

”I AM AN ENGLISHMAN BORN AND BRED, ALMOST”

Kulttuurien yhteentörmäys Monica Alin *Brick Lanessa*, Hanif Kureishin *The Buddha of Suburbiassa*, sekä Zadie Smithin *White Teethissa*

Taina Holopainen

Pro gradu -tutkielma

Itä-Suomen yliopisto

Filosofinen tiedekunta

Kirjallisuus

Joulukuu 2010

SISÄLTÖ

1. JOHDANTO	1
1.1. Tutkimuksen tavoitteet	3
1.2. Aineiston esittely	3
1.3. Aikaisempi tutkimus	6
2. TEOREETTIS-METODOLOGISET LÄHTÖKOHDAT JA TUTKIMUKSEN KULKU	9
2.1. Postkolonialistinen kirjallisuudentutkimus	9
2.2. Imperiumin perintö	13
2.3. Keskeiset käsitteet	16
2.4. Tutkimuksen kulku	22
3. IRONIA, MUISTOT JA KOTI	24
3.1. Ironia tekstissä ja kerronnassa	24
3.2. Elämän ironia: toteutumattomat odotukset	27
3.3. Muistot ja mahdollon kotiinpaluu	31
3.4. Vanhemmat ja kodinrakennus	36
4. HYBRIDIT IDENTITEETIT	45
4.1. Rasismi ja identiteetti	47
4.2. Muuttuvat positiot: nuorten identiteetit	52
4.3. Hybridi-identiteetin hyväksyminen	58
5. KULTTUURIEN KOHTAAMINEN	68
5.1. Kulttuurierot murroksessa	68
5.2. Kulttuurien yhteentörmäys	72
5.3. Kulttuurien rinnakkaiselo	78
5.4. Teosten antama kuva kulttuurien kohtaamisesta	81
6. LOPUKSI	85
 LÄHTEET	 88

1. JOHDANTO

Brittiläisen imperiumiajan kukoistuksen päättymisestä on kulunut noin kuusi vuosikymmentä. Tästä huolimatta siirtomaavallan ajalta periytyvät valta- ja alistussuhteet elävät vielä nykyaikanakin. Britannialainen kansallinen identiteetti ei ole enää yhtä staattinen kuin siirtomaavallan aikana, mutta silti Iso-Britannia tuottaa kansallisuuttaan korostavaa diskurssia muun maailman nähtäväksi. Tämän se tekee vähemmistöjen kustannuksella, sillä se korostaa loisteliasta historiaansa ja asemaansa valloittajana. Muun muassa kantaväestön asenteet sallivat rasismien kohdistamisen vähemmistöihin, eli vähemmistöihin verrattuna Iso-Britannia on edelleen mentaalisella tasolla toisen alistaja. Postkolonialistinen kirjallisuudentutkimus haluaa osoittaa tämän valta-aseman olemassaolon ja yrittää lakkauttaa sitä. Tämä teoreettinen viitekehys tarjoaa hedelmällisen lähestymistavan tutkiessani kolmea brittiläistä nykyromania tässä pro gradu -tutkielmassani.

Tutkimusaineistoni juuret ovat kolonisaation ongelmiin kriittisesti suhtautuvassa kirjallisuudessa. Tätä suuntausta edustavat muun muassa sellaiset 1900-luvun alkupuolen kirjailijat kuin Frantz Fanon, Pablo Neruda sekä Edward Saidin mukaan myös aiemmin elänyt irlantilainen William Yeats (Said 1990:69, 73). Heidänkin tuotantoaan varhaisempia kolonisaatioon kantaa ottavia tekstejä on säilynyt jopa 1700-luvun lopulta saakka, kun Ignatius Sancho ja Olaudah Equiano kirjoittivat tuolloin kokemuksiaan orjuudesta. Maahanmuuttajakirjallisuus oli alkuun realistista. Se sisälsi maahanmuuttaja-lukijoille suunnattuja kuvauksia ja selviytymisohjeita vieraassa ympäristössä. Realistinen kuvaus on sittemmin sukupolvien vaihtuessa muuttunut ironisemmaksi. Ironisointia on maahanmuuttokirjallisuudessa ollut ennenkin, mutta se on kohdistunut pääasiassa henkilön lähtökulttuuriin. Monikulttuurisessa nykykirjallisuudessa ironia kohdistuu omiin kokemuksiin uudessa tilanteessa, eli pohjimmiltaan kyseessä on monimutkaisen tilanteen aiheuttama selviytymiskeino nimeltä itseironia. Tutkimani teokset ovat siirtolaisvanhempien jälkeläisten tuotantoa. Näin ollen on todennäköistä, että ironia värittää kokemusten kuvailua myös aineistossani.

Kolonisaatiota ja sen jälkiseuraamuksia kritisoivaa kirjallisuutta alkoi siis ilmestyä jo kauan ennen nykykirjallisuutta, mutta yhtenäisempää kritiikkiä on ollut vasta 1900-luvun jälkipuoliskolta alkaen. Tämä johtuu siitä, että kolonisaation ideologia on yhä elossa, ja se

tunnistetaan myös nykyisin. Imperiumiajan päättyminen synnytti ja synnyttää edelleen omaa kirjallisuuttaan. Tämä on seurausta siitä, että maahan on muuttanut etnisiltä taustoiltaan hyvin erilaisia ihmisiä. Britannialainen monikulttuurinen nykykirjallisuus esittää muun muassa ratkaisuja ongelmiin, joita tämä monikulttuurinen tilanne aiheuttaa. Tutkimani teokset ovat kaikki brittiläisen imperiumin jälkitilan tuotteita. Ne pyrkivät omalta osaltaan purkamaan kolonialismin diskursseja sekä kumoamaan eri kulttuureihin liittyviä mustavalkoisia stereotyyppioita.

Tässä tutkielmassani keskityn tarkastelemaan pientä otosta englanninkielisestä monikulttuurisesta kaunokirjallisuudesta. Aineistoni koostuu Hanif Kureishin *The Buddha of Suburbiasta* (1990), Zadie Smithin *White Teethista* (2000), sekä Monica Alin *Brick Lanesta* (2003). Esittelen myöhemmin aineistoni tarkemmin. Nämä teokset olen valinnut tutkimukseni aineistoksi siitä syystä, että niissä kaikissa pohditaan kulttuurien kohtaamista.

Iso-Britannia on muuttunut imperiumiaikansa jälkeen monikulttuuriseksi kehdoksi, kun maahanmuuttajia on virrannut saarelle maailman eri kolkista. Tähän ihmisvirtaan ovat vaikuttaneet muun muassa sotien jälkeinen jälleenrakennustyö, koulutusmahdollisuudet, vapaa muutto alueelle sekä muun muassa globalisaatio ja Euroopan yhdentyminen. Maahanmuuttajat ovat asettuneet usein suurten kaupunkien alueille ja Lontoo onkin nykyisin varsinainen kulttuurien sulatusuuni. Tässä kulttuurien kohtauspisteessä ihmiset etsivät paikkaansa yhteisössä. Uuden tilanteen synnyttämä juurettomuus on yleinen ongelma nyky-Britanniassa. Juurettomuus on kuitenkin aiheuttanut myös aivan uudenlaisen identiteetin mahdollisuuden. Etenkin nuoret toisen polven maahanmuuttajat omaksuvat piirteitä vanhempiensa lähtö- ja tulokulttuurista. Tämä kahden kulttuuriperinteen ristipaine aiheuttaa rajatilan, jolle on mahdollista artikuloida uusia merkityksiä. Urbaani ympäristö, nuorisokulttuuri, valtaväestö ja etnisyys muokkaavat yksilöstä uuden ajan sukupolvea, jolle ei ole vielä olemassa tarkasti määriteltyä sosiaalista kategoriaa. Aina tiukkoja kategorioita ei kuitenkaan tarvita. Nämä nuoret rakentavat omanlaistaan identiteettiään valtaväestön kulttuurin sisälle, eivätkä oletuksista huolimatta jää pelkästään marginaaliryhmäksi. Tutkielmani aineisto esittää pääasiassa juuri nuorten ihmisten kokemuksia kulttuurien kohtaamisesta. Tutkimuksessani tarkastelen kuvauksia heidän omista kokemuksistaan eli heidän identiteettejään. Kokemuksia tarkastelemalla on mahdollista saavuttaa teosten tarjoama kokonaiskuva kulttuurien kohtaamisesta.

1.1. Tutkimuksen tavoitteet

Tutkimukseni tavoitteena on selvittää, millä tavoin aineistoni ottaa kantaa kulttuurien yhteentörmäykseen. Tarkastelen niitä kulttuurien kohtaamista koskevia kuvauksia, joita näissä teoksissa esiintyy. Selvitän, mitä ongelmia ja mahdollisia ratkaisuja kulttuurien kohtaamistilanteet aiheuttavat henkilöhahmojen elämässä. Kulttuurien kohtaamisten vaikutukset paljastuvat, kun tutkitaan diasporassa elävien henkilöhahmojen kuvauksia omista kokemuksistaan eli heidän identiteettejään. Etsin vastauksia seuraaviin kysymyksiin: millä tavoin aineistoni kuvaa kulttuurien kohtaamista? Mitä ongelmia teokset nostavat esiin kulttuurien yhteentörmäyksestä ja mitä ratkaisuja teokset niihin ongelmiin tarjoavat? Miten teosten henkilöt kuvaavat kokemuksiaan kulttuurien välitilasta, eli millaisena heidän identiteettinsä näyttäytyvät tutkimusaineistossani?

Teoksissa keskushenkilöinä ovat muutamaa poikkeusta lukuun ottamatta nuoret ihmiset, jotka elävät vastoin tahtoaan diasporassa. Pää tutkimuskohteenani ovat romaanien toisen polven maahanmuuttajat. Heitä kaikkia yhdistää sama irrallinen tilanne, kun he ovat syntyneet vanhempiensa uuteen kotimaahan Iso-Britanniaan. Tämä kahden kulttuurin välitila synnyttää väistämättä uuden tilanteen: kolmannen tilan mahdollisuuden. Tämä kolmas tila taas mahdollistaa hybridin identiteetin synnyn.

Teosten pohdinnat kulttuurien törmäystilanteista avautuvat, kun aineistoa tutkitaan postkolonialistisen kirjallisuudentutkimuksen tarjoaman käsitejärjestelmän avulla. Koska kyseessä ovat fiktiiviset tekstit, niiden tapahtumia ei voida siirtää suoraan tosielämään. Tästä huolimatta niissä esiintyvät teemat koskettavat todellisuutta, sillä henkilöhahmojen kautta kuvataan ajankohtaisia asioita monikulttuurisessa nyky-Britanniassa. Monikulttuurinen kirjallisuus tarjoaa näkökulmia brittiläisen imperiumin jälkitilaan, koska se nostaa esille muun muassa valta- ja alistussuhteiden problematiikkaan liittyviä kysymyksiä.

1.2. Aineiston esittely

Tutkimuskohteenani ovat Hanif Kureishin *The Buddha of Suburbia* (1990), Zadie Smithin *White Teeth* (2000), sekä Monica Alin *Brick Lane* (2003). Nämä romaanit ovat kirjailijoidensa esikoisteokset ja niiden tapahtumissa eletään vuosikymmeniä 1970-luvusta

nykypäivään. *White Teeth* tosin palaa takaumiensa kautta aina 1900-luvun alkuun saakka. Teosten henkilöhahmot ovat pääosin muualta maailmasta Isoon-Britanniaan muuttaneita, ja henkilöhahmojensa tavoin itse kirjailijat elävät samankaltaisessa tilanteessa. Heidänkin juurensa ovat alun perin muualla kuin Britannian maaperällä: Kureishin Pakistanissa, Smithin Jamaikalla ja Alin Bangladeshissa.

Tutkimissani teoksissa käsitellään muun muassa eri kulttuurien yhteiseloja ja tästä rinnakkainelosta seuraavia ongelmia ja mahdollisuuksia, sekä keskitytään identiteettejä koskevaan pohdintaan. Teemojensa vuoksi nämä kolme romaania soveltuvat hyvin postkolonialistisen kirjallisuudentutkimuksen kohteiksi. Tutkimukseni relevanssia tukee myös se seikka, että britannialainen etnisiä vähemmistöjä käsittelevä kirjallisuus on ollut kauan marginaalissa. Sille on syntynyt julkisempaa tilausta vasta 1990-luvulla, kun suuremmat kirjakustantamot ovat viimein alkaneet kiinnittää huomionsa alkuun hyvin pienen piirin kirjallisuudelle. Kulttuurien välissä selviytyminen on nykyisin yhä suurempia väestöryhmiä koskettava asia, sillä sotien jälkeen Iso-Britanniaan muuttaneen väestön jälkeläiset lisääntyvät edelleen. Ongelmatonta tämä muutos yksinäisestä saarivaltiosta multikulttuuriseksi keskukseksi ei ole ollut. Siksi onkin luonnollista, että kirjallisuus ottaa tilanteeseen kantaa.

Tutkimuskohteena olevien romaanien henkilökirjo on laaja. Koska lähiluen teoksia temaattisessa järjestyksessä, on syytä hieman selventää romaanien henkilö- sekä juoniasetelmia. *The Buddha of Suburbiassa* päästään seuraamaan kahden perheen tarinaa. Molemmat perheet ovat alun perin lähtöisin Intian seudulta, mutta perheiden nuoriso on syntynyt ja varttunut Lontoon lähiössä. Karim on teoksen minäkertoja. Hän kasvaa tarinan aikana 17-vuotiaasta pojasta nuoreksi mieheksi. Eletään 1970-lukua ja tapahtumat sijoittuvat pääasiassa Lontoon seudulla. Tapahtumien alkupisteessä Englannissa syntyneellä Karimilla on Allie-pikkuveli, englantilainen äiti, sekä intialainen isä Haroon. Tarinan edetessä asetelma muuttuu, kun isä rakastuu ystävänsä Evaan ja perhe hajoaa. Karim muuttaa perheensä rikkoutumisen jälkeen pitkästyttävästä esikaupungista Lontoon keskustan sykkeeseen. Karim käy myös Evan pojan Charlien kanssa New Yorkissa. Lopputilanteessa Karim löytää omalla tavallaan paikkansa Lontoosta. Karimin perheen lisäksi tarkastellaan Jamilaa perheineen. Jamila joutuu isänsä painostuksesta pakkoavioliittoon intialaisen Changezin kanssa, mutta Jamila ei tähän tilanteeseen noin vain alistu. Hän kapinoi Changezia ja isäänsä vastaan ja löytää lopulta rakkauden toisesta

naisesta. Karim ja Jamila ovat erottamattomat ystävykset, vaikka heillä onkin omat erimielisyytensä.

White Teeth seurataan niin ikään kahden perheen tarinaa. Samad Iqbal kasvattaa vaimonsa Alsan kanssa kaksospoikiaan Millatia ja Magidia Lontoon Kilburnissa. Vanhemmat ovat muuttaneet Britanniaan Bangladeshista. Perheen isä Samad on läheinen ystävä britannialaisen Archibald ”Archie” Jonesin kanssa. Miehet ovat ystäväystyneet toisen maailmansodan aikana. Archibald perustaa myös perheen Kilburniin, kun hän avioituu Claran kanssa. Clara-vaimo on alun perin lähtöisin Jamaikalta. Pian avioitumisen jälkeen pari saa Irie-tyttären. Myöhemmin perheiden lapset, eli Millat, Magid ja Irie ystäväystyvät tiiviiksi kolmikoksi. Teini-iässä heidän ystäväpiiriinsä liittyy myös Joshua, kuuluisan tiedemiehen Marcus Chalfenin poika. Chalfenien perhe siirtyy samalla vähitellen mukaan tapahtumien keskipisteeseen. Kerronnan näkökulma vaihtelee teoksessa ja välillä takaumat kuljettavat lukijan 1900-luvun alkupuolelle. Värikkäät tapahtumat käsittelevät muun muassa maahanmuuttajaperheessä kasvamista ja ylipäätään kulttuurien yhteentörmäystä. Näitä teemoja käsitellään Kureishin teoksen tavoin huumoria unohtamatta.

Monica Alin *Brick Lane* eroaa kahdesta edellisestä romaanista vakavamman tyylinsä vuoksi. Teos kertoo bangladeshilaisen Nazneenin alistuvasta elämästä ja muutosta pakkoavioliittoon Lontooseen. 18-vuotiaan Nazneenin mies, Chanu, on häntä paljon iäkkäämpi, eikä heillä ole varsinaista rakkaussuhdetta. Mies on myös hyvin saamaton, eikä tämän vuoksi oikein menesty työelämässä tai lastensa kasvattajana. Teoksen loppupuolella Nazneen rakastuu toiseen mieheen. Tämä nuori mies on Karim, englantilaissyntyinen toisen polven maahanmuuttaja ja voimakasuskoinen muslimi. Nazneen ja Chanu saavat romaanin edetessä kolme lasta, joista yksi kuitenkin kuolee vauvaiässä. Ahmedien perhe hajaantuu lopulta maailmalle, kun Chanu palaa takaisin lähtömaahansa Bangladeshiin ja Nazneen jää tyttäreineen Lontooseen. Nazneenin siskon elämää kuvataan myös teoksessa. Sisko Hasina elää Bangladeshissa. Hänen vaatimattomaan elämäänsä kurkistetaan Nazneenin ja Hasinan kirjeenvaihdon kautta. Romaanissa on myös jonkin verran takaumia Nazneenin ja Hasinan lapsuuteen Bangladeshissa, mutta pääosin tapahtumia seurataan 2000-luvun alun Itä-Lontoossa. Kaikki nämä teokset siis keskittyvät osaltaan elämään suurkaupungissa.

Vaikka tutkimuskohteenani ovat erityisesti teosten nuoret ihmiset, sivuan myös muita henkilöitä analyysissäni. Britanniaan muuttaneet nuorten vanhemmat ovat ihmeissään muuttuvan maailman pyörteissä, sekä kahden kulttuurin kasvatusperiaatteiden

välissä. Itse nuoret taas yrittävät useissa tapauksissa adaptoitua osaksi valtakulttuuria, mutteivät onnistu helposti näissä pyrkimyksissään. Kulttuurien kohtaaminen aiheuttaa väistämättä sopeutumista vaativia tilanteita.

1.3. Aikaisempi tutkimus

Marginaalissa ollutta diasporakirjallisuutta on ryhdytty tutkimaan vasta viime vuosikymmeninä. Nyt 1990- ja 2000-luvuilla tutkimusta on julkaistu runsaammin, mutta aihe on kuitenkin edelleen ajankohtainen. Aiempaa tutkimusta löytää hyvin ja se on tuoretta. Aineistoni on ollut aiemmin kansainvälisen tutkimuksen kohteena. Muun muassa Molly Thompson, Tracey Walters ja Alistair Cormick ovat keskittyneet samoihin kaunokirjallisiin teoksiin. Thompson on pohtinut *White Teeth*issä esiintyvää kulttuurien rinnakkaiseloä artikkelissaan ”*Happy Multicultural Land*”? *The Implications of an “excess of Belonging” in Zadie Smith’s White Teeth* (2005). Siinä Thompson ehdottaa, että Smith pyrkii teoksellaan osoittamaan, kuinka kaikki ihmiset kamppailevat kuulumisesta johonkin. Kamppailu kuulumisesta yhteisöön ei ole siis ainoastaan monikulttuurisen taustan aiheuttama paine. Samaa teosta on käsitellyt myös Tracey Walters. Hän keskittyy ”mustaan” englantilaisuuteen artikkelissaan *We’re All English Now Mate Like It or Lump It*: *The Black/Britishness of Zadie Smith’s White Teeth* (2005). Walters näkee *White Teeth*in kuvauksissa britannialaisen yhteiskunnan muuttuneen kohti kulttuurista monimuotoisuutta. Tämän seurauksena ”musta” ja ”valkoinen” kulttuuri pystyvät elämään rinnakkain ja olemaan yhtä lailla osa brittiläisyyttä.

Monica Alin *Brick Lane* on ollut tarkastelun kohteena esimerkiksi Alistair Cormackin artikkelissa *Migration and the Politics of Narrative Form: Realism and the Postcolonial Subject in Brick Lane* (2006). Siinä Cormack pohtii etenkin Nazneenin identiteetin kehitystä. Hänen mukaansa Nazneen ryhtyy Lontooseen saavuttuaan väärentämään identiteettiään, jolloin hänestä tulee länsimainen ja porvarillinen subjekti (Cormack 2006: 712). Hän tarkoittaa tällä sitä, että Nazneen vieraantuu omista juuristaan bangladeshilaisena naisena. Kureishin tuotantoa käsitellään usein kokonaisuudessaan kansainvälisessä tutkimuksessa. Myös Kureishi itse on henkilönä tutkimuksen kohteena. *The Buddha of Suburbia* on kuitenkin itsenäisenä teoksena käsittelyssä esimerkiksi Susan Brookin esseessä *Hedgemony? Suburban space in The Buddha of Suburbia* (2005). Tässä

Brook erittelee Lontoon ja Karimin kotilähiön välisiä eroja, sekä tarkastelee Karimin identiteetin muutosta kahden paikan välisessä tilassa. Näistä esimerkeistä *White Teeth*ia koskevat artikkelit ovat lähimpänä omaa lähestymistapaani. Siitä huolimatta tutkimukseni eroaa aiemmasta, koska käsittelen kolmea romaania rinnakkain. Tähän käsittelytapaan liittyy myös useamman henkilöhahmon identiteetin tarkastelu, eli en esimerkiksi keskity Cormickin tapaan ainoastaan Nazneeniin *Brick Lane*ä koskevassa analyysissäni.

Aineistooni kuuluvia teoksia on tutkittu myös Suomessa ja niitä on käsitelty aikaisemminkin pro gradu -tasolla. Joensuun yliopistossa Anna-Laura Aittapellon pro gradu -tutkielma ”*Children of the Past and Present*” *The Identities of the Second-Generation Immigrants in Zadie Smith’s White Teeth* (2008) tarkastelee kulttuurisia identiteettejä, joihin itsekin osaltani keskityn tässä tutkielmassani. Hän hyödyntää postkolonialistisen kirjallisuudentutkimuksen tarjoamaa käsitteistöä, joten tässä tutkimuksemme lähestyvät toisiaan. Aittapelto laajentaa kuitenkin omaa tutkimustaan koskemaan ennen kaikkea toisen sukupolven maahanmuuttajien lapsuutta. Oma tutkimukseni ei erottele näiden nuorten lapsuutta tai nuorta aikuisuutta toisistaan, joten Aittapellon tutkimus eroaa tässä omastani. Toinen Joensuun yliopistolle jätetty pro gradu on Jatta Siekkisen *Brick Lane*ä koskeva tutkimus *Aspects of the City in Monica Ali’s Brick Lane* (2007). Siekkinen tutkii *Brick Lane*n miljöötä Hana Wirth-Nesherin kaupunkikäsitystä hyödyntäen. Tutkimus paljastaa millaisia ovat kaupunkikuvaukset urbaanissa ympäristössä. Tämän lisäksi hän lähestyy aineistoaan John Mc Leodin ajatuksia postkolonialismista mukaillen. Hän ei kuitenkaan kiinnitä tutkimustaan vankasti postkolonialistisen kirjallisuudentutkimuksen perinteisiin. Pyrin itse hyödyntämään postkolonialistista kirjallisuudentutkimusta analyysissäni, koska se tarjoaa hyödylliset käsitteet tutkittaessa muun muassa henkilöhahmojen identiteettejä. Siekkisen työssä lähestymistapa on siis omastani poikkeava. Hanif Kureishin *The Buddha of Suburbia*-teosta on taas tutkittu Jyväskylän yliopistossa. Tämän pro gradun on tehnyt Sari Tikkanen vuonna 2001 otsikolla *Kulttuuriset identiteetit Hanif Kureishin romaanissa The Buddha of Suburbia*. Nimensä mukaisesti myös tässä työssä kulttuuriset identiteetit ovat suurennuslasin alla. Tikkanen tarkastelee identiteettien rakentumista useissa eri kategorioissa. Näitä ovat etniset, seksuaaliset, sukupuoliset ja populaarikulttuurin tarjoamat kategoriat, sekä alueelliset ja sosiaaliset luokat. Oma tutkimukseni poikkeaa myös tässä esitetyistä esimerkeistä. Tikkanen tavoin tarkastelen kulttuurisia identiteettejä, mutta liikun yleisemmällä tasolla niitä tarkastellessani. Tämä johtuu siitä, että tutkimuskohteenani on

kolme romaania. Identiteettien jakaminen pieniin kategorioihin ei onnistuisi tämän kokoisesta aineistosta, koska romaaneissa samoja teemoja ei käsitellä keskenään identtisellä tavalla. En tee jakoa pieniin yksikköihin analyysissäni, tarkasteluni pääpaino liikkuu identiteettien kautta kulttuuriseen vuorovaikutukseen. Analyysini lähtökohtana on selvittää, kuinka monikulttuurinen britannialainen nykykirjallisuus ratkoo kulttuurien yhteentörmäyksen aiheuttamia ongelmia.

2. TEOREETTIS-METODOLOGISET LÄHTÖKOHDAT JA TUTKIMUKSEN KULKU

2.1. Postkolonialistinen kirjallisuudentutkimus

Postkolonialistisen kirjallisuudentutkimuksen juuret ovat edelleen varsin tuoreet, koska tutkimusta alettiin kehittää 1970-luvun lopussa. Postkolonialistinen kirjallisuudentutkimus on keskittynyt muun muassa rotukysymyksiin, kansalaisuuteen, valtaan ja alistettuihin (Barker 2000: 446). Postkolonialistisen teorian tärkeä kehittäjä Edward Saidin ja Homi K. Bhabhan rinnalla on Gayatri Chakravorty Spivak (ní Fhlathúin 1998: 1). Edward Saidin kuuluista teos *Orientalism* (1978) pohtii idän ja lännen suhteita. Se on kriittinen tutkimus, joka pyrkii paljastamaan lännen ja idän välisen alistussuhteen. Saidin *Orientalism* tarkastelee muun muassa eurooppalaista näkemystä idästä, vieraasta toisesta, joka halutaan sulkea pois länsimaisen kulttuurin piiristä. Länsi kuvailee itää muun muassa termeillä ”epänormaali”, ”turmeltunut” ja ”irrationaalinen”, kun taas länsi itse on ”normaali”, ”hyveellinen” ja ”rationaalinen” (Said 1978/1995: 40). Teos purkaa kolonisaation diskursseja ottamalla kantaa tähän kahtiajakoon. Binaariset oppositioparit perustuvat esimerkin mukaisiin eroihin, tausta-ajatuksena niissä on jaottelu ”minään/toiseen”. Näiden erojen kautta länsimainen ajattelu haluaa puhdistaa itsensä vieraasta toisesta ja näyttäytyä sille vastakkaisena. Postkolonialistinen kirjallisuudentutkimus on kiinnostunut tästä kaksijakoisuudesta ja etenkin sen purkamisesta (Nasta 2000: 3).

Edward Saidin *Orientalism* on ollut suurena vaikuttajana ja alullepanijana koko postkolonialistisen kirjallisuudentutkimuksen syntyyn. Kirjallisuudentutkimuksen haara on syntynyt vastaamaan sitä tarvetta, joka syntyy, kun eurooppalainen käsitejärjestelmä ei ole pystynyt käsittelemään kolonisaation jälkitilasta seuraavia teemoja. Eurooppalaista totuutta on pidetty virheellisesti universaalina totuutena, joten postkolonialistinen kirjallisuudentutkimus on syntynyt, koska se haluaa osoittaa tämän asetelman virheelliseksi (Ashcroft, Griffiths, Tiffin 2002: 11). Edward Said kiinnittää teoksessaan huomionsa etenkin kaunokirjallisuuteen, mutta hänen tutkimuksessaan on samalla vahva kytkös myös politiikkaan ja kulttuurien kohtaamiseen yleisesti. Saidin *Orientalism* määrittelee uudelleen lännen ja idän välisiä suhteita. Said haluaa osoittaa juuri tämän universaalina totuutena

pidetyn idän ja lännen välisen jaon keinotekoiseksi. Hän miettii uudelleen aikaisemmin maantieteelliseen jakoon perustuneita idän ja lännen välisiä suhteita, koska ne vaikuttavat vielä nykyaikanakin ajattelun tasolla (Said 1978/1995: 352–353). Tähän samaan kahtiajakoon kaunokirjallisuus ottaa kantaa. Fiktion läpi on nähtävissä koko yhteiskuntien poliittinen vallantaisto, koska kirjallisuus itsessään on tämän kamppailun tuote.

Muut tunnetut postkolonialistisen teorian edustajat pohtivat myös monikulttuurisuuden teemoja. Gayatri Chakravorty Spivak soveltaa postkolonialistisissa tutkimuksissaan feminismiä, marxilaisuutta ja dekonstruktiota. Homi Bhabha on kirjoittanut monia teoksia, joissa hän on tarkastellut muun muassa hybridejä identiteettejä. Hänen toimittamansa teos *Nation and Narration* pohtii kansakuntien käyttämää kieltä ja itse kansakuntien määritelmiä (Bhabha: 1990: 2-3). Kaikki kolme teoreetikkoa ovat vaikuttaneet omalta osaltaan tutkimussuuntauksen kehitykseen. Postkolonialistinen kirjallisuudentutkimus ei ole homogeenistä, sillä sen sisällä on useita suuntauksia, jotka ovat yleistyneet etenkin 1990-luvun alusta alkaen. Etnisyyden lisäksi kiinnostus suuntautuu nyt myös sukupuoleen ja yhteiskuntaluokkaan (Fhlathúin 1998: 1).

Kulttuuriin liittyy aina valta. Kulttuuri liittyy edelleen myös instituutioihin, joten on selvää, että esimerkiksi valtion instituutiot esittelevät tarkoituksella hegemonista kulttuuriaan alistetuille kulttuureille (Clarke, Hall, et al. 2003: 6). Postkolonialistinen kirjallisuudentutkimus pyrkii osoittamaan vallankäyttöön liittyviä epäkohtia. Huolimatta siirtomaavallan fyysisestä purkautumisesta, se elää mentaalisella tasolla eri kulttuurien välillä nykyaikanakin. Valta toteutuu muun muassa kielenkäytössä. McLeod kirjoittaa, kuinka kolonisaation diskurssi toteutuu vallan ja kielen leikkauspisteessä. Kieli ja kielenkäyttö eivät ole pelkästään tapoja kommunikoida, vaan kielenkäyttö on järjestelmä, jonka avulla muodostamme merkityksiä todellisuudesta ja välitämme niitä eteenpäin. Hän siteeraa kenialaista kirjailijaa ja kirjallisuudentutkijaa Ngũgĩ wa Thiong'o, jonka mukaan kieli kantaa mukanaan kulttuuria ja kulttuuri taas kantaa sisällään kirjoitettua ja suullista traditiota. Tämä on tapamme hahmottaa ympäristöämme ja samalla arvottaa sitä: kielen avulla kerromme, kuinka kulttuurimme ja yhteiskuntamme toimii, sekä muodostamme suhteita ympäröiviin ihmisiin ja asioihin (McLeod 2000: 18).

Samoilla linjoilla on Stuart Hall, kun hän esittää yksinkertaistavan mallin representaatiosta. Hänen mukaansa kulttuurissa on kyse jaetuista merkityksistä. Nämä merkitykset kielellistetään, koska kielijärjestelmä mahdollistaa tämän, ja merkitykset jaetaan sen avulla muille ihmisille. Kieli siis on keskeisessä osassa kun muodostamme

merkityksiä, ja kulttuuri taas on näiden muodostettujen merkitysten ”säilytyspaikka”. Representaatio siis yhdistää kielen ja merkitykset kulttuuriin (Hall 1997/2003: 1, 15). Kulttuuriin liittyy aina tämä kielenkäytön mahdollistama valta.

Kulttuurienvälisestä vallantaistosta on esitetty lukuisia teorioita ja näkemyksiä. Otan tässä yhteydessä esimerkin todellisesta elämästä. Kulttuurien kohtaamista ovat tutkineet muun muassa Edward Said, Homi K. Bhabha, sekä Samuel P. Huntington. Tässä esimerkissä näytän kaksi erilaista tulkintaa kulttuurien törmäyksestä, eli siitä mitä kulttuurien kohdatessa voi tapahtua. Toisistaan voimakkaasti poikkeavat näkökulmat olen valinnut tähän esimerkkiin tarkoituksella, sillä haluan osoittaa, että samaa asiaa voidaan tarkastella useista eri näkökulmista. Edward Said esittää näkemyksen rauhanprosessin vaikeudesta ristiriitaisessa kulttuurien rajapinnassa. Samuel Huntington puhuu myös samasta aihepiiristä, kun hän esittää kulttuurien kohtaamistilanteiden olevan vaarallisia etenkin länsimaiselle kulttuurille.

Edward Said käy läpi Israelin ja Palestiinan tilannetta vuosituhanen vaihteessa. Hänen mukaansa kärjistäen Israel on länsimaisen ekspansio politiikan airut diasporassa elävien palestiinalaisten alueella. Tämä asetelma ei anna palestiinalaisten kertoa omaa totuuttaan ikuisuuksia jatkuneessa aluekiistassa, koska Israel, ja sen taustajoukkona välillisesti toimiva Yhdysvallat, on liian voimakas äänenvaimentaja. Kolonisaation valtasuhteet ovat siis yhä edelleen mahdollisia nykypäivän maailmassa. Valloittajat alistavat edelleen uusia alueita ja tämä toiminta johtaa väistämättä vastustukseen. Saidin mukaan länsirannan tilanne on lohduton esimerkki siitä, kuinka kahden vastavoiman törmäys aiheuttaa jatkuvan tulehtuneen tilanteen. Israel haluaa alueita palestiinalaisilta, mutta se haluaa saada alueet itselleen ilman vastustusta. Tästä suivaantuneet palestiinalaiset (etenkin ääriyhmät) saavat vain lisää aihetta taisteluunsa (Said 2003: 71–72). Tämä yhtälö alueiden luovuttamisesta ilman taistelua tai ylipäättään mitään vastapalvelusta on liian mahdoton toteutuakseen. Said osoittaa Israelin ja Palestiinan tilanteen kautta kulttuurien rinnakkaiselon epäonnistumisen. Said ei yritä ennustaa tulevaisuuden tapahtumia, mutta hänen huomionsa osoittavat, että tilanteeseen tulee tuskin koskaan rauhanomaista ratkaisua.

Samalla tavalla laajemmin, mutta eri näkökulmasta, kulttuurien yhteentörmäykseen ottaa kantaa Samuel P. Huntington. Teoksessaan *The Clash of Civilizations and the Remaking of World Order* (1996) (suomennettuna *Kulttuurien kamppailu*) Huntington muun muassa väittää, kuinka maailmassa on olemassa vain yhdeksän erilaista suurta kulttuuria. Näiden kulttuurien välinen tasapaino järkkyy hänen mukaansa väestönkasvun

seurauksena, josta taas seuraa eri etnisyyksien välisiä taisteluja. Lisäksi Huntington ennustaa, että muslimimaailma yhdistyy yhteiseksi rintamaksi länttä ja toisiaan vastaan 2000-luvun alkuvuosina. Hänen vuonna 1996 langettama ennustuksensa ei ole toteutunut. (Huntington 1996: 331–332, 152–153). Kulttuurien välinen rinnakkaiselo on hänen mielestään vaarallista. Länsimaiden, eli Euroopan ja Yhdysvaltojen, on pysyteltävä yhtenä rintamana ”barbariaa” vastaan (Huntington 1996: 412). Huntington näkee, että lännen suurimmat kulttuurit ovat Yhdysvaltojen ja Euroopan muodostamat kaksi voimakasta kenttää. Yhdysvaltojen pyrkimys maailmanvalloittajaksi vaarantuu hänen mukaansa, jos idän suuret kulttuurit, eli Aasian alueella sijaitsevat Japanin ja Kiinan vaikutuspiirit, nousevat sen ylitse valloittamaan maailmaa. Huntingtonin pääajatus on siis pitää kulttuurit mieluummin kaukana toisistaan, kuin edes yrittää elää rinnakkain eri etnisyyksien kanssa. Hän on teoksessaan tyytyväinen Yhdysvaltojen ja Euroopan voimakaksikkoon, joka saakin jättää muut kulttuurit varjoonsa. Saidin ja Huntingtonin toisistaan poikkeavat näkökannat vain vahvistavat tilausta monikulttuurisuuden tutkimiselle.

Etnisiin vähemmistöihin kuulumisen valtakulttuurin sisällä on uuvuttavaa todistelua omasta olemassaolosta. Rasismia salliva valtakoneisto saattaa vaikeuttaa jokapäiväistä elämää. Yhden kulttuuripiirin sisään syntyneet ihmiset eivät usein tule ajatelleeksi sitä, kuinka vaikeaa vähemmistöjen kamppailu kulttuurien ristipaineessa on. Etniset vähemmistöt joutuvat kohtaamaan ongelmia muille itsestään selvissä asioissa. Kieltä ja kulttuuria koskevat kysymykset ovat usein esillä. Esimerkkinä tästä on koulutusjärjestelmä. Länsimaiseen kulttuuriin kuuluva koulusysteemi ei aina opeta etniselle lapselle asioita hänen tai hänen vanhempiansa kotikulttuurista. Näin ollen vanhemmilla on edessään vaikea päätös siitä, mikä olisi lapselle oikea tapa oppia. Samoin vanhemmilla on vastuullinen päätösvalta siitä, millä kielellä olisi hyvä kommunikoida missäkin tilanteessa. Näitä asioita on nostanut esiin muun muassa Françoise Král (Král 2009: 33–34). Tällaisiin tavallisten ihmisten arkielämää koskeviin kysymyksiin esimerkiksi Samuel Huntington ei puutu. Niiden käsittely jää kaunokirjallisuuden tehtäväksi. Britannialainen monikulttuurinen nykykirjallisuus ei toimi varhaisen diasporakirjallisuuden tavoin enää ohjenuorana maahanmuuttajille, mutta silti se ottaa edelleen kantaa kulttuurien kohtaamisen aiheuttamiin ongelmiin ja mahdollisuuksiin.

Postkolonialistinen kirjallisuudentutkimus on historiallista. Tutkimussuuntaus liittyy konkreettisesti imperiumiaikaan ja sen jälkimaininkeihin, joten se on vahvasti kytköksissä faktapohjaiseen historiankirjoitukseen. Britannialainen imperiumi jatkaa päättymisensä

jälkeen vallanpitoaan muun muassa kirjallisuudessa. Edward Saidin mukaan kirjallisuus on juuri se taidemuoto, jossa britannialainen kansallinen identiteetti yritetään edelleen vakauttaa yhtä pysyväksi kuin sen imperiumiaikana (Said 1993: 88). Koska tutkimani romaanit ovat syntyneet Britannialaisen imperiumin jälkitilaan, on syytä tarkastella tuon imperiumiajan syntyä, sekä sen jälkiseuraamuksia.

2.2. Imperiumin perintö

Brittiläisen imperiumin lopusta ja siirtomaavallan purkautumisesta on kulunut jo kymmeniä vuosia, mutta sen alistavat vaikutukset kaikuvat vielä nykypäivänäkin maailmassa. Postkolonialistinen kirjallisuudentutkimus on kiinnostunut kolonisaation aiheuttamista traumaista. Niitä on tärkeää tutkia siksi, että tuolta ajalta säilyneet valta- ja alistussuhteet ovat edelleen voimissaan. Tämä johtuu muun muassa siitä, että Britannia yhdessä muiden länsimaiden kanssa hallitsee massamediaa. Lisäksi standardien mukainen englannin kieli ilmentää edelleen korkeita arvoja (Ashcroft, Griffiths, Tiffin 2002: 7-8). Hegemoninen asema sysää siis edelleen muita kulttuureita näkymättömiin.

On palattava britannialaisen imperiumin alkujuurille, jotta voidaan osoittaa kuinka historia vaikuttaa nykyaikanakin britannialaiseen kansalliseen identiteettiin. Tämä identiteetti on muuttuvasta maailmasta huolimatta edelleen vahva. Kulttuurintutkija Chris Barker jakaa identiteettejä eri osiin teoksessaan *Cultural Studies: Theory and Practice* (2000). Hänen mukaansa kansallinen identiteetti on kaikista identiteettimuodoista staattisin, koska sen taustalla vaikuttaa kokonainen kansakunta. Tämä heikosti muuttuva identiteetti määräytyy esimerkiksi brittiläisille ihmisille jo pian syntymän jälkeen. Brittiläinen kansakunta tekee identiteettiään tarkoituksella näkyväksi muille kansakunnille, sillä nykyaikanakin sen kliseisimmät piirteet pubikulttuurista krikettiotteluihin kuuluvat brittiläisyyden diskurssiin. Brittiläinen yksilö ei välttämättä huomaa näitä kansakuntaan johdettuja merkityksiä, koska ne ovat käyneet niin arkipäiväisiksi. Tähän liittyen Edward Said huomauttaa, että ihmiset ovat usein sokeita oman kulttuurinsa epäkohdille, mutta he löytävät näitä epäkohtia itselleen vieraammista kulttuureista. Said ottaa esimerkiksi koulujen tavan opettaa oppilailleen ensin oman maansa kansalliskirjallisuutta ja usein vielä ilman kriittistä suhtautumista siihen (Said 1993: xiv). Oman alueen kansalliskirjallisuuden opetuksen jälkeen siirrytään vähitellen muihin teksteihin, joihin on jo väistämättä syntynyt

ennakko-oletuksia verrattuna kotimaan kulttuurituotteisiin. Tämä johtaa oman kulttuurin tiettyjen epäkohtien hiljaiseen hyväksymiseen, koska esimerkiksi Ranskan ja Ison-Britannian historianopetus ei keskity näiden ekspansionpolitiikkaa harjoittaneiden valloittajamaiden hirmutekoihin siirtomaissaan, vaan pyrkii sivuuttamaan nämä kysymykset.

Monikulttuurisuus Britanniassa ei ole uusi asia. Eri kulttuurien edustajat tulivat Isolle-Britannialle tutuksi jo ennen sen imperiumiaikaa, joka kesti yli 300 vuotta 1600–1900-luvuilla. Ekspansionpolitiikan alkuvuosina 1500-luvulla britannialaiset seilasivat maailman meriä aina Turkkiin ja Trinidadiin saakka harjoittaen kaupankäyntiä. Pohjois-Afrikan ”Barbaria” ja Ottomaanien valtakunta saivat ei-toivottuja vieraita pohjoisesta. Tuolloin Britannian eurosentrisyys ja kiihkomielinen nationalismi aiheuttivat inhoa toisissa kulttuureissa. Toisaalta britannialaiset kiinnostuivat vieraista kulttuureista, koska esimerkiksi turkkilainen eksotiikka viehätti kaupankävijöitä. Matkat kaukaisiin maihin ajoivat britannialaisen kansallisen identiteetin kriisiin. Identiteetti alkoi saada kulttuurienvälisiä piirteitä, joita yritettiin epätoivoisesti muokata britannialaisuuteen kuuluvaksi (Vitkus 2001: 23). Vaikka kansallinen identiteetti on edelleen vahva, on osa sen piirteistä tuotettu keinotekoisesti.

Keinotekoisuus britannialaisessa identiteetissä näkyy myös siinä, että muun muassa Stuart Hallin mukaan ”brittikansa” koostuu todellisuudessa kelteistä, sakseista, roomalaisista, viikingeistä ja normanneista. Lisäksi britannialainen kulttuuri ei ole tasavertainen kaikkien Yhdistyneiden Kuningaskuntien sisällä vaikuttavien kulttuurien kanssa. Se nostaa itsensä esimerkiksi walesilaisuuden ja skotlantilaisuuden yläpuolelle. Britannialainen kulttuuri käsittää tosiasiaassa hegemonisen Etelä-Englannin alueiden kulttuurin, siis keskusta-Lontoon ja sen lähiseutujen (Hall 1999: 53). Tästä huolimatta tutkimuksessani esiintyvä britannialaisuus tai englantilaisuus ei ole problematisoinnin kohteena, koska se tarkoittaa tutkimuksessani löyhästi ajatellen länsimaista kulttuuria. Tästä lähtökohdasta käsin britannialaisuus tai englantilaisuus on käyttökelpoinen kansallisuutta kuvaava termi.

Iso-Britannian siirtomaiden valloitus alkoi jo sen imperiumiajan alkupuolella 1600-luvulla. Suurimmillaan tämä läntinen valloittaja oli ensimmäisen maailmansodan aikana 1900-luvun alussa, kun se oli onnistunut nielaisemaan vaikutuspiiriinsä muun muassa Intian niemimaan (Said 1993: 88). Brittiläinen imperiumi hallitsi noin neljäsosaa maapallon alueista, joten se on ollut myös pinta-alaltaan valtavan suuri vaikuttaja ympäri

maapalloa. Englannin kielen räjähdysmäinen leviäminen maailmalla on perua tästä valta-asemasta. Siirtomaavalta purkautui toisen maailmansodan jälkeen ja tästä hieman myöhemmin siirtomaat alkoivat itsenäistyä. Vallansiirto ei kuitenkaan onnistunut kaikissa entisissä siirtomaissa ongelmitta, koska nämä alueet olivat niin yllättäen jääneet vaille entistä vallanpitäjäänsä. Mahdollisuudet demokratian tai muun hallintosysteemin syntyyn olivat heikot, olivathan alueet jo ennättäneet tulla riippuvaisiksi entisistä isännistään.

Muutto Isoon-Britanniaan vilkastui toisen maailmansodan jälkeen, kun sinne muutti asukkaita Britannian entisistä siirtomaista (Brennan 1990: 47). Britannia avasi imperiumiaikanaan ovensa muulle maailmalle, mutta se ei kuitenkaan halunnut kolmannen maailman ihmisten jäävän pysyviksi asukkaiksi. Näin kuitenkin kävi (Arana, Ramey 2004: 1). Monikulttuurisuudesta on alettu puhua silti varsin myöhään, muun muassa erään näkemyksen mukaan vasta Iso-Britannian liittyttyä Euroopan Unioniin vuonna 1973 (Lee 1995: 1). Käsitykset omasta maasta muuttuvat hitaasti, vaikka Iso-Britannia on nykyisin imperiumiaikaansa huomattavasti heterogeenisempi valtio. Omat vaikutteensa siihen ovat sulauttaneet niin afrikkalaista, karibialaista kuin bengalilaistakin alkuperää olevat ihmiset. Nämä muualta saapuneet asukkaat saavat puheenvuoroja aiempaa monipuolisemmin brittiläisessä nykykirjallisuudessa. Kyse ei ole kuitenkaan vain kansakunnan muutoksesta, vaan nykymaailmassa yhteiskuntarakenteet muuttuvat myös uskonnon, luokkajakojen ja sukupuolen piirissä.

Britannialaisen imperiumin lakkaaminen ja siitä seurannut menetetty asema eräänä maailman johtavista valtioista, globalisaatio, kulttuurinen ja moraalinen pluralismi, sekä lähentyminen muun Euroopan kanssa ovat muodostaneet Britanniaa uudenlaisen ympäristön maailmansotien jälkeen. Näiden muutosten lisäksi vaikuttavana voimana piilee myös rasismi, joka muokkaa etnisten ryhmien suhtautumista maahan, sekä vastakulttuuri, joka syntyy tästä valtakulttuurin salliman rasismin resistanssista (Weedon 2004: 74). Kuten näistä muutoksista voi päätellä, on Britannian monikulttuurisuus syntynyt monimutkaisten rakennemuutosten vaikutuksesta, eikä se ole ollut ongelmatonta. Kuten usein käy, kirjallisuus ottaa kantaa yhteiskunnan tilaan. Brittiläinen nykykirjallisuus on tutkimieni teosten otoksessa kantaaottavaa, sillä se käsittelee kulttuurien rinnakkaiseloja ja törmäyskursseja peittelemättä. Tyyli- ja laajaltaan brittiläinen ”musta” kirjallisuus on ironista, se ironisoi kokemuksia eri kulttuureista, jotta vallitsevaan ympäristöön olisi helpompi sopeutua. Sen tarkoituksena on myös purkaa koloniaalisia diskursseja, ja sen se tekee osoittamalla näiden epäkohtien olemassaolon.

Kolonialismi liittyy vahvasti fyysiseen vallankäyttöön, mutta myös kieleen ja kulttuuriin. Brittiläinen imperiumi ei hallinnut siirtomaitaan pelkästään sotilaallisella kurilla tai ylipäättään fyysisellä vallalla, vaan siirsi ylivoimansa usein kielenkäyttöön. Tämän vuoksi kaunokirjallisuus oli länsimaisen valloituksen väline. Edward Said tarkentaa, ettei imperialismi tietenkään johtunut romaanikirjallisuudesta, mutta romaani on taidemuotona voimakkaan länsimainen (Said 1993: 84). Tämän vuoksi romaanikirjallisuus oli helppo valjastaa vallanpitäjien nationalistiseksi airueksi. Kirjallisuudella oli myös hienovarainen missio pitää britannialainen imperiumi staattisena, keskustana, jonka ympärillä kolonisoidut alueet tuli kytkeä vahvasti tähän keskustan yhteyteen (Said 1993: 84).

Iso-Britannia halusi yhtenäistää kaunokirjallisuuden kieleksi englannin, jotta se pystyi esittämään oman totuutensa molemmille puolille, eli valloittajalle sekä alistetuille. Alistetut sysättiin kielenkäyttöön liittyvän vallan avulla alempiarvoisiksi ihmisiksi, joten tämänkaltaisen toiminta sai vallankäytön kohteet todella tuntemaan itsensä alempiarvoisiksi (Mc Leod 2000: 19). Kieli on läheisessä suhteessa myös opetukseen, koska opetuksen kieleksi esimerkiksi useiden kansallisuuksien metropoleissa on asetettu pysyvästi valtaväestön kieli. Tämä käytäntö sulkee pois muut vahvastikin elävät kielet ja tekee niistä väistämättä marginaalisia (Ashcroft 1989: 7).

Iso-Britannia ja koko Eurooppa ajattelevat harvemmin itseään minään epäreiluina imperialistina alistajina, mutta Euroopan ulkopuoliset alueet ovat nähneet selkeästi valtasuhteen väärinkäytökset (Said 1994: 196). Toisaalta imperiumiajan päättyminen ei ole lopettanut vallan väärinkäyttöä lännen ja idän välillä. Länsi on edelleen valloittaja, jolle itä on edelleen kaukainen vastakohta. Länsi haluaa erottaa itsensä idästä, mutta ilman vastustusta tällainen kahtiajako ei onnistu. Tämä asetelma on johtanut siihen, että jotkut maahanmuuttajat vastustavat edelleen Isoa-Britanniaa, tai tarkemmin koko länsimaista kulttuuria.

2.3. Keskeiset käsitteet

Ennen kuin teokset voidaan analysoida, täytyy löytää tähän tarkoitukseen soveltuva käsitejärjestelmä. Määriteltävät käsitteet kytkeytyvät toisiinsa, ja kaikki keskeiset käsitteet

liittyvät pääkäsitteeseen kulttuuri. Kulttuurista on johdettavissa kulttuurinen identiteetti. Teosten henkilöhahmot ovat subjekteja, joilla on omanlaisensa identiteetti. Diaspora ja sen aiheuttama diasporaidentiteetti taas johtavat edelleen hybridin identiteetin käsitteeseen, koska hybridiä identiteettiä ei synny ilman diasporaa.

Aluksi selvennän, mitä tarkoitan kulttuurilla tässä tutkielmassani. Ymmärrän kulttuurin tässä yhteydessä Edward Saidin näkemystä mukaillen. Hän on pohtinut kulttuurin määritelmää muun muassa teoksessaan *Culture and Imperialism* (1993). Saidin mukaan kulttuurin voi määritellä ainakin kahdella eri tavalla. Ensimmäinen käsitys kulttuurista ymmärtää kulttuurin olevan pääasiassa kaunotaiteita, joita harjoitetaan niistä saadun mielihyvän vuoksi. Kulttuuri on tässä ajattelutavassa autonominen, joten se sijaitsee erillään politiikasta ja talouselämästä (Said 1993: xii). Toisen määritelmän mukaan kulttuuri on kauttaaltaan politiikan ja ideologioiden läpitunkema (Said 1993: xiv) Stuart Hallin mukaan ideologiat ovat niitä mielikuvia ja käsitteitä, joiden viitekehyksestä käsin ymmärrämme maailmaa. Nämä mielikuvat ja käsitteet ovat värittyneitä sen mukaan, millaisessa ympäristössä subjekti elää. Eri yhteiskunnat tuottavat ideologioita, joiden mukaan ihmiset toimivat tiedostamattaan (Hall 1992: 268–269). Tutkimuksessani kulttuuri tarkoittaa tällaista politiikan ja ideologioiden värittämää kenttää, ei siis yksinkertaistettuna pelkkiä taiteita. Kulttuuri antaa ihmisille ja romaanihenkilöille tietyn viitekehyksen, jonka sisällä merkitykset ja ymmärrys muodostetaan. Kulttuuri käsittää kaiken aina arkielämän elementeistä vallankäytön monimutkaisiin kiemuroihin saakka. Se on punoutunut tiukasti yhteen kaikkien yhteiskunnallisten käytäntöjen kanssa (Hall 1992: 72).

Kulttuurinen identiteetti perustuu etnisiin, rodullisiin, kielellisiin ja ennen muuta kansallisiin kulttuureihin. (Hall 1999: 19). Kulttuuriset identiteetit ovat Stuart Hallin mukaan sidoksissa ihmisen syntykulttuuriin. Hän huomauttaa, että kun ihmiset modernissa maailmassa kertovat olevansa vaikkapa jamaikalaisia tai intialaisia, he puhuvat jollakin metaforisella tasolla. Näitä kulttuurisia identiteettejä ei ole sisäänkoodattu geeneihimme, vaan ne ovat abstrakteja käsitteitä. Hall näkee kulttuurisen identiteetin määrittelyn kahdella toisistaan hieman poikkeavilla tavoilla. Ensimmäinen määritelmä ymmärtää kulttuurisen identiteetin olevan yhteisen kulttuurin tuote. Tässä määritelmässä subjektin ”minuus” sisältää historian, jossa tärkeitä ovat esi-isät ja oman kulttuurin koodit. Samojen esi-isien jälkeläiset ovat kokeneet saman historian, joten kyseessä on kollektiiviset kokemukset, ykseys. Toisen, monimutkaisemman, määritelmän mukaan yhteisissä historiallisissa kokemuksissa on myös ihmisten välisiä eroja. Näkemyksen mukaan kulttuurinen

identiteetti muodostuu historian, kulttuurin ja vallan leikistä. Tämä käsitys kulttuurisesta identiteetistä tarjoaa mahdollisuuden ”koloniaalisen kokemuksen” traumaattiselle olemassaololle (Hall 1999: 224–228). Tämä määritelmä on ensimmäistä määritelmää sopivampi tutkimukselleni, koska koloniaalinen kokemus on tuttua osalle tutkimieni teosten henkilöhahmoista. He kantavat mukanaan historiaa syvemmässä mielessä verrattuna syntyperältään brittiläiseen yksilöön. Koska kolonisaation ajalta periytyvät voimasuhteet elävät edelleen maailmassa, on etnisillä ihmisillä alttius joutua valtakulttuurin painostavan voimankäytön kohteiksi.

Subjekti liittyy identiteettiin. Sekaannuksen välttämiseksi haluan erottaa identiteetin käsitteen subjektiviteetista. Kulttuurintutkija Chris Barkerin selvennös on tähän tarkoitukseen soveltuva. Hänen mukaansa subjektiviteetti on yksinkertaistettuna sitä, että ihmiset ovat persoonia ja toimijoita muun muassa sosiaalisessa kentässä. Identiteetti taas kuvaa prosessia. Tämä prosessi sisältää oman käsityksen itsestämme, mutta myös sen kielellisen muodon kun me kerromme nämä omat käsityksemme muille. Tämän kielellisen aspektin vuoksi identiteetti on aina kulttuurisidonnainen, eikä sitä voi olla olemassa ilman ympäröivää maailmaa. Se on siis kulttuurille vuorovaikutteinen. Stuart Hall lisää, että subjektin identiteetti ei ole mikään valmis olemus, sillä se muotoillaan historian ja kulttuurin diskursseissa. Tällöin se on subjektin positio, hänen asemansa, joka voi hyvinkin muuttua ulkoisten voimien vaikutuksesta (Hall 1999: 229). Subjekti ja identiteetti liittyvät erottamattomasti yhteen.

Syvennän seuraavaksi identiteetin käsitettä ja otan myös identiteetin historian huomioon. Stuart Hall kirjoittaa, että identiteetillä on yksinkertaistettua kolme muutoskohtaa historiassa. Ensimmäinen näistä on valistusajan individualistisen subjektin identiteetti. Tässä käsityksessä subjektin keskus, eli identiteetti, pysyi lähes samanlaisena läpi ihmiselämän. Sosiologisessa subjektikäsitteessä alettiin kiinnittää huomiota modernin maailman monimutkaisuuteen. Subjektin sisäinen keskus ei enää ollutkaan autonominen, itseään koossa pitävä entiteetti. Klassisen ja 1900-luvun alussa vallinneen sosiologisen käsityksen mukaan identiteetti muodostui subjektin ja yhteiskunnan välisessä vuorovaikutuksessa. Subjekti projisoi itseään ympäröivään maailmaan, jolloin se omaksui sen arvot ja merkitykset itseensä, eli oli ympäristönsä kanssa tiiviissä vuorovaikutuksessa. Tällainen toiminta vakautti niin subjektin, kuin sitä ympäröivän maailmankin. Nykyisin ymmärretään, että subjekti on pirstoutunut, koska niin ympäröivä maailmakin on. Yhteiskunnan rakenteelliset ja institutionaaliset muutokset tekevät subjektin

identifikaatioprosessista monimutkaisen. Itse identifikaatio on myös problemaattinen käsite. Kun subjekti identifioituu johonkin, tämä tapahtuma ei hävitä olemassa olevaa eroa. Se on olemassa vain ulkopuolelle jäävän ansiosta (Hall 1999: 248). Eroja on mahdotonta lakkauttaa, koska määritelmät tarvitsevat aina jonkun vastinparin, jonka voi sulkea pois omasta tilastaan. Postmoderni subjekti syntyy tässä monimutkaisuudessa. Nykyisen käsityksen mukaan ei ole olemassa mitään eheää minää, sellaisen kuvitelma on illuusiota (Hall 1999: 21–23). Tutkimani teokset henkilöhahmoineen liittyvät tähän viimeisimpään, postmoderniin käsitykseen subjektin ja sen identiteetin fragmentaarisuudesta. Tämä johtuu siitä, että yhteiskuntarakenteet muuttuvat teoksissa henkilöhahmojen ympärillä. *Brick Lanessa* eletään 9/11 tapahtumien jälkeisessä murroksessa ja *The Buddha of Suburbiassa* poliittisen vallanvaihdon ajassa 1970-luvun lopussa, kun Britannia on thatcherilaisen aikakauden kynnyksellä. *White Teeth* taas siirrytään kovalla vauhdilla menneisyydestä 2000-luvun geenimanipulaation ja monikulttuurisuuden ajanjaksoon.

Essentialistisen ajattelun mukaan identiteetti on jokin universaali entiteetti, jollainen kaikilla ihmisillä on perimmäisenä olemuksenaan. Tämän ajattelutavan ongelmaksi nousee se, että jos jokin muuttumaton ydinolemus olisi olemassa, se tarkoittaisi sitä, että kaikilla sosiaalisilla kategorioilla olisi perimmäinen muuttumaton olemus. Tämä koskisi niin aasialaisuutta, naiseutta kuin nuoruuttakin ja niin edelleen. Tällainen jähmeä kategorisointi ei kuitenkaan ole hedelmällistä. Anti-essentialistisen ajattelun mukaan taas identiteetit ovat hajanaisia rakennelmia, jotka muuttavat merkityksiään esimerkiksi ajan ja paikan mukaan (Barker: 2000: 165–166). Niillä ei ole perimmäistä olemusta, joka olisi muuttumaton, koska aasialaisuuden, naiseuden ja nuoruuden merkitykset vaihtuvat kulttuurista, ajasta ja paikasta toiseen. Ne muodostuvat aina erilaisten tulkintojen kautta. Teosten henkilöhahmojen identiteetit paljastuvat juuri tässä tulkintojen ketjussa. He tuottavat omat kokemuksensa kielelliseen muotoon, jolloin identiteettien tarkastelu mahdollistuu. Heidän tilanteensa on monimutkainen, koska eri kulttuurit määrittävät asioita omalla tavallaan. Näin ollen länsimaisen ajattelun merkitykset saavat heidän kohdallaan usein myös toisen tulkinnan. Kokemus kahdesta kulttuurista toisaalta avartaa subjektia, mutta toisaalta se tuottaa myös tilan, jossa on otettava huomioon erilaisia merkityksiä ja näiden tulkintoja.

Siirtomaavallan purkaantumisen jälkeen maailma muuttui toisenlaiseksi kuin ennen. Stuart Hall kirjoittaa karibialaisten kokemuksista ja siitä, että jokaiseen karibialaiseen identiteettiin liittyy ajatus kaukaisesta afrikkalaisesta kodista. Koska mitään muuttumatonta ”alkukotia” ei ole ollut enää pitkään aikaan olemassa, karibialaiset ihmiset

elävät nyt diasporassa. Heidän kulttuurisessa identiteetissään tuo Afrikka elää kuitenkin yhä (Hall 1999: 235–236). Diaspora tarkoittaa esimerkiksi Emmanuel S. Nelsonin mukaan hajaantumista, sitä kun jokin ihmisryhmä joutuu elämään kotimaansa tai kotipaikkansa ulkopuolella. Alun perin termiä on käytetty kuvaamaan juutalaisten kokemuksia poissa kotimaastaan (Nelson 1992: johdanto). Diasporaa on tutkittu usein postkolonialistisessa kirjallisuudentutkimuksessa. Diaspora toteutuu nykyisin etenkin vanhoissa siirtomaaisäntien kaupungeissa, kun etniset vähemmistöt esimerkiksi Englannissa muodostavat yhteisöjä metropolien sisällä (Ashcroft et al. 2000: 70). Myös tutkimieni romaanien henkilöhahmot elävät tällaisissa yhteisöissä, pääasiassa Lontoossa. Diasporassa elävät kokevat kaipuuta kotiinsa, mutta eivät välttämättä fyysiseen kotimaahansa. Kyse on metaforisemmalla tasolla halusta päästä tilaan, jonne he tuntevat kuuluvansa. Jopi Nyman kirjoittaa, että etenkin varhaisemmassa postkolonialistisessa kirjallisuudessa ajatus kotiinpaluusta kytkeytyy tähän metaforisempaan ”kotiinpaluuseen”. Tällöin kotiinpaluu rinnastuu kodin löytämiseen uudesta yhteisöstä, jossa uuden identiteetin rakentaminen mahdollistuu (Nyman 2003: 201). Diaspora syntyy kun yksilö elää pakotettuna poissa alkuperäisiltä juuriltaan. Tällaisessa tilanteessa yksilölle muodostuu kompleksinen diasporaidentiteetti.

Françoise Král kirjoittaa tyhjentävästi diasporassa elävän subjektin, sekä etenkin diasporakirjailijan, identiteetistä. Hän esittää usein hankalallekin välitilalle positiivisia puolia. Hän muun muassa huomauttaa, että diasporassa elävä subjekti on mahdollisesti tietoinen itsestään ja ympäröivästä maailmasta paljon monitasoisemmin kuin sellainen ihminen, joilta diasporaidentiteetti puuttuu. Lisäksi Král huomauttaa, että vaikka diasporakirjailija on tuomittu olemaan jatkuvassa välitilassa, hän toisaalta kykenee näkemään maailman kaksitahoisesti kaiken aikaa. Tästä seuraa asioiden päälaelleen kääntämisen mahdollisuus, työvälineet tyylikeinoon nimeltä ironia. Diasporakirjailija voi näpäyttää tehokkaasti niitä, jotka ajattelevat maailman jakona länteen ja itään, koska hänellä on monipuolisemman maailmankuvansa tuomaa tietoa asioiden monitahoisuudesta. (Král: 2009: 15). Tässä samassa tilanteessa olevat Smith, Kureishi sekä Ali hyödyntävät selvästi monitasoista näkemystään maailmasta. Ironiset tekstit toimivat huutomerkinä maailman mustavalkoisuutta kohtaan. Mustavalkoinen ajattelu kun ei näe kahden asian välillä orastavaa kolmatta, välitilaa.

Kielenkäyttöön liittyvä ironia tarjoaa mahdollisuuden sanoa asiat toisin sanoin kuin niitä tarkoitetaan. Ironia on siis kirjailijan tyylikeino. Ironian käsite on ongelmallinen

esimerkiksi siksi, että se saattaa tarkoittaa eri asioita eri yhteyksissä tai eri kielialueilla (Muecke 1970: 7). D.C Muecke esittää, että ironialla on jopa 15 erilaista muotoa. Tällaisia ovat muun muassa itsepetoksen ironia, naiivi ironia ja romanttinen ironia. (Muecke 1970: 8-13). Tämän lisäksi se voi tarkoittaa muutakin. Tutkimuksessani ironia liittyy pääasiassa siihen tilanteeseen, jossa suuri osa teosten henkilöhahmoista elää. Ironiaa ei voi erottaa kulttuurista, se on päinvastoin kulttuurin muokkaama prosessi. Sen vuoksi ironia on poliittista. Tämä johtuu siitä, että kun sanotaan toisin kuin mitä tarkoitetaan, täytyy sanoilla olla jokin vakiintunut merkitys. Merkitys on kulttuurisesti konstruoitu, eli se sisältää aina kulttuurista riippuvan määritelmän. Tästä kulttuurisidonnaisuudesta johtuen myös ironiaan liittyy taustalla vaikuttavat instituutiot ja näin ollen myös valtasuhteet (Colebrook 2004: 16–17). Kulttuurien välitilassa eläminen on ironista. Kotiinpaluun halu on suuri, mutta tuota kotia ei valitettavasti ole olemassakaan. Henkilö siis odottaa pääsyä kotiinsa, mutta hänelle tapahtuukin aivan jotain muuta. Kirjailijat näyttävät ironisen maailman, jossa odotukset eivät täyty. Erikoinen tilanne tarjoaa myös henkilöhahmoille avaimet itseironiaan. Tuon itseironian avulla he järjeistävät mahdottomuuksia täynnä olevaa elämäänsä.

Käsitteistä vielä hybridi-identiteetti tarvitsee selvennystä. Se on seurausta diasporasta, jossa subjekti elää välitilassa. Identiteetin rakentaminen on monimutkaista etenkin toisen- ja kolmannen sukupolven maahanmuuttajilla. Heidän kohdallaan identiteetin rakennusprosessiin tulee kolmas ulottuvuus. Kulttuurien kohdatessa välitilaan jäävä ihminen saa identiteettiinsä uusia piirteitä, eli hybridin identiteetin. Hybridi-identiteetti on nykymaailman ilmiö, koska siihen vaikuttavat kulttuurien jatkuvat muutokset. Kulttuurit ovat ennen modernia aikaa olleet staattisempia kuin nykyisin. Koska yhteiskunnan rakennemuutoksia tapahtuu nykymaailmassa useammin, myös kulttuuriset identiteetit ovat vauhdikkaassa muutoksessa. Kulttuurinen hybridiys on jatkuva prosessi, eikä se pysy paikallaan. Se toteutuu kun yksilö ja kulttuuri elävät jatkuvassa muutoksen tilassa (Hakkarainen 2003: 256). Homi K. Bhabhan mukaan kolmas kulttuurinen ulottuvuus syntyy kahden paikan väliin. Kyseessä on diskursiivinen tila, eikä mikään konkreettinen uusi paikka. Kolmannen tilan mahdollisuus perustuu kulttuurien uudelleenjärjestymiseen, kulttuurit eivät ole globaalissa maailmassa aitoja alkuperäisiä, homogeenisia ja staattisia rakennelmia, vaan uusia merkityksiä sisältäviä muutosten kehoja (Bhabha 1994: 37). Kolmas tila mahdollistaa identiteetin uudelleenrakentumisen, koska rakennusaineet oman identiteetin kokoamiseen syntyvät kahden kulttuurin ristipaineen avulla tässä kolmannessa

tilassa, eivätkä binaariset oppositioparit enää toimi. Niiden tilalle on artikuloitava uusia merkityksiä. Merkitykset taas muokkaavat hybridi-identiteettiä. Kolmannen tilan mahdollisuus purkaa kolonisaation diskursseja. Monikulttuurisessa maailmassa kansallinen identiteetti rappeutuu hybridi-identiteetin tieltä.

2.4. Tutkimuksen kulku

Kvalitatiivisessa tutkimuksessani lähiluen aineistoani postkolonialistisen kirjallisuudentutkimuksen viitekehyksessä. Sovellan aiemmin avattua käsitteistöäni tässä lähiluennassani siten, että keskityn etenkin identiteettien tarkasteluun. Etenen analyysissäni temaattisesti, koska esimerkiksi kronologisesti etenevässä tulkinnassa päädyttäisiin sekavaan analyysiin. Teoksissa esiintyvät teemat on niputettava yhteen, jotta teosten antama kuva kulttuurien kohtaamisesta paljastuisi. Oletan, että kolmen romaanin antama kuva kulttuurien yhteentörmäyksestä ei voi olla keskenään identtinen. Näitä vivahde-eroja ei ole kuitenkaan syytä problematisoida liiallisesti, koska tarkoitukseni on selvittää nimenomaan britannialaisen monikulttuurisen nykykirjallisuuden tarjoamaa kuvaa kulttuurien kohtaamisesta. Etenkin otantani pienuuden vuoksi teosten antama kokonaiskuva on erojen pohtimista tärkeämpi lopputulos.

Koska teokset ovat kiinteästi osa kulttuuria, niiden todellisuuteen viittaava kerrontansa on otettava huomioon. Aineistoni on siis kontekstualisoitava osaksi nykyaikaa ja tämän ajan yhteiskunnallisia muutoksia, sillä tämä kytkös selittää myös identiteettien muodostumista. Stuart Hallin mukaan identiteetti on lähtökohtaisesti tietynlainen kun subjekti elää yhteiskunnallisten rakennemuutosten keskellä (Hall 1999: 21–23). Postkolonialistisen kirjallisuudentutkimuksen tarkoitus on kiinnittää huomiota taiteen läpi heijastelemaan maailman tilaan, eikä tämä tutkielma tästä näkemyksestä poikkeusta. Kulttuurien kohtaamista ja diasporassa elämistä tapahtuu teosten ulkopuolellakin.

Kun selvitän subjektien identiteettejä, keskityn siihen mitä he kertovat omasta itsestään. Vielä tärkeämpää on kiinnittää huomionsa siihen, kuinka tämä kerronta tapahtuu. Representoidut kokemukset paljastavat piiloisia merkityksiä kun keskitytään lukemaan sitä, miten nämä kokemukset kuvataan. Ironinen puhe sisältää monitahoisia merkityksiä, sillä se kertoo asioita toisin sanoin kuin oikeasti tarkoittaa. Tätä ironista piirrettä ei voi sivuuttaa tulkitsemalla tekstiä sananmukaisesti.

Tutkielmani etenemistapa on sellainen, että kolmannessa luvussa keskityn henkilöhahmojen ironiseen puheeseen ja heidän kokemuksiinsa. Tästä jatkan ironiaan, joka on kokonaisvaltaisempaa. Tuo ironia linkittyy diasporassa elävän henkilön kotiinpaluun mahdottomuuteen. Hybridit identiteetit ovat esillä luvussa neljä. Tuossa luvussa keskityn pääosin toisen polven maahanmuuttajien elämään teoksissa. Tarkastelen heidän kokemuksiaan muun muassa rasismista ja selvitän heidän identiteettiensä rakentumista. Lopulta kokoon analyysin tuloksena saadun aineksen, jotta voin vastata kysymykseeni siitä, millaisina subjektien identiteetit esiintyvät teoksissa. Viidennessä luvussa pohdin kulttuurien kohtaamista. Esitän kuvan siitä, kuinka aineistoni ottaa kantaa kulttuurien yhteentörmäykseen. Kokoon yhteen niitä ongelmia ja ongelmanratkaisuja joita tämä tilanne aiheuttaa. Johtopäätöksissä kertaan vastaukseni tutkimuskysymyksiini. Tutkielmassani on kaksi toisiinsa kietoutunutta päähaaraa. Identiteetteihin liittyvä pohdinta liittyy vahvasti päätutkimusongelmaani, eli teosten näyttämään kuvaan kulttuurien kohtaamisesta.

3. IRONIA, MUISTOT JA KOTI

3.1. Ironia tekstissä ja kerronnassa

Ironia syntyy reaktiona kulttuurien vuorovaikutukseen. Diasporassa eläville itseironia on tapa selviytyä valtakulttuurin paineista ja ottaa vastaan uudet tilanteet. Toisaalta ironia on myös kirjailijan tyylikeino värittää tekstiään humoristiseksi ja nurinkuriseksi. Tämä käännetty todellisuus mahdollistuu kirjailijoiden omien diasporakokemusten seurauksena (Král: 2009: 15). Henkilöhahmot ironisoivat kokemuksiaan kulttuurien välisestä tilasta. Kirjailijat kertovat ironiseen sävyyn maailman tilasta tekstiensä avulla. Kokemukset eri kulttuureista ovat usein henkilöhahmoille hämmäntäviä ja ristiriitaisia. Esimerkiksi *The Buddha of Suburbia* Karim häpeää teoksen alussa omia intialaisia sukujuuriaan. Tämän kokemuksen hän representoi kielelliseen muotoon tekstissä ja tuossa tilanteessa siihen tulee ironisia piirteitä. Ironia syntyy kokemuksen kautta. Karim häpeää aluksi sukujuuriaan:

I am often considered to be a funny kind of Englishman, a new breed as it were, having emerged from two old histories. But I don't care – Englishman I am (though not proud of it), from the South London suburbs and going somewhere (Kureishi 1990: 3).

Tämän ironian huomaa Karimin lausumasta, jossa hän kertoo olevansa englantilainen. Hän huomauttaa, ettei hän ole ylpeä tästä asiasta. Toisaalta hän ei halua olla myöskään intialainen. Rajatila kulttuurien välissä pakottaa yksilöä tarttumaan keinoihin, joilla kokemuksia ympäristöstä voidaan edes jollain tavoilla vakauttaa ymmärrettäviksi. Brittiläisessä monikulttuurisessa nykykirjallisuudessa ironia on juuri tämä keino merkityksellistää monimutkaista maailmaa ymmärrettävämmäksi. Itseironia auttaa heitä selviytymään monikulttuurisessa ympäristössä.

Brick Lane Chanun hahmo on puheissaan ironinen. Ali tuo hänen hahmossaan esiin kulttuuria koskevat stereotypiat. Chanu kertoo vaimolleen siitä, kuinka valkoiset pitävät kaikkia bangladeshilaisia likaisina pieninä apinoina, mutta hän ei ole sellainen, koska hän on sivistynyt ja lukenut kirjoja. Ainoastaan tietyltä Bangladeshin seudulta tulevat kyläläiset, sylhetiläiset, ovat Chanun mukaan sivistymättömiä moukkia:

And you see, to a white person, we are all the same: dirty little monkeys all in the same monkey clan. But these people are peasants. Uneducated. Illiterate. Close-minded. Without ambition. – – I don't look down on them, but what can you do? If a man has only ever driven a rickshaw and never in his life held a book in his hand, then what can you expect from him? (Ali 2000: 28)

Erot esitetään ironisena puheena, mutta taustalla on ajatus syvemmistä kulttuurieroista. Syrjivää ajattelua ei tapahdu aina ”valkoiselta” ”mustalle”, vaan se on muitakin ryhmiä koskettava asia. Samankaltainen huomio on se, että *White Teethin* niin ikään bangladeshilaislähtöinen Alsana ei alkuun oikein pidä miehensä ystävän uudesta vaimosta Clarasta, koska tämä on ihonväriltään ”musta”. Alsana ei luota tummaihoisiin ihmisiin, vaikka länsimaisen stereotypisen ajattelun mukaan Alsana on itsekin ”musta”. Ironian avulla kirjailijat pyrkivät osoittamaan ajattelun mustavalkoisuuden, sekä idän ja lännen väliset vivahteet. Alsan ennakkoluulot ja Chanun kuvailema valkoisen miehen orjuuttama ”apinakansa” ovat ironisen kärjistettyjä stereotypioita. Tämä ironia näkyy nimenomaan siinä tavassa, kuinka asioista puhutaan.

Ironia ilmenee teksteissä myös kertojan puheessa. *White Teethissa* Samad ja Archie istuvat yhdessä pitkiä iltoja O'Connell'sissa, pubissa jolla on harhaanjohtava irlantilainen nimi. Todellisuudessa paikan pitäjät ovat tulleet maahan Irlantia kaukaisimmilta seuduilta. Tässä pubissa valtaväestöä kohdellaan vieraina. Ironista kyllä, Archie on tässä paikassa ainut valkoinen, vaikka ollaan keskellä Lontoota. Muu asiakaskunta koostuu jamaikalaisista, intialaisista ja arabeista. O'Connell's on Archien ja Samadin turvapaikka, siellä he viettävät joka ilta aikaa kello kuudesta kello kahdeksaan ja puhuvat polveillen erilaisista aiheista. Samadin lempiaihe on hänen isoisän isänsä Mangel Pande, joka oli ensimmäisiä intialaisia vapaustaistelijoita. Hän kapinoi britannialaisia siirtomaaissäntiään vastaan, mutta epäonnistui yhden miehen kapinassaan. Toisaalta hänen onnistui aloittaa niin sanottu sepoy-kapina vuonna 1857.

Mangal Pande on siis todellisen historian henkilö, jolle on kehitelty mielenkiintoinen tarina Samadin sukulaisena, ja tästä sukulaissuhteesta Samadilla tosiaan riittää kerrottavaa. Samad kuvittelee ehkä itsekin olleensa toisessa maailmansodassa Panden kaltainen sotilas, mutta toisaalta hän tietää, ettei olisi kyennyt nousemaan kapinaan ketään vastaan. Juuri oman voimattomuutensa vuoksi Samad tukeutuu Panden elämäkertaan. Samad löytää historiasta syitä jaksaa elämäänsä nykyhetkessä. *White Teethin* takaumissa palataan

yleensäkin toiseen maailmansotaan, jonka kuluessa Samad ja Archie ystävystyvät. Historia verhoaa Samadin ja Archien elämää aina teoksen loppuhuipennukseen saakka.

Smithin ironia näkyy esimerkiksi näissä historiakatsauksissa. Toisen maailmansodan aikana Samad ja Archie palvelevat Britannian armeijassa ja kuuluvat samaan erikoisdivisioonaan. He jakavat kolmen muun miehen kanssa ahtaan panssarivaunun. Tuolloin eletään vuotta 1945, mutta miehet eivät vielä tiedä, että sota päättyy pian. Tilanne on erikoinen etenkin Samadille, hänhän on Intian alueelta ja palvelee isäntämaataan, eli sota ei ole millään tavalla hänen. Siitä huolimatta kunnianhimoinen Samad haluaisi palvella ilmavoimissa, mutta hän ei fyysisen rajoitteensa vuoksi voi. Hänen kätensä on rampautunut heti sodan alkupäivinä, kun toisen sotilaan ase laukesi vahingossa kohti Samadin rannetta (Smith 2000: 72–77). Samadin rampa käsi kuvastaa ikään kuin hänen omaa kotimaataan. Siirtomaaisäntien alistama alue oli rampautunut vielä pitkään valloittajien poistuttua alueelta.

Sodan aikana ystävykset joutuvat yllättävän ja erikoisen tilanteen eteen. He ovat panssariyksikkönsä ainoat eloonjääneet ja törmäävät Bulgariassa ollessaan venäläisiin sotilaisiin, joille on annettu määräys ottaa sotavanki, ranskalainen ”Tohtori Sairas”. Jännittävä seikkailu mielessään Samad ja Archie lyöttäytyvät venäläisten mukaan etsimään ranskalaista. Löydettyään tohtorin, nimeltään Marc-Pierre Perretin, miehet pohtivat, mitä he hänelle tekevät. Päätös syntyy pokeripöydässä, jossa Samad pelaa tohtorin kohtalon itselleen. Niinpä Samad ja Archie päätyvät sotarikollisen kanssa kolmestaan, jolloin Samad usuttaa Archien tappamaan ranskalaisen tohtorin. Archie vie vankinsa pusikkoon piiloon katseilta ja aseiden laukaus kajahtaa ilmaan. Se, mitä oikeasti tapahtui, kun Archie palasi Samadin luo, ei heti selviä. Archie on nyt Samadin silmissä kuitenkin mies ja pystyvä mihin tahansa. Sotarikollisen kohtalosta pelaaminen on maailmanpolitiikkaa pokeripöydässä, nappikauppaa ihmisen elämällä ja kuolemalla. Samadin mielestä Archie on valloittaja ja alistaja, mutta silti Samad on pettynyt miehen veltoon olemukseen. Siksi hän haluaa että Archie surmaa ranskalaisen. Samad ihmettelee, kuinka brittiläiset oikein kykenivät valloittamaan Intian alueet, jos he kaikki ovat Archien kaltaisia puolueettomia ja saamattomia ihmisiä. Hän saarnaa Archielle: ”You don’t stand for anything, Jones. – – Not for a faith, not for a politics. Not even your country. How your lot ever conquered my lot is a bloody mystery. You’re a cipher, no?” (Smith 2000: 104) Kiivaasta sananvaihdesta ja myöhemminkin jatkuvasta naljailusta huolimatta miehet päätyvät erottamattomiksi ystäviksi. Samoin käy heidän lapsilleen, kun he muodostavat vartuttuaan tiiviin

ystäväpiirin. Smithin kuvaukset sodan tapahtumista ovat värikkäitä ja hän tarjoilee ironisia välähdyksiä todellisesta maailmanhistoriasta. Sodan mielettömyyttä pohtiessa ironia tarjoaa taas kerran apukeinon selviytyä epätoivoisesta tilanteesta. Kohtalon pelaaminen pokeripöydässä kuvastaa sotien aikana tehtyjä murheellisia päätöksiä ihmisyyttä kohtaan. Smithin kerronta on tekstin tasolla lähes läpikotaisin ironista. Tämä tyyli on melko humoristinen, mutta ironia ei aina ole suinkaan hauskaa (Hutcheon 1994: 5). Se voi olla myös jotain paljon kokonaisvaltaisempaa ja elämään vaikuttavaa.

3.2. Elämän ironia: toteutumattomat odotukset

Ironia on kielellisen esitystavan lisäksi myös syvempää teoksissa. Ironia on monimerkityksellistä. Se on yhtä aikaa sanantarkkaa ja silti sillä voi olla piiloinen merkitys. Tämä tarkoittaa sitä, että itse asiassa ironia toteutuu näiden kahden aspektin muodostamassa kolmannessa ulottuvuudessa. Lisäksi ironia on sitä, että jollain asialla on olemassa odotusten ja tulosten välinen ristiriita (Hutcheon 1994: 60–61). Näin ollen koko se tilanne, jossa aineistoni henkilöhahmot elävät, on ironinen. Ironista on se, että henkilöhahmot tavoittelevat saavuttamatonta. Tämä teema on yhteistä koko aineistolleni. He haluavat tulla joksikin, tai he haluavat takaisin kotiin. Kumpikaan näistä pyrkimyksestä ei voi onnistua. Identiteettiä ei voi muokata ulkoapäin tulevien muutospyrkimysten avulla, eikä kotia enää ole. Ironia voi olla hyvinkin lohdutonta ja ennen kaikkea se on odottamatonta.

Brick Lanen Nazneen elää keskellä ironista asetelmaa. Nazneen odottaa elämältään asioita, jotka eivät mene niin kuin niiden haluaisi menevän. Nazneen odottaa kotiinsa pääsyä, Chanun työelämän käynnistymistä, oman paikkansa löytämistä, lapsen kuoleman aiheuttaman surun väistymistä, siskonsa kirjettä... Odotuksien lista on hänen kohdallaan lähes loputon. Mikään hänen odottamistaan asioista ei toteudu niin kuin hän oli kuvitellut. Hän ei ”pääse kotiinsa”, koska Bangladeshiin ei ole paluuta. Diasporassa elävä Nazneen on oppinut äidiltään elämänsä tarkoituksen. Se on odottaminen. Ironisessa tilanteessa Nazneen ymmärtää lopulta tärkeän elämän tosiasian: hän ei voi palata takaisin Bangladeshiin. Chanu ymmärtää sen vasta palattuaan entiseen kotimaahansa. Koti ei olekaan enää sama. Tähän oivallukseen menee kuitenkin kauan aikaa.

Tämä elämää koskettava ironia on esillä kaikissa tutkimissani romaaneissa. Tapahtumat saavat nurinkurisia käännteitä, koska aina tapahtuu jotain odottamatonta. Näitä esimerkkejä ovat teoksissa esimerkiksi juuri Nazneenin täyttymättömät toiveet. *Brick Lanessa* vastaavanlainen ironinen käänne on esillä Nazneenin nuoren rakastajan Karimin hahmossa. Hän on toisen polven maahanmuuttaja, ikänsä Britanniassa elänyt nuori. Hän on kuitenkin pettynyt länsimaiseen yhteiskuntaan, joten hän haluaa tuhota sen. Hän ei välitä, vaikka tuhoaa samalla itseään. Ympäristön vaikutuksesta hän muuntautuu terroritekoja suunnittelevaksi uskonsoturiksi.

*White Teeth*ssa ironia näkyy esimerkiksi Archien ja Tohtori Sairaan kohtaamisissa. Kohtaaminen toisen maailmansodan loppumitteloissa ei jää kaksikon ainoaksi. Miehet tapaavat epätavallisissa merkeissä uuden vuosituhannen kynnyksellä. Magid, toinen Samadin kaksoispojista, on kehittänyt tiedemies Marcus Chalfenin kanssa geenimuunnellun hiiren. Hiiren avulla on tarkoitus edistää syöpätutkimusta ja tutkimustulokset esitellään tiedetapahtumassa, johon myös Archie perheineen osallistuu. Yllättäen Futura-hiiren paljastamistilaisuudessa tiedemiesten joukossa on Samadille ja Archielle tuttu mies – tohtori Sairas. Samad tajuaa, että hänen ystävänsä on valehdellut hänelle tohtorin kohtalosta päin naamaa viisikymmentä vuotta, joten hän alkaa läksyttää Archieta voimakkaasti.

Tiedetapahtuma saa muitakin yllättäviä käännteitä, kun geenimuunteluun suivaantunut Magidin veli Millat yrittää estää Allahin vastaiset toimet tappamalla hankkeen isän, tohtori Perretin. Samadin sättiessä Archieta, Millatin iskun aika tulee: hän kohottaa aseensa kohti Perretia, tuota hankkeen takana seisonutta luonnon manipuloijaa, mutta Archie toimii kuin unessa. Hän nousee luodin lentoradan eteen suojellen vanhaa tohtoria. Historia sulkee langat kun Millatista tulee vapaustaistelija Mangal Pande, kapinallinen, joka epäonnistuu missiossaan. Lopputulemana Archie saa luodin syvälle reiteensä ja tohtori Perret pelastuu taas kerran täpärästi kuolemalta. Archie ei tiedä miksi pelastaa saman miehen toistamiseen kuolemalta, mutta ei vain voi olla pelastamattakaan. Ensimmäisellä kerralla toisen maailmansodan lopulla Archie saa ensimmäisen luodin reiteensä, kun aseeseen tarttuikin tuolloin Perret. Nyt luoti on taas ilkeän syvällä lihaksissa.

Ironinen lopetus teokselle esittelee kaaosmaisen vyyhden, jossa kaikki hahmot toimivat odotusten vastaisesti. Lopputilanteessa Marcus Chalfenin poika Joshua ryhtyy yllättäen eläinaktivistiksi, vaikka on ikänsä seurannut isänsä jalanjalkia tieteen tekemisessä. Joshua tukee Millatia tämän pyrkimyksissä lopettaa eläimiin kohdistuvat vääryydet, vaikka

kaksikon syyt ovat aivan erilaiset. Millat ei siedä Allahin pilkkaamista geenimanipulaation keinoin. Joshua ei siedä isänsä tekemiä eläinkokeita. Epätodennäköinen kaksikko on odotusten vastaisesti samalla puolella. Odotusten mukaisesti lapsena erottamattomat kaksospojat Millat ja Magid olisivat yhtä mieltä kaikesta. He erkaantuvat kuitenkin pysyvästi toisistaan, Magidin jatkaessa luonnontieteiden viitoittamalla rationaalisella tiellä, Millatin kääntyessä Allahia palvelevaksi nuorukaiseksi (Smith 2000: 444–461). Erot kaksosten välillä eivät ole todennäköisiä, kun verrataan lopputilannetta heidän tiiviisti yhdessä viettämäänsä lapsuusaikaan.

The Buddha of Suburbiassa odotukset jäävät myös täyttymättä. Tästä esimerkkinä on Evan halu olla taiteilija hinnalla millä hyvänsä. Eva rakentaa identiteettiään boheemielämän kuningattareksi, mutta ei onnistu tässä pyrkimyksessään. Hänen viehätysvoimansa kokee myös Haroonin mielessä kolauksen, kun Haroon ymmärtää Evan pinnallisuuden. Jamilan isän Anwarin odotukset eivät myöskään täyty halutulla tavalla, kun hänen tyttärensä Jamila kieltäytyy järjestetystä avioliitosta intialaisen Changezin kanssa. Anwar aloittaa tästä loukkaantuneena syömälakon, johon on vähällä kuolla. Lopulta Jamilan on annettava isälleen periksi ja naitava tuntematon mies. Changez paljastuu laiskaksi ja muutoinkin kelvottomaksi vävypojaksi, joten tilanne päättyy taas kerran aivan toisin kuin Anwar odottaa. Karimin häpeä sukujuuriaan kohtaan on usein esillä teoksessa. Tuon häpeän ja salailun huipennus on se, kun Karim vie Changezin katsomaan jalkapallo-ottelua. Brittiläisyyden tyyssijassa jalkapallokatsomossa Karim peittää Changezin kasvot kommandopipolla, ettei kukaan paikallaolijoista saisi tietää hänen kaveeraavan intialaisen kanssa. Koominen tapahtuma ironisoi Karimin pyrkimystä sulautua valtakulttuuriin, vaikkei hän voi lopulta olla täysin englantilainen sukujuuriensa vuoksi (Kureishi 1990: 97–98).

The Buddha of Suburbiassa ironista on myös Karimin sedän identiteetti. Karimin setä Ted on englantilaisuuden perikuva. Tedin identiteetti on voimakkaan kansallinen ja näin ollen varsin staattinen. Ted puhuu Karimille jalkapallo-otteluista ja vinttikoirakilpailuista, minkä pubissa käynniltään ennättää. Karim ihailee setäänsä. “Ever since I was tiny I’d loved Uncle Ted, because he knew about the things other boys’ fathers knew about, and Dad, to my frustration, didn’t.” (Kureishi 1990: 33). Karimin isän ei-englantilaisuus häiritsee Karimia, koska hän tahtoi välillä olla kuin kaikki muutkin ikäisensä pojat. Tedin identiteetti koostuu lukuisista englantilaisuuden stereotyyppioista, joita hän tarkoituksella korostaa. Toisaalta Tedin identiteetin voi nähdä olevan seurausta englantilaisuuden

”opettelusta”. Ted ja hänen vaimonsa Jean ovat tilanteessa, jossa heillä on intialainen sukulainen. He häpeävät Karimin isän sukujuuria. Tämä näkyy muun muassa siinä, etteivät he kutsu Karimin isää tämän oikealla nimellä Haroon, vaan he kutsuvat tätä Harryksi. Englantilaisuutta korostaakseen Ted on ehkä omaksunut jopa liioitellun englantilaisen identiteetin, ettei häntä vain samastettaisi Haroonin kotimaahan ja alkuperään. Tosin Haroon näpättyä pariskuntaa takaisin. Hän kutsuu Tedia ja Jeania nimityksellä ”Gin and Tonic” (Kureishi 1990: 33). Karim haluaisi myös olla kuten Ted. Karim ei näe Tedin korostavan omaa brittiläisyyttään, vaan kokee sen olevan juuri sellainen tila, johon hän haluaisi itsekin päästä sisälle. Tämä ironia Tedin hahmossa korostaa kansallisen identiteetin häilyväisyyttä nykymaailmassa. Paluuta staattiseen kansallisvaltioiden ylläpitämään maailmaan ei enää ole, joten Ted yrittää pönkittää omaa paikkaansa englantilaisena brittiläisten merkkien avulla.

Myös *Brick Lanen* Chanu on odotusten vastainen hahmo. Chanu opiskeli kotimaassaan Dhakan yliopistossa englanninkielistä kirjallisuutta ja osaa tämän vuoksi siteerata klassikkoteoksia sanasta sanaan. Hän tuntee Dickensit ja Hardyt paremmin kuin moni alkuperältään brittiläinen ihminen (Ali 2003: 38). Sama brittiläisen kulttuurin tietämys on hallussa myös *White Teethin* nuorella Magidilla. Magid lähetetään Bangladeshiin oppimaan lisää vanhempiensa kotikulttuurista ja pysymään erossa ”länsimaisen turmeluksen tieltä”, hänen isänsä Samadin sanoin. Juonenkäänteet ovat ironisia. Magid ei kiinnostu isänsä uskosta tai muutenkaan hänelle vieraammasta kulttuurista, vaan palattuaan Englantiin Magid on edelleen samanlainen: kiinnostunut luonnontieteistä ja länsimaisesta ajattelusta, eikä hän halua lähteä britannialaisesta kodistaan mihinkään. Tässäkin tapauksessa odotukset jäävät täyttymättä. Pettyneenä poikansa länsimaiseen elämäntapaan Samad joutuu valehtelemaan sukulaisilleen, että Magidin vuodet Intian niemimaalla ovat käännöttäneet hänen poikansa hartaaksi muslimiksi, jolle on katsottu jo bangladeshilainen morsian valmiiksi (Smith 2000: 363). Kotimaan traditiot kulkevat maahanmuuttajien elämässä mukana, jolloin nuorten poikkeavia valintoja on paikoin vaikeaa sulattaa.

Kokemukset omasta kotikulttuurista voivat joskus olla yllättäviä. Muun muassa odotukset siitä, kuinka sukulaiset kohtelevat maasta pois muuttajaa, voivat olla ristiriitaisia. Kotimaan sukulaisten odotukset Chanun uutta elämää kohtaan Isossa-Britanniassa yllättävät ainakin Chanun. Bangladeshissa asuvat sukulaiset haluaisivat hyötyä Chanun ja Nazneenin elämästä rahallisesti (Ali 2003: 34–35). Chanun ylpeys ei anna aluksi periksi myöntää, että Englanti ei olekaan mikään kultakaivos, jossa rahoihin

pääsee helposti käsiksi. Sukulaisten kerjuukirjeet lannistavat Chanua, sillä ne hän osoittavat hänen epäonnistumisensa työelämässä (Ali 2003: 119–120). Chanun häpeä kasvaa niin suureksi, että hän joutuu turvautumaan rahan lainaamiseen, etteivät kotimaan ihmiset alkaisi levitellä juoruja heidän perheensä todellisesta tilanteesta, eli rahallisesta ahdingosta. Odotukset paremmasta elämästä eivät toteudu Ahmedien perheessä, mutta tätä seikkaa he eivät halua myöntää kotiin jääneille sukulaisilleen. Lopulta tilanne kääntyy taas uudenlaiseksi, kun Nazneen löytääkin yllättäen paikkansa Englannista. Chanu ei tähän muutokseen pysty, vaan lähtee takaisin Bangladeshiin. Näiden kuvattujen esimerkkien myötä voi todeta, että ironia koskettaa lähes jokaista teosten henkilöahmoa.

3.3. Muistot ja mahdoton kotiinpaluu

Diasporaan liittyy tunne siitä, että henkilö haluaisi vielä palata kotipaikkaansa, mutta toisaalta hän ei voi näin tehdä. Henkilöahmoista *Brick Lanen* Chanu haluaisi palata kotimaahansa Bangladeshiin, vaikka alun perin juuri hän on halunnut sieltä pois uuden ja mahdollisesti paremman elämän perässä. Tavallaan Chanu voisikin palata, mutta tuo hänen kotinaan pitämänsä Bangladesh ei olisi enää samanlainen kuin Chanun tapauksessa kuusitoista vuotta sitten. Avtar Brah on kuvaillut ”homing desiren”, eli kotiinpaluun halun olevan ensimmäisen sukupolven maahanmuuttajilla voimakas riippumatta siitä, kuinka kauan nämä ovat uudessa kotimaassaan olleet. Vuosien myötä halu kuitenkin häviää, koska uuteen kotipaikkaan sopeudutaan pikkuhiljaa. Kotiinpaluu ei ole mahdollista diasporassa elletäessä, mutta mystifioitu koti kulkee mielessä läpi ihmisen elämän (Bromley 2000: 143).

Tässä ja seuraavassa alaluvussa tarkastelen teosten vanhempien kokemuksia kotiinpaluun halusta, sekä heidän pyrkimyksiään kodin rakentamiseen uudessa ympäristössä. Tähän vanhemmiksi nimittämäni ryhmään kuuluvat *The Buddha of Suburbian* Haroon, Eva, Jamilan isä Anwar, sekä Karimin äiti. Lisäksi ryhmään kuuluvat *White Teethin* Samad, Alsana, Clara ja Archie, sekä *Brick Lanen* Nazneen ja Chanu. Suurimmalla osalla näistä henkilöahmoista on diasporaidentiteetti. Heidän identiteettinsä eivät kuitenkaan ole samalla tavalla hybridejä, kuin heidän lapsillaan. Lasten hybridi-identiteetteihin keskityn luvussa neljä, tosin sivuan tuossakin luvussa myös vanhempia.

Vanhemmat ovat itse maahanmuuttajia, joten heillä on kokemus myös omasta syntykulttuuristaan. Teosten henkilöhahmot representoivat kokemuksiaan, ja sitä myötä kulttuurista identiteettiään kielen avulla. Tähän kokemukseen liittyy kuvitteellinen aika- ja avaruusajattelu, jota ihminen tarvitsee ymmärtääkseen lineaarista aikaa. Edward Said kirjoittaa, että kuvitteellinen maantiede ja toisaalta myös historia auttavat subjektia kokemaan etäisyyksiä ja eroja (Said 1978/1995: 55). Juuri tämän kuvitteellisen maantiedon avulla esimerkiksi Nazneen hahmottaa kotikylänsä tapahtumia Lontoosta käsin. Hän on ajallisesti etäällä tapahtumista, mutta mielessään hän palaa takaisin Gouripuriin. Nazneen elää muistoissaan kuin asiat tapahtuisivat samanaikaisesti myös nykyhetkessä. Stuart Hall esittää puhuessaan karibialaisten kokemuksista Afrikasta, etteivät karibialaiset voi palata enää siihen Afrikkaan, josta he ovat lähtöisin. Silti he tuottavat Afrikan nimenomaan tämän imaginaarisen kokemuksensa kautta taas esiin (Hall 1999: 237). Nazneen toimii useissa tapauksissa tämän käsityksen mukaan. Hän ei ole kaipuineen yksin. Myös muut maahanmuuttajat teoksissa hakevat muistoista helpotusta koti-ikävänsä. Diasporassa elävät kokevat kaipuuta kotiin, mutta eivät välttämättä mihinkään fyysiseen kotimaahansa. Kyse on metaforisella tasolla halusta päästä paikkaan, johon he tuntevat kuuluvansa. Tämän seurauksena osa diasporassa elävistä haluaa pitää lähtökulttuurinsa perinteet ja tavat lähellä itseään. Nazneenin tilanteessa helpotusta koti-ikävään tarjoaa Bangladeshissa asuva sisko Hasina. Kosketus omaan kulttuuriin säilyy sisarten kirjeenvaihdon välityksellä, mutta Nazneen alkaa silti irtaantua menneestä. Tulevaisuus on hänelle *Brick Lanen* lopputilanteessa tärkeämpi asia.

Chanu haluaa ylläpitää kotimaansa muistoa lähellä itseään muun muassa kirjallisuuden avulla. Nuorena miehenä Chanu halusi perustaa kirjastoauton palvelemaan lähiseudulla asuvia maahanmuuttajia. Hän halusi tehdä kirjastoautosta nimenomaan bengalinkielisten kirjojen lainauspaikan, eli toimia juuri samoin kuin brittiläiset valloittajat Intian niemimaalla, kun he toivat alueille omaa englanninkielistä kirjallisuuttaan (Ali 2003: 75). Chanun toiminta on ironisen samanlaista kuin Intian niemimaan entisen valloittajan, samoin kuin se on sitä hänen ryhtyessään ajamaan taksia vain rahankeruu kotimatkaansa varten mielessään. Chanun selviytymiskeinot kulttuurien ristipaineessa kulminoituvat jatkuvaan ja kiihkeään etsimiseen. Hän aloittaa hankkeita, muttei saa niitä koskaan päätökseen. Bengalinkielisen kirjastoauton perustaminen kaatuu muiden hankkeiden alle: opiskeluun, vanhojen huonekalujen kunnostukseen, haaveiluun talosta Dhakassa, sekä työntekoon. Näitä askareita Chanu ei saa kuitenkaan tehtyä kunnolla tai loppuun. Hänen

identiteettinsä on jatkuvasti etsivässä tilassa, haikailemassa uusien haasteiden ja ajatusten perään. Chanu yrittää paikata menetetyn kotinsa jättämää tyhjiötä mielikuvituksellisilla hankkeilla. Nazneenin selviytymiskeino taas on alkutilanteessa erilainen, koska hän vain odottaa. Hän ei itsekään oikein tiedä, mitä tuo hänen odottamansa tulevaisuus on, tai milloin sen on määrä tapahtua. Äitinsä oppien mukaisesti hän ei kuitenkaan kyseenalaista odotustaan, eikä sen synnyttämää kärsimystä.

Suhtautuminen mahdottomaan kotiinpaluuseen vaihtelee teoksissa. Chanu ja Nazneen kärsivät selkeästi eniten uudessa kotimaassaan, kun taas Haroon, Anwar ja Alsana ovat lopulta tyytyväisiä uuteen kotiinsa. Vanhemmista Samad kaipaa myös välillä kotimaahansa, mutta toisaalta hän ei halua lähteä mihinkään Lontoosta. Hän on vuosien varrella niin tottunut asumaan Englannissa, ettei hänellä ole todellisia lähtöhaluja. Tottumuksestaan huolimatta Samad moittii brittiläistä elämäntapaa tämän tästä. Hän ei haluaisi poikiensa omaksuvan länsimaisia tapoja. Tästä huolimatta Samad itse toteuttaa joitain länsimaisiksi laskettavia tapoja, istuuhan hän pubissa lähes joka päivä. Näiden henkilöiden lapset elävät vielä ironisemmassa tilanteessa. He eivät voi palata mihinkään kotiin, koska sellaista ei ole olemassa.

Nazneen huomaa, että hän tuntee suurta kaipuuta tiettyyn aikaan, eikä niinkään paikkaan. Unelmissaan ja muistoissaan hän on taas nuori tyttö Gouripurissa ja leikkii paahtavan auringon alla siskonsa kanssa. – – *She thought I know what I would wish but by now she knew that where she wanted to go was not a different place but a different time. She was free to wish it but it would never be.* Hän tietää, ettei voi koskaan päästä kokemaan tuota paikkaa eikä aikaan konkreettisella tasolla. Se olisi mahdotonta (Ali 2003: 45). Kotiinpaluun mahdottomuus koskee juuri tätä havaintoa. Kyseessä ei ole oikea paikka, vaikka kotipaikka olisikin olemassa, koska se on juuri sillä nimenomaisella hetkellä erilainen, kuin mitä se on muistoissa ja kokemuksissa. Käsien kosketeltavaa kotia ei ole. Koti muuttuu ajan saatossa toiseksi, jopa täysin vieraaksi. Illuusio kotiinpaluusta saattaisi rikkoutua, jos yksilö lähtisi tavoittelemaan oikeaa todellista kotiaan, sillä kuviteltuun tilaan on mahdollista päästä ainoastaan muistojen ja vanhojen havaintojen kautta. Sitä ei ole enää olemassa.

Nuorena tyttönä Nazneen ikävöi siskoaan tuntemattomassa suurkaupungissa yksin. Samalla tavoin Hasina on kotimaassaan tuntemattomassa suurkaupungissa yksin, koska hän on lähtenyt väkivaltaista miestänsä pakoon Dhakaan. Alun perin maalaistytöt ovat kumpikin yksinäisessä ja väsyttävässä tilanteessa, ja kaiken lisäksi eri puolilla maailmaa.

Nazneen eksyttää itsensä tahallaan Lontoon sokkeloisille kaduille kokeakseen Hasinan hätäntyneen ja eksyneen olotilan. Tempaus ei tietenkään auta Hasinaa millään tavoin, mutta Nazneen saa tällä pitkällä kävelylenkillään ensikosketuksen englannin kielen käyttöön. Matkallaan hän törmää mieheen ja saa sanottua tälle ”sorry”. Mies ymmärtää Nazneenin anteeksipyyntöä, ja nainen on tapahtuneesta iloinen, saahan hän itsensä ymmärretyksi vieraalla kielellä (Ali 2003: 61). Myös Nazneenin ystävä Razia haluaa opetella englantia. Hän on muuttanut Itä-Lontooseen jo Nazneenia aiemmin ja saanut kaksi lasta. Razia tahtoo opiskella valtaväestön kielen, koska hän haluaa rangaista lapsiaan kun nämä puhuvat englanniksi rumia (Ali 2003: 74). Kielenkäyttö on voimakas vallan väline. Sen avulla hahmotamme ympäristöämme ja arvotamme sitä. Maahan muualta tulleilla on vaikea tilanne edessään, kun he joutuvat opettelemaan uuden kielen. Heidän jälkeläisensä pääsevät tässä mielessä helpommalla, jos heidät on laitettu valtaväestön kouluihin. Kielitaito auttaa selviytymään kommunikaatiosta valtakulttuuriin kuuluvien kanssa.

Uuteen kulttuuriin sopeutuminen ei tapahdu ainoastaan kielen avulla. Menneisyys kulkee diasporassa elävän mukana, joten siihen on helppo turvautua kun koti-ikävä iskee. Muistot värittävät Samadin ja Archien elämää. Etenkin Samadille toinen maailmansota värikkäine tapahtumineen on jatkuva muistojen kehto. Myös Claran hahmossa menneisyyden haamut näyttäytyvät useasti. Toisaalta hän itse pyristelee irti äitinsä vaikutuspiiristä hylkäämällä uskonsa, ja sitä myötä osan juuristaan. Claran kielenkäytössä juuret kuitenkin kuuluvat selkeästi, esimerkiksi Claran lohduttaessa Archieata miehen iästä: ” Hush you mout! You’re nat dat ol’. I seen older” (Smith 2000: 22). Toisaalta Claran karibialainen aksentti alkaa kadota vähitellen, hän siis vieraantuu kotikulttuuristaan. Aksentti tulee esiin vain kun Clara on innoissaan tai kiihtynyt. Noissa tilanteissa Clara ei jaksaa miettiä ääntämystään niin tarkasti, joten todellisuus hänen puhetavastaan paljastuu. Tämä tarkoittaa, että pohjimmiltaan jamaikalainen englantia on hänessä pysyvästi, sillä jamaikalaisuus on osa häntä.

Myös uskonnolliset piirteet saattavat pysyä ihmisessä maantieteellisen paikan muuttumisesta huolimatta. *The Buddha of Suburbiassa* Anwar haluaa yllättäen näyttää Jamila-tyttärensä tuntemattomalle intialais miehelle, vaikkei muutoin elä islamin oppien mukaan. Karim pohtii Anwarin yhtäkkiä kiivasta uskonnollisuutta. Hän ei ole aiemmin huomannut Anwarin muslimipiirteitä, sillä mies syö sianlihaa ja käyttäytyy muutenkin uskonvastaisesti. Karim päätyy pohdinnoissaan siihen, että Anwar ja hänen oma isänsä itämaisine filosofioineen elävät nyt jonkinlaista uutta vaihetta siirtolaisuutensa kanssa,

oltuaan ensin vuosikaudet hyvin englantilaisia. Huolimatta yhtäkkisestä omien juurien korostamisesta, kumpikaan miehistä ei kuitenkaan tahdo palata Intiaan. Anwarin mielestä hän ei voisi hankkia siellä niin tehokkaasti toimeentuloa, ja Haroon taas on niin rutinoitunut nykyiseen elämäänsä, ettei paluu käy edes hänen mielessään. Tämä hämmentää Karimia:

It was puzzling: neither of them expressed any desire to actually to see their origins again. 'India's a rotten place,' Anwar grumbled. 'Why would I want to go there again? It's filthy and hot and it's a big pain-in-the-arse to get anything done. If I went anywhere it would be to Florida or Las Vegas for gambling.' And my father was too involved with things here to consider returning (Kureishi 1990: 64).

Pakkoavioliiton traditio on ainut lähtökulttuurin piirre, johon Anwar tukeutuu. Hän haluaa säilyttää entisen kansallisen identiteettinsä jossain määrin mukana elämässään. Tuossa Anwarin kansallisessa identiteetissä ei ole niinkään kyse kansallisuudesta, vaan kulttuurista. Muslimina hän tuntee kuuluvansa suurempaan yhteisöön. Tämä on ainut piirre johon hän haluaa tukeutua, muutoin hän ei halua palata juurilleen takaisin Intiaan.

Muualta muuttaneet muodostavat jatkuvasti uusia merkityksiä menneelle ja nykyisyydelle. Miesten yhtäkkinen kaipaus juurilleen ei ole mitään konkreettista kotikävää, vaan vanhan ja tutun soveltamista uudessa ympäristössä selviytymiseen. Heidän ajatuksissaan koti rakentuu juuri vanhojen traditioiden avulla. Heidän tilanteensa on toisaalta Karimin omaa tilannetta selkeämpi: heillä on joskus ollut koti ja sieltä perityt tavat jossain muistinsa kätköissä, Karimilla itsellään on vain monimutkainen tila, joka vaatii uusien merkitysten muodostamista.

Ratkaisuna tähän ongelmalliseen ja ironiseen kotiinpaluun mahdottomuuteen teokset ehdottavat selviytymiskeinoksi esimerkiksi yhteisöllisyyttä oman kotikulttuuripiirinsä ihmisten kanssa. Toisaalta teokset osoittavat myös, että avoin suhtautuminen länsimaisiin ihmisiin ja heidän tapoihinsa saattaa helpottaa omaa elämää. Tämä kiinnostus länsimaista kulttuuria kohtaan on esillä *Brick Lane*ssa Razian hahmossa. Nainen päättää selviytyä heti uudessa kotimaassaan. Tämän hän toteuttaa opettelemalla valtaväestön kielen, pukeutumalla länsimaisiin vaatteisiin ja jättämällä bangladeshilaisuutensa taka-alalle. Toisaalta oman taustan piilottelu aiheuttaa myös ongelmia. Bengalinaisten keskuudessa Raziaa katsotaan halveksuen, koska hänen länsimielinen asenteensa loukkaa joitakin bengaliyhteisön jäseniä. Razia joutuu bangladeshilaisen yhteisön halveksumaksi, eikä voi siis löytää paikkaansa muiden maahanmuuttajien piiristä.

3.4. Vanhemmat ja kodinrakennus

Uudessa maassa muualta tulleet ihmiset haluavat rakentaa itselleen kodin. Tähän sopeutumispyrkimykseen auttavat muistot ja yhteisöllisyys. Tässä yhteydessä termi paikka on tärkeässä asemassa. Kysymys subjektin paikasta liittyy kolonialismin jälkikaikuihin. Paikan etsintä liittyy taas edelleen kulttuurisen identiteetin käsitteeseen. Diasporassa elävillä kysymys ”mihin minä kuulun?” ei tarkoita fyysistä kotipaikkaa, eikä edes konkreettista kotimaata. Kyseessä on sellainen paikka, jossa henkilö tuntee olevansa kotona. Yleensä tuo positio koostetaan perheen, sukulaisten ja muistojen avulla (Ashcroft 124–125). Tästä paikan etsinnästä aineistoni henkilöhahmot kamppailevat. Samasta asiasta keskustellaan *Brick Lanessa*. Chanun lääkäri ja tuttava tohtori Azad kuvailee, kuinka osa maahanmuuttajista ei oikeastaan koskaan lähde kotoaan: koti on yhä heidän sydämessään. Uudessa maassa he ovat läsnä vain ruumiinsa kautta (Ali 2000: 32). Tämä yhteisöihin hakeutuminen ja sydämessä vielä vanhassa kotimaassa eläminen on jatkuvasti mukana arkielämässä. Kaipuu on kova, mutta lopulta uuteen kotiin vain jäädään. Brick Lanella ihmiset rakentavat uutta kotia juuri yhteisöllisyyden kautta. Nazneenin ja Chanun tuttavat ovat käytännössä kaikki kotoisin läheltä heidän alkuperäistä kotipaikkaansa. Nazneen Ahmed ei alkuun heikon kielitaitonsa vuoksi edes kykene tekemään tuttavuutta juuriltaan brittiläisten ihmisten kanssa.

Koti on muutakin kuin konkreettinen asuinpaikka. Se on subjektin positio, jossa hänen toiveensa yhteenkuuluvuudesta saa täyttymyksensä. Henkilöhahmot kurkottelevat tätä tilaa kohti. Konkreettisesti keskeiset henkilöt elävät Lontoossa tai kaupungin reuna-alueilla. Fyysisesti tämän keskuksen ulkopuolella on ainoastaan Nazneenin sisko Hasina. Kaupunki näyttäytyy hahmoille eri tavalla. Länsimainen elämänmeno on vierasta teosten maahanmuuttajille, joista Nazneen on tuorein tulokas. Muut teosten maahanmuuttajat ovat olleet maassa ja kaupungissa pitkään. Heidän jälkeläisensä ovat syntyneet tähän maahan. Kokemukset monikulttuurisesta ympäristöstä vaihtelevat. Brick Lane on nimikkoteoksessaan kuvattu totuudenmukaisesti. Se on maahanmuuttajien kansoittama alue etnisine ruoka- ja vaatekauppoineen. Tällainen ympäristö on usein maahanmuuttajien ensimmäinen kosketus uuteen kotimaahansa, ensimmäinen koti uudessa paikassa. Nazneen on uudessa ympäristössä ymmällään, joten kerrostalokodistaan he rakentavat Chanun kanssa bangladeshilaisuudesta muistuttavan turvapaikan. Nazneen luo kodin tuntua

mausteisten ruokien ja itämaisen sisustuksen avulla. Kulttuurikokemukset voivat olla maahan muuttaneille alkuun erikoisia, joten ne vaativat usein sulattelua.

Nazneen oppii puhumaan englantia vasta vuosien kuluttua Lontooseen saapumisestaan. Hänen elinpiirinsä on alkutilanteessa hyvin pieni. Hän joutuu, tai saa, kokea länsimaisen elämänmenon katsellen vastapäisen talon ikkunasta näkyvää tupakoivaa, kaljaa juovaa ja tatuoitua naista. Naiset vilkuttelevat toisilleen, mutta eivät koskaan tapaa kasvokkain. Heidän elämänsä pyörii oman kulttuurinsa kiintopisteiden ympärillä. Nazneen on kuitenkin viehättynyt jollain tasolla tästä tatuoidusta saman pihapiirin asukista, ja miettii joskus yksinäisinä hetkinään lähtevänsä vieraisille naisen luokse. Kuitenkin kielitaidottomuus, tai oikeastaan vieraan ihmisen tapaamiseen liittyvä pelko, jättävät Nazneenin katselemaan naista uteliaana ikkunasta (Ali 2003: 17–18). Tilanne on käännetty päinvastaiseksi kuin länsimaisessa ajattelussa yleensä. Tarkasteltavasta tuleekin tarkasteleva. Nazneen katselee hänelle täysin vierasta näkyä innostuneena, aivan kuin tutkimusmatkailijat ja heidän tuottama kirjallisuutensa ovat aikojen saatossa katselleet Nazneenin kaltaisia.

Nazneen kiinnostuu erittäin paljon myös taitoluistelusta. Se on hänelle aivan vieras asia, mutta hän tuijottaa luistelevia ihmisiä lumoutuneena. Hän pakenee omaa yksinkertaista, joskin ihan siedettävää elämäänsä, kimaltelevien paljettipukujen ja kauniisti meikattujen luistelijoiden maailmaan. Katsellessaan välkkyvää kuvaruutua hän kokee oman minuutensa ehjäksi ja valoisaksi: ”she was no longer a collection of the hopes, random thoughts, petty anxieties and selfish wants that made her, but was whole and pure” (Ali 2003: 41). Nazneen ahmii luistelijoiden olemusta silmillään, vaikei ymmärtää mistä lajissa on pohjimmiltaan kyse. Nazneen opettelee Chanun avustuksella luistelua kuvaavan termin, ice-skating. Se on hänen ensikosketuksensa englannin kieleen. Myös muut länsimaiselle kulttuurille ominaiset piirteet herättävät ihmetystä Nazneenin mielessä. Hän katselee ihmetellen tatuoitua naista kotinsa ikkunasta, naisen olemus ei ole naisellinen ja huoliteltu, vaan pikemminkin maskuliininen. Samoin kuin värikkäät tatuoinnit, jotkin vaatekappaleet näyttäytyvät Nazneenille erikoisina. Kun hän näkee nuoren miehen, jonka käsiä koristavat hansikkaat joissa ei ole lainkaan sormenpäitä, on ensimmäinen ajatus Nazneenin päässä se, että pojan täytyy kärsiä palovammoista, joita hän peittää erikoisilla hansikkaillaan (Ali 2003: 286). Todellisuudessa kyse on vain etenkin nuorisokulttuurin suosimista asusteista, joita pidetään ilman sen suurempaa merkitystä.

Nazneen haluaa aloittaa kokonaan alusta, hänen identiteettinsä rakennusprosessi on päässyt vasta vauhtiin. Hän haluaa selviytyä haasteista yksin ja katkaiseekin välinsä

rakastajansa Karimin kanssa. Karimkaan ei jää Englantiin, hän vain katoaa yhtenä päivänä. Tuttavansa mukaan Karim on lähtenyt pyhään sotaan. Karim löytää kodin väkivallasta ja hänelle tärkeiden asioiden vuoksi uhrautumisesta. Nazneen on osin huomaamattaan päätenyt olemaan vahva ja omillaan pärjäävä nainen, hän on muun muassa Karimiin tutustuttuaan ymmärtänyt omat mahdollisuutensa ja löytänyt paikkansa Itä-Lontoossa. Eniten hänen elämäänsä on kuitenkin lopulta vaikuttanut hänen ystävänsä Razia. Razia on esimerkillään opettanut Nazneenille, kuinka bangladeshilaisen naisen ei ole pakko kantaa historian taakkaa niin voimakkaana lastina mukanaan. Razian elämää tarkastellessaan Nazneen ymmärtää, että koti löytyy sieltä, mihin sen tekee. Tämän lisäksi Nazneen ymmärtää, ettei hän voi enää jatkaa odottamista. Nuo odotukset eivät täyty kuitenkaan. Hänen täytyy rakentaa oma elämänsä itsenäisesti:

So that when, at the age of thirty-four, after she had been given three children and had one taken away, when she had a futile husband and had been fated a young and demanding lover, when for a first time she could not wait for the future to be revealed but had to make it for herself – – (Ali 2003: 16).

Henkilöillä on kulttuurisesti kaksijakoisen identiteetin lisäksi myös ajallisesti kaksijakoinen identiteetti. Ilmaus ”Hän on kiinalais-amerikkalainen”, paljastaa ajallisen aspektin. Tässä esimerkissä kiinalainen tarkoittaa henkilön juuria, kodin ideaalia, johon ei ole enää paluuta. Amerikkalainen taas kuvaa yksilön nykyistä usein problemaattistakin sijaintia poissa alkuperäisiltä juuriltaan. (Lee 2004: 69). Diasporassa elävällä on aina mukanaan myös alkuperänsä jäänteet. Tämä kaksijakoisuus synnyttää kolmannen ulottuvuuden. Homi K. Bhabhan mukaan tämä kolmas ulottuvuus paljastaa, ettei kulttuureilla ole olemassa mitään alkukantaisia merkityksiä, vaan ne uusiutuvat eri kulttuureissa. Samat asiat ja merkit uusitaan eri tarkoituksiin (Bhabha 1994: 37). Tämä taas johtaa siihen, että kulttuurit eivät ole ikaikaisesti pysyviä rakennelmia, vaan tiloja, joissa merkityksiä muodostetaan yhä uudelleen uusista lähtökohdista käsin. Tämän vuoksi alkuperäiseen kotikulttuuriin ei ole paluuta. Merkitykset muuttuvat ajan saatossa, koska kulttuuritkin muuttavat muotoaan. Vaikka Chanu lähtee lopulta takaisin Bangladeshiin, ei hän ole samassa Bangladeshissa, josta hän kolmekymmentä vuotta aikaisemmin lähti. Chanun lähtö on vaikea paikka koko perheelle, mutta lämpimät välit säilyvät perheen kesken. Nazneen kysyy Chanulta puhelimessa, onko tämä tyytyväinen kun hän on päässyt takaisin kotiin. Chanu vastaa Herakleitoksen joki-metaforaa mukaillen, ettei samaan jokeen voi astua kahta kertaa (Ali 2003: 488). Sanonta kiteyttää ajatuksen kotiinpaluun

mahdottomuudesta. Muutoksen virtaukset ovat vyöryneet kodin yli jo vuosikausia sitten, eikä Chanukaan ole enää kotonaan vaikka muuttaakin Bangladeshiin. Hän on taas aloittamassa identiteettinsä rakennusta perustuksista lähtien vanhassa uudessa kotimaassaan.

Chanun lähtöpäätös kypsyy hitaasti. Hän ennättää asua Isossa-Britanniassa lähes kolmekymmentä vuotta, mutta siitä huolimatta hän ei oikein tunne kotikaupunkiaan Lontoota. Chanu saa päähänsä lähteä tutustumaan tähän toiseen kotimaahansa turistin ominaisuudessa. Vieraus näkyy hänen olemuksestaan ja hänen on helppo naamioitua bangladeshilaiseksi turistiksi, kun perhe vierailee kuningattaren linnan edustalla. Hän on länsimaalaisten silmissä edelleen matkailija, huolimatta siitä, että on viettänyt yli puolet elämästään tässä toisessa kotimaassaan. Hän muuntautuu turistin rooliin kun hän pyytää tuntematonta miestä ottamaan hänestä perheineen valokuvan. Chanu selventää tälle ihmiselle olevansa Bangladeshista, jolloin kuvaa ottava mies automaattisesti olettaa hänen olevan matkalla Lontoossa (Ali 2003: 289, 296). Turisti Chanu onkin identiteettinsä mukaan. Hän alkaa valmistautua kotiinlähtöön.

Suurin syy Chanun lähtöön on se, että hänen mielestään Bangladeshissa kaikki asiat ovat selviä. Siellä ei olisi mielenosoituksia ja pyrkimyksiä yhdistää eri kulttuureja keinotekoiseksi yhdeksi rintamaksi hallitusta vastaan. Tällaisia suunnitelmia joillakin maahanmuuttajilla on Tower Hamletsissa, etupäässä Nazneenin rakastajalla Karimilla. Chanun mielestä kulttuurien yhdistyminen ei tule ikinä onnistumaan, eikä taistelua hallitusta vastaan voi voittaa. Chanu tuntuu väsyneen olemaan vähemmistössä, sekä huolehtimaan siitä, kuinka bengalisiirtolaisten tulevaisuudessa käy Englannin maaperällä ja haluaa myös siksi palata kotiinsa olemaan rauhassa kaikelta monimutkaisuudelta. Hän toteaa ”Back home we’ll really know what’s what” (Ali 2003: 464). Nazneen salaa Chanulta päätöksensä jäädä Lontooseen. Hän ei halua palata rikkomaan kodin illuusiota, hänen on pakko jäädä. Lontoo on hänelle ja hänen tyttärilleen nyt oikeasti koti.

Nazneenin ja etenkin Chanun kotiinpaluun halu on välillä tuskallisen voimakasta, joten Chanu tekee lähtöpäätöksen. Tosin aina Chanukaan ei edes muista ajatella koko asiaa. Joinakin hetkinä he elävät vain päivästä toiseen vailla suurempaa päämäärää, mutta välillä päämäärä, talo Dhakassa, siintää lähes todellisena horisontissa. Nazneen on Lontooseen tullessaan vasta nuori tyttö, mutta hänkään ei vuosien kuluessa enää muista kotimaataan tarkasti. Hän kasvattaa kahta tytärtään ja toipuu kolmannen lapsensa menetyksestä, kun aika vain kulkee säälimättä eteenpäin. Nazneen näkee kotikylänsä selkeänä vain unessa,

muutoin se on muuttunut historian kangastukseksi. Hän tietää, ettei voi koskaan enää palata sinne. Ei tyttäriensä takia, eikä itsensäkään. Tytöt eivät tahdo lähteä tuohon heille vieraaseen maahan.

Nazneenin muistot kotikylästä jäljittelevät omalla tavallaan valtakulttuurin tapaa kertoa eksoottisesta paikasta liioittelevaan sävyyn. Näinhän toimivat esimerkiksi britannialaiset ihmiset kolonisaation aikana, jolloin he kertoivat vaarallisista metsästysretkistään eksoottisessa ja vaarallisessa Intiassa. He eivät ottaneet huomioon sitä, kuinka rauhallisesti itse natiivit elivät leijonien ja tiikereiden keskellä, sillä heillä ei ollut tarvetta eikä toisaalta mahdollisuuttakaan korostaa elinympäristönsä eksoottisuutta muulle maailmalle. Heidän maansa oli britannialaisille vain vaarallisten urotekojen näyttämö (Nayar 2008: 167–168). Nazneenin muistot on rekonstruoitu etäältä vaikuttamaan ehkä todellisuutta värikkäämmiltä ja Nazneenille jo vierailta. Nazneenilla on lisäksi uutta ajateltavaa uudessa kotimaassaan. Hän imee vaikutteita ja tiedonjyviä itseensä Karimin puheista. Huolimatta miehensä lukeneisuudesta, Nazneen ei ole koskaan saanut tai halunnut lukea Chanun kirjoja. Nyt Nazneen tuntee, kuinka hän haluaa kerryttää tietämystään ja toimia samojen asioiden puolesta kuin Karim. Taustalla on kuitenkin yksinkertaisempi ja selkeämpi syy: Nazneen on rakastunut nuorukaiseen (Ali 2003: 244). Karim muistuttaa häntä siitä vapauden tunteesta, jonka hän sai vastaviihittynä vaimona katsellessaan taitoluistelua. Hän tuntee liitävänsä huolettomana jäällä, koska on niin onnellinen Karimin lähettyvillä. Nazneen näkee paikkansa Karimin rinnalla, mutta myöhemmin tuo positio osoittautuu valheelliseksi. Nazneen on rakentanut Karimin omassa mielessään sellaiseksi, jonka kanssa voisi elää (Ali 2003: 454–455). Karim ei ole Nazneenille ”koti”, vaan naisen on löydettävä paikkansa muiden keinojen avulla.

Kulttuurinen identiteetti rakentuu jatkuvassa vuorovaikutuksessa ympäristön kanssa, kuten Stuart Hall on todennut (Hall 1999: 22). Nazneeniin ympäristö vaikuttaa ennen kaikkea sosiaalisten suhteiden myötä, hän on tiedostamattaan pyrkinyt kohti samankaltaista elämää kuin ystävällään Razialla. Razia jää miehensä kuoleman jälkeen kahden lapsensa kanssa yksin, mutta koska hän on ollut Britanniassa jo pidempään, hän kykenee omaksumaan osittain valtaväestön identiteetin helpottaakseen elämäänsä. Hän hankkiutuu jo varhaisessa vaiheessa englannin kielen kurssille ja saa myöhemmin Britannian kansalaisuuden. Tämä valtakulttuuriin osittainen sulautuminen auttaa häntä selviytymään vaikeassa tilanteessa yksinhuoltajana ja leskenä. Hän lakkaa lähettämästä rahojaan Bangladeshissa asuville sukulaisilleen, joten rahaa jää nyt käytettäväksi Razian itsensä

ohella hänen lastensa elämään. Kodinrakennus näkyy konkreettisesti siinä, että hän remontoi kotiaan pysyväksi asuinpaikaksi. Keittiö saa uudet kauniit kaakelit seinille ja lapset saavat tarvitsemansa koulukirjat (Ali 2003: 355, 427). Hän ei koskaan mainitse koti-ikävää tai katso taakseen. Hänen kohdallaan hetkessä pysyminen selvittää ajatuksia, samoin kuin pakkotilanne esimerkiksi töidenhaun suhteen. Lopputilanteessa hänellä on tuttavineen varsin menestyvä vaateompelua tarjoava yritys, jonka parista myös Nazneen saa töitä. Nazneen näkee, kuinka yksinelävä nainen kykenee menestymään omillaan ja vieläpä varsin mukavasti. Kotiinpaluun mahdottomuus vakauttaa lopulta näiden kahden naisen identiteettiä, se ei jätä vaihtoehtoja selviytymiselle. Tilanteesta voi selvitä, mutta se vaatii luonteen lujuuutta ja päättäväisyyttä. Nazneen haluaa selviytyä ja päättää itse omasta elämästään. Hän ei enää jaksa odottaa ihmeitä tapahtuvaksi, koska suunnitelmat eivät kuitenkaan toteudu (Ali 2003: 404).

Kahden paikan välisessä skitsofreenisessä ympäristössä eläminen kuluttaa voimia, mutta toisaalta se saattaa myös lähentää ihmisiä. Yhteisöllisyys auttaa arkielämässä ja epätodennäköisetkin ystävyysuhteet saattavat saada alkunsa. Näin käy Alsana Iqbalin ja Clara Jonesin kohdalla. Alsana alkaa pikkuhiljaa pitää Clarasta, vaikka alkuun hän on epäileväinen naista kohtaan. Naiset kuitenkin ystäväystyvät periaatteessa pakon edessä, koska heidän miehensä viettävät suuren osan vapaa-ajastaan kahdestaan. Samankaltainen tausta tuo naiset lähemmäs toisiaan. He ovat alun perin kotoisin muualta, brittiläinen yhteiskunta on heille alkuun vieras. Vaikka Claran ja Alsan juuret ovat eripuolella maapalloa, heitä yhdistää sama irrallisuus. Tämän yhteisen irrallisuuden kokemuksen lisäksi molempien avioliitosta puuttuu todellinen rakkaus. Alsan ja Samadin kohdalla kyse on pakkoavioliitosta, mutta Claran ja Archien tapauksessa kukaan ulkopuolinen ei ole valinnut juuri heitä avioliiton osapuoliksi. Clara vain päätyy itseään huomattavasti vanhemman miehen vaimoksi, koska tarvitsee uuden alun hylättyään jehovantodistajauskonsa. Kun miehet istuvat O'Connell's-pubissa muistelemassa sodanaikaisia tapahtumia, naiset keskustelevat mieluummin miestensä saamattomuudesta ja lastenkasvatuksesta. Heidän lapsensa elävät joka päivä vielä monimutkaisemman taustansa kanssa. Selviytymistaistelu on kovaa, ja omaa identiteettiä hakiessa kriiseiltä ei voi välttyä.

Karimin äidin elämään kurkistetaan *The Buddha of Suburbiassa*. Haroonin lähtiessä Evan mukaan, Karimin äiti muuttaa siskonsa Jeanin luo. Lopulta äiti päätyy takaisin Karimin lapsuudenkodin omistajaksi. Karimin äiti alkaa toimia aivan eri tavalla kuin Karimin ollessa pieni. Tuolloin äiti oli syrjäänvetäytyvä ja alistuva. Nyt hänestä tulee

touhukas sisustaja, oman kotinsa rakentaja. Karimin äiti ryhtyy dieetille, pitää ensimmäistä kertaa housuja ja kasvattaa pitkät hiukset. Hän maalaa lapsiensa ja Haroonin sormenjäljet piiloon kotinsa seinistä ja ovenpielistä (Kureishi 1990 144–145). Karimin äiti pääsee vihdoinkin rakentamaan täysin omaa kotiaan ja omaa identiteettiään. Samanlaista paikan etsintää esiintyy siis myös muiden kuin vähemmistöjen keskuudessa. Karimin äidin kohdalla kyse ei ole niinkään monikulttuurisuuden vaikutuksesta, vaan oman minuuden kasvusta.

Samalla tavalla Haroonin uusi rakkaus Eva yrittää rakentaa identiteettiään. Koti heijastaa Evalle taiteilijaelämän ilmentymää, koska hän haluaa tehdä siitä riehakkaan juhlien näyttämön. Evasta ei silti voi tulla noin vain taiteilijaa, ei vaikka kaikki ulkoiset puitteet olisivatkin kunnossa. Ironia puuttuu peliin, kun Eva ei pystykään rakentamaan identiteettiään ulkoisten ominaisuuksien varaan. Eva yrittää rakentaa identiteettiään ammentamalla vaikutteita taiteilijaelämästä. Hän haluaisi julkisuudenhenkilö, haluttua seuraa ja boheemin elämän esimerkki. Aluksi hän hakee omaa minäänsä Haroonin kautta, tutustumalla intialaiseen kulttuuriin ja itämaiseen filosofiaan. Kyllästyttyään intialaiseen mystiikkaan Evasta tulee taiteilijaseurapiirien keskipiste. Hän on ollut jo aiemmin taipuvainen olemaan esillä ja esittämään tiettyä hienostunutta roolia, mutta Lontooseen muuton jälkeen hänen roolisuorituksensa venyy äärimilleen. Eva alkaa kulkea tiiviisti juhlissa, joissa hän tapaa kaikkia vähääkään taidepiireissä mukana olevia henkilöitä (Kureishi 1990: 132–134).

Sosiaalinen ympäristö muokkaa Evasta ikinuoren keski-ikäisen, joka elää mukana poikansa Charlien yhtäkkisessä musiikillisessa menestyksessä. Tämä Evan seurapiirielämä sopii Haroonille, mutta boheemeissa juhlissa käydyt keskustelut eivät miellytä sisällöltään Haroonin henkisiä arvoja, joten pariskunta ajautuu ensimmäistä kertaa keskinäiselle törmäyskurssille. Tämä Evan epätoivoinen identiteetin rakennusyritys osoittaa todeksi Molly Thompsonin huomion siitä, että muuttuvassa maailmassa eläminen tuottaa ongelmia kaikille ihmisille heidän taustoistaan riippumatta (Thompson 2005: 137). Evan identiteetin etsintä ei johdu Haroonista tai kenestäkään muusta, vaan uudenlaisesta yhteiskunnasta, joka muuttuu nopeasti 1970-luvun Isossa-Britanniassa. Vanhempien diasporaidentiteetit jatkavat kehitystään teoksissa, eikä niille aseteta mitään lopullista pistettä. Ainoa, joka tästä ryhmästä onnistuu jotenkin vakauttamaan positionsa, on Haroon. Hänen alun perin tekaistu identiteettirakennelmansa siirtyy subjektin oikeaksi identiteetiksi.

Hallin määritelmän mukaan postmoderni identiteetti on pirstoutunut. Se saattaa sisältää useita piirteitä, jotka voivat olla keskenään ristiriitaisia (Hall 1999: 22). Tämä fragmentaarisuus aiheuttaa subjektille tilan, jossa se pyrkii rakentamaan identiteettinsä ympäröivistä aineksista. Se selittää Evan tekaistun taiteilija-identiteetin. Todellista pohjaa tuon identiteetin toteutumiselle ei ole. Vaikka Haroon esittää aluksi olevansa esikaupunkien Buddha, on hänellä kuitenkin nämä identiteettinsä puolet jo valmiiksi olemassa. Tämä johtuu hänen diasporaidentiteetistään ja intialaisista juuristaan. Hän on brittiläistä ihmistä tarkkanäköisempi länsimaisen kulttuurin turmeltuneisuudesta. Haroon aloitti buddhismi-istuntonsa osittain ympäristön vaikutuksesta. Esikaupunkien brittiläiset asukit eivät hämmästelleet intialaista miestä erikoisessa itämaisessa vaatetuksessaan pitämässä jooga- ja mietiskelytunteja. Sellainen toimintahan on kulttuurisen stereotyyppisen luokittelun mukaan normaali intialaismiehen kategoria. Haroonin oli helppo liukua tähän muottiin, olihan hänelle siitä palkintona ihmisten jakamaton huomio. Buddhisti-istunnoissa ei aluksi ollut mitään kovin syvällistä sanomaa, mutta sitä ei tiennyt kukaan muu kuin Haroon itse, tai korkeintaan Eva. Pohjimmiltaan Haroon halusi vain näkyvyyttä ja kuuluvuutta, eikä Evan ihailukaan ollut aivan pieni syy tämän roolin valinnassa. Tekaistu paikka osoittautui kuitenkin ajan myötä mahdottomaksi tilaksi ja identiteetti liian rikkonaiseksi. Tarkasteltuaan itseään suhteessa muihin sekä ympäröivään britannialaiseen kulttuuriin Haroon huomasi haluavansa todella elää, kuten aiemmin esitti. Diasporakokemuksen aiheuttama tarkkanäköisyys kahdesta ympäröivästä kulttuurista pitää Haroonin kohdalla paikkansa. Tämä tilanne tarjoaa hänelle syvän ymmärryksen kulttuurieroista.

Etnisestä taustasta riippumatta ihmiset etsivät aina paikkaansa maailmassa. Tämän osoittaa *The Buddha of Suburbian* esimerkki Evan kiihkeästä identiteetin rakentamisesta. Sen lisäksi myös *White Teeth* tarttuu samaan aiheeseen. Archie on myös hukassa paikkansa suhteen. Hän yrittää itsemurhaa, koska hänen avioliittonsa on juuri päättynyt, eikä hänen elämällään tunnu olevan mitään muutakaan sisältöä. Tältä yritykseltä hänet pelastaa lopulta kohtalo. Läheisen ravintolan työntekijä huomaa Archien autossaan ja pelastaa tämän pakokaasua täynnä olevasta kulkuneuvosta. Lopullisen ”pelastautumisen” Archie kohtaa kuitenkin Clarassa. Vasta 19-vuotias Clara saapuu 47-vuotiaan Archien elämään, ja epätodennäköinen avioliitto saa alkunsa yllättävästä kohtaamisesta uudenvuodenjuhlissa (Smith 2000: 6-7, 20–22). Tuolla kohtaamisen hetkellä jamaikalainen Clara on heistä enemmän kotona. Eksynyt Archie miettii Claran sanoja. ”Go home, get some rest. Marnin’

de world new, every time. Man... dis life no easy!” What home? thought Archie. He had unhooked the old life, he was walking into unknow territory (Smith 2000: 22). Archiekaan ei tiedä missä hänen paikkansa maailmassa sijaitsee. Tieto siitä, että aamulla kaikki on taas eri tavalla, ei lohduta häntä lainkaan. Smith esittää eksyneen yksilön metropolissa, eikä tässä tapauksessa kyse ole diasporassa elävästä henkilöstä. *Brick Lanesta* ei löydy kahden muun romaanin tavalla britannialaisen ihmisen kokemusta ulkopuolisuudesta. Teos ei kuitenkaan sulje pois tätä ajatusta yleisemmästä vierauden tilasta. Vastaavaa eksyneisyyttä kokee Nazneenin naapurustossa asuva tatuoitu nainen. Nazneen ei näe hänellä koskaan vieraita, eikä nainen juuri poistu kotoaan. Häinkin on ulkopuolisen tarkkailijan mukaan yksin, eikä koe yksinäistä tilannetta omaksi vakaaksi paikakseen. Lopulta yksinäisyys sairastuttaa naisen, ja hänet viedään mielisairaalaan toipumaan (Ali 2003: 129–130).

Identiteetin rakentaminen ja oman paikan löytäminen maailmassa on maahanmuuttajille erityisen vaikeaa. He selviytyvät tästä tilanteesta turvautumalla itseironiaan. Lisäksi he yrittävät löytää kodin yhteisöllisyyden, muistojen, sekä kotikulttuurinsa traditioiden avulla. Näitä keinoja teokset ehdottavat ratkaisuksi ongelmaan kotiinpaluun mahdottomuudesta. Aika lohduttaa vieraassa ympäristössä. Muistojen pariin palaamalla voi tehdä nykyhetkeä siedettävämmäksi. Kaikilla aineistoni henkilöahmoilla on voimakas tarve kuulua johonkin. Tämän halunsa vuoksi he muovaavat tilansa ja paikkansa parhaaksi katsomallaan tavalla.

4. HYBRIDIT IDENTITEETIT

Diaspora ja hybridit identiteetit ovat monitieteellisen tutkimuskentän kiinnostuksen kohteita, koska kirjallisuudentutkimuksen lisäksi muun muassa yhteiskuntatieteet käsittelevät monikulttuurisuuden teemoja. Diasporassa on kyse laajemmasta käsitteestä kuin vain kansakunnasta. Esimerkiksi Britannian muslimi ei sisällä käsitteenä mitään ”alkuperäistä” kansakuntaa, vaan on uusi sosiaalinen konstruktio. Tällainen uusien määritelmien syntyminen tarkoittaa jatkuvaa sosiaalisen muutoksen kenttää (Kalra 2005: 33). Kansakuntien rakennemuutos pois ydinvaltiosta vaikuttaa myös diasporaidentiteettiin. Häilyvät rajat ja ylikansallinen maailma liudentavat entisiä kansallisvaltioiden aikaisia jyrkkiä asetelmia. Muuntautuvat ja liikkuvat identiteetit fragmentoituvat entisestään tämän asetelman seurauksena. Teosten henkilöhahmojen tavoin useat ihmiset kohtaavat tämän saman ilmiön jokapäiväisessä elämässään. Etenkin toisen sukupolven maahanmuuttajat kokevat tämän ilmiön nimenomaan suurissa metropoleissa, kuten Lontoossa. He joutuvat etsimään paikkaansa eri kulttuurien ristipaineessa. Tästä tilanteesta seuraa kolmannen tilan mahdollisuus.

Iso-Britannia eli muutosten aikaa vuosina 1984–1985. *The Buddha of Suburbian* tapahtumat 1970-luvun lopussa ja 1980-luvun alussa heijastelevat tulevaa yhteiskunnallista murrosta. Tuona ajankohtana muutoksen kohteena olivat luokkajaot, sillä valkoisen miehen työväenluokka sai uusia piirteitä. Kaivostyöläiset alkoivat lakkoilla Thatcherin rahapolitiikkaa vastaan 1980-luvulla. Homi K. Bhabha katsoo lakkoilun aiheuttaneen uuden sosiaalisen kategorian siksi, että naiset pääsivät yllättäen esiin työväenluokkaisten miesten takaa. Naiset pääsivät ensi kertaa osallistumaan näkyvästi mielenilmauksiin. Tätä muutosta Bhabha kutsuu hybridiseksi hetkeksi britannialaisessa politiikassa. Valkoisen miehen homogeeninen työväenluokka lakkasi olemasta. Näkyvä sukupuolijako katosi myös, koska naisetkin liittyivät lakkoilevaan rintamaan. Syntyi siis uusi sosiaalinen kategoria, koska naiset kiipesivät miesten rinnalle tavoittelemaan yhteistä päämäärää. Kaivosmiesten lakon jälkeen mikään ei ollut enää ennallaan, sillä valkoisen miehen homogeeninen joukkio oli hajotettu ja se muokkautui tunnistamattomaksi. Hybridi tila syntyi siis kahden vastakkaisen merkityksen väliin. Se artikuloitiin esiin, koska vastaavaa tilaa ei ollut aiemmin ollut olemassakaan (Bhabha 1994: 28).

Samalla tavoin kahden kulttuurin välitilassa joudutaan synnyttämään uusia merkityksiä, kun olemassa olevat merkitykset tai oppositioparin vaihtoehdot eivät enää riitä kuvaamaan yksilön tilaa uudessa tilanteessa. Näin ollen kolmas tila on artikuloitava kielen avulla näkyväksi. Tämä kolmas tila taas mahdollistaa hybridin identiteetin syntymän. Englannin kielen professori Jahan Ramazani kirjoittaa hybridisyydestä. Hänen mukaansa siihen sisältyy virheellisen yksinkertaistamisen riski. Hybridin malli yrittää löytää tasapainon kahden toisilleen epäsuhtaisen asian välillä. Tähän sisältyy vaara virhetulkintaan siitä, että kaksi kulttuuria ovat symmetrisiä keskenään (Ramazani 2001: 180). Ymmärrän tämän siten, että kaikki kulttuurin sisältämät tulkinnat ja arvot eivät voi välittyä suoraan toiseen kulttuuriin. Merkityseroja on aina olemassa, eikä postkolonialistisen kirjallisuudentutkimuksen tarkoitus ole oikeasti niputtaa kaikkia kulttuureita sisällöiltään samankaltaiseen muottiin. Tilanne on päinvastainen. Gayatri Spivakin mukaan hybridiys on käyttökelpoinen, mutta myös hänen mukaansa hieman harhaanjohtava käsite. Huolimatta tällaisesta yhteneväisestä nimityksestä, on muistettava, että eri etniset ryhmät ovat keskenään ja sisällöltään erilaisia. Muutoin yksinkertaistetaan liikaa (Spivak 1993: 243). Silti hybridin käsite on riittävän tarkka kuvattaessa sitä tilaa, joka syntyy kahden kulttuurin väliin subjektin elämässä. Asioiden yksinkertaistaminen auttaa saamaan tietoa tästä ilmiöstä, joka on usein esillä monikulttuurisessa nykykirjallisuudessa. Sen vuoksi asian problematisointi ei ole tässä tutkimuksessani tarpeellista. Hybridi-identiteetti on esillä kaikissa tutkimissani teoksissa. Se yhdistää kaikkia aineistoni nuoria henkilöitä, koska he eivät ole voineet valita syntymäpaikkaansa eivätkä juuriaan. Nämä nuoret ovat etsintämatkalla kohti omaa identiteettiään. He elävät kulttuurien välitilassa, jossa heidän kotiinpaluunsa on mahdotonta. Ironisesti heillä ei ole olemassa mitään ”kotia”, joten he yrittävät luoda sellaisen itse.

Homi Bhabha muistuttaa, että kolmas tila, jossa hybridi-identiteetti pääsee syntymään, paljastaa kulttuuristen merkitysten kestättömyyden. Siinä tilassa totutut merkitykset joutuvat uudelleenarvioinnin kohteiksi, joten myös subjektin identiteetin on muotouduttava uudelleen. Jopa täysin samat ja alkuperäiset merkitykset ja symbolit, joita kulttuureilla on, joudutaan kääntämään ja lukemaan uudelleen (Bhabha 1994: 37). Ilman uusien merkitysten artikulaatiota subjektien identiteetit jäävät vajavaisiksi ja heikoiksi, koska niille ei löydy mitään valmista positiota. Tuo tila on kehitettävä alusta saakka uudelleen, koska sille ei ole olemassa mitään kestäväää määritelmää.

Bill Ashcroft toteaa, että postkolonialistisessa kirjallisuudentutkimuksessa on vaarana käsitellä valloittajaa automaattisesti huonona ja alistettua hyvänä. Tämä piirre on häiritsevää etenkin siksi, että postkolonialistinen kirjallisuudentutkimus pyrkii purkamaan kolonisaation aiheuttamia kahtiajakoja. Tämän vuoksi hybridiys on käyttökelpoinen termi kuvaamaan sitä ambivalenssia, jota kaksijakoinen käsitys ei kykene kuvailemaan. Hybridiys liittyy identiteettien lisäksi uskontoon, kieleen ja ylipäättään kulttuuriin (Ashcroft 2001: 123–124). Se on kolmannen tilan mahdollistama murros kaksijakoisessa ajattelussa, sekä identiteetin muoto kahden kulttuurin ristipaineessa. Identiteetin rakentaminen ei ole kuitenkaan ongelmatonta tälle kolmannelle tilalle, sillä muun muassa rasismi vaikuttaa kulttuurien törmäystilanteissa henkilöhahmojen identiteetteihin.

4.1. Rasismi ja identiteetti

Henkilöhahmojen suhtautuminen rasismiin vaihtelee teoksissa. Rasismi on kuitenkin esillä koko aineistossani, koska se on yksi suurista ongelmista kulttuurien välisissä törmäystilanteissa. *The Buddha of Suburbiassa* Karimin pikkuveli Allie haluaisi jättää huomiotta koko rasismin. Hän väittää, ettei heidän kokemansa rasismi ole mitään oikeaan orjuuteen verrattuna. Millat ja *Brick Lanen* Karim taas kokevat rasismin voiman lannistavana. Kaikista lopullisimmin rasismin voiman alla sortuu Karimin tyttöystävän Eleanoran entinen poikaystävä, sillä tämä nuori mies tekee itsemurhan osittain juuri ympäristön painostuksesta. Stuart Hallin mukaan valtakulttuuri tuottaa rasismia, jolloin tilanne voi maahanmuuttajan silmissä kääntyä siihen, ettei tämä etnisen vähemmistön edustaja tahdo samastua ja kuulua valtakulttuurin piiriin. Hän alkaa tuossa tilanteessa etsiä omia juuriaan ja identiteettiään alkuperästään, eli identifioituu tarkoituksella vähemmistöön, jolloin hän siirtyy pois valtakulttuurin vaikutuspiiristä (Hall 1999: 69). *White Teethissa* Millat kokee olonsa ulkopuoliseksi englantilaisten joukossa ja vetäytyy oman jenginsä suojiin. Myöhemmin hänen vastustuksensa britannialaisuutta kohtaan kasvaa niin suureksi, että hän on valmis toimimaan länsimaista ajattelua vastaan varsin radikaalein keinoin. Tämä uudenlainen herääminen tapahtuu, kun Millatin kaltaiset ihmiset – vieraalla maalla asuvat muslimit – saavat yhtäkkiä äänen vuonna 1989:

In short, he knew he had no face in this country, no voice in the country, until the week before last when suddenly people like Millat were on every channel and every radio and

every newspaper and they were angry, and Millat recognized the anger, thought it recognized him, and grabbed it with both hands. (Smith 2000: 202).

Millat kokee yhtäkkiä olevansa osa jotain suurempaa kokonaisuutta, eikä hän ole enää kasvoton väärässä paikassa väärään aikaan oleva nuori. Hän tarvitsee muiden kaltaistensa yhteyden ympärillään, ja liittyy siksi protestiin Salman Rushdien *Satanic Verses* -teosta vastustamaan. Hänen Jumalaansa ei niin vain pilkata, siihen hänellä on sanansa sanottavanaan. Toisaalta Millat jengeineen ei ole edes lukenut kirjaa, joten pääasiassa hänellä ja hänen jengillään on vain tarve kuulua johonkin. Protestiliike Allahin pilkkaamista vastaan on sopiva tähän tarkoitukseen. Todellisenä päämääränä Millatin jengille on kuitenkin erottautua muista (Smith 2000: 200–202). He haluavat olla näkyvästi muiden jengien ja keinokekoisten jakojen ulkopuolella. Tämän ratkaisun tehtyään Millat ei ole enää valtakulttuurin edustaja, vaan haluaa sulkeutua oman yhteisönsä sisään taistelemaan länsimaista ajattelua vastaan. Samalla hän erkaantuu kaksi minuuttia vanhemmasta kaksoisveljestään Magidista lopullisesti. Magid on länsimaisen ajattelun ja tieteen suuri ihailija, eli Millatin vastakohta.

Millat liittyy myöhemmin elämässään radikalisoituneeseen muslimiyhteisöön, jossa uskonto on yhtä kuin politiikkaa. Yhteisöllä on mahtipontinen nimi: ”Keepers of the Eternal and Victorious Islamic Nation”, eli lyhennettynä KEVIN. Millat kokee henkisen herätyksen muslimiyhtävänsä Hifanin johdattamana (Smith 2000: 254–255). Samankaltainen radikalisoituminen tapahtuu *Brick Lanessa*. Syyskuun 2001 terrori-iskujen jälkimainingeissa Nazneenin rakastaja Karim alkaa myös radikalisoitua uskontonsa suhteen. Ehkä hän kokee olevansa vailla vaihtoehtoja: läntinen maailma on joka tapauksessa jo identifioinut hänet fundamentalisti-uskovaksi terroristiksi. Miksei siis suunnitella iskuja kohti länsimaita? Karim on Millatin tavoin toisen polven maahanmuuttaja, syntyisin ja lähtöisin Itä-Lontoon Brick Lanelta. Molemmat nuorukaiset hyökkäävät periaatteessa itseään vastaan. Itse he kokevat olevansa tämän rasismia ja ennakkoluuloja tuottavan länsimaisen valtakoneiston ulkopuolella, koska ovat valinneet tietoisesti identiteettinsä rakennusaineet valtakulttuurin reuna-alueilta. Hallin kuvailema kulttuurinen erkaantuminen toteutuu näiden henkilöhahmojen kohdalla.

*White Teeth*ssa rasismia kokee muun muassa Archibaldin vaimo Clara. Eletään vuotta 1975 ja Clara odottaa parin lasta, Irietä. Archie työskentelee tuolloin suoramainontayrityksen palveluksessa. Tuossa työpaikassa Archien esimies kutsuu Archien kahdenkeskeiseen palaveriin. Johtaja Kelvin Hero haluaa keskustella Archien

osallistumisesta työpaikan tapahtumaan. Hän ei haluaisi Archien tuoretta Clara-vaimoa paikalle, koska tämä on musta. Kelvin Hero ei pidä itseään rasistina, mutta kertoo kuitenkin kannattavansa Enoch Powellin ajatuksia. Enoch Powell oli britannialainen konservatiivipoliitikko, joka piti kuuluisan maahanmuuttovastaisen puheensa vuonna 1968. Powellin hengessä johtaja Hero haluaa siis, ettei musta nainen tulisi työpaikan tapahtumaan. Hänen mukaansa Claran osallistuminen juhliin olisi kaikille kiusallista. Hän huomauttaa maailman muuttuneen. Eustonin juna-asemalla meno on hänen mukaansa aamuisin niin kuin Delhissä, eikä hän pidä siitä. Archibald hämmentyy, eikä osaa sanoa vastaan johtajan väitteisiin. Hän tulee lahjotuksi hiljaiseksi tukulla lounaseteleitä (Smith 2000: 61–63).

Vaikka maahanmuuttoa on tapahtunut Isoon-Britanniaan jo pitkään vuonna 1975, asenteet ovat vielä lähes yhtä ennakkoluuloisia kuin heti toisen maailmansodan jälkeen. 1940- ja 1950-luvuilla maahanmuuttajat niputettiin helposti samaan lokeroon. Tuolloin heitä pidettiin vain vierailulla olevina, irrallisina, sekä yksinäisinä muukalaisina, jotka eivät kuuluneet Isoon-Britanniaan (Innes 1995: 21). Tarkemmin ajatellen Britannia meni 1970-luvulla suvaitsevaisuusasioissa taaksepäin. Tuolloin elettiin yhä ”Rivers of Blood”-puheen aiheuttaman tunnekuohun vallassa. Valtaväestö pelkäsi kaupunkien reuna-alueilla asuvien mustien ja aasialaisten kostotoimia (Dawson 2007: 81). Pelko lisäsi ennakkoluuloja entisestään. Nämä samat asenteet eivät ole vielä nykypäivänäkään poistuneet, mutta muutosta on sentään tapahtunut. Muun muassa Zadie Smithin *White Teeth* osoittaa kulttuurien rinnakkaiselon myös onnistuvan hetkittäin.

The Buddha of Suburbiassa Karim pohtii välillä rasismien olemusta syvemmin. Hänen ystävänsä Jamilan mies Changez pahoinpidellään eräänä iltana. Vaikka Changez selviytyy melko vähäisin vammoin, on Karim taas peloissaan tuon ulkoisen voiman edessä. Hän ymmärtää, että hänen on vaikeaa yrittää olla englantilainen, koska ulkopuoliset eivät ymmärrä hänen olevan syntyperältään britannialainen. Rasismi vaikuttaa osaltaan myös siihen, että Eleanorin entinen poikaystävä tappaa itsensä. Hän ei enää kestä ulkopuolelta tulevaa syrjintää ja väheksyntää. Karim ymmärtää, että hänen on lähes mahdotonta kamppailla tuota voimaa vastaan. Tämä huomio lisää hänen katkeruuttaan Englantia kohtaan, mutta valitettavasti juuri katkeruus kostautuu takaisin. Itseään ei voi jättää valtaväestön ulkopuolelle, koska jotenkin tuon väestön kanssa on vain selviydyttävä, että pystyy selviytymään elämästä. Vapauden olemassaololleen saa vasta, kun hylkää katkeruuden ja kaunan, mutta helppoa se ei ole (Kureishi 1990: 227).

Tiedostettu ulkopuolisuus vahvistaa kuitenkin esimerkiksi *White Teethin* Millatin identiteettiä. Hän hylkää ajatuksen englantilaisuudesta, koska ei koe, eikä haluakaan kokea, kuuluvansa valtaväestön joukkoon. Tässä tapauksessa Millatin identiteetti on melko vahva, mutta sellaisen identiteetin omaksumalla ei valtaväestön keskellä pärjää. Hän kohtaa vain lisää ennakkoluuloja ja syrjintää, jolloin hän yrittää taistella näitä voimia vastaan parhaansa mukaan. Samoin kuin kolonisaation aikakaudella kolonisoidut kansat alkoivat tuottaa tarinoitaan valloittajiensa kielillä saadakseen sanomansa perille, on etnisten vähemmistöjen usein yritettävä omaksua valtaväestön kieli ja kulttuuri selviytyäkseen helpommin elämästään. Millatin tapauksessa Hallin idea valtakulttuurin ulkopuolelle identifioitumisesta toteutuu. Ilman painostusta Millat voisi elää valtakulttuurin keskellä, jos hän vain hyväksyisi hybridin identiteettinsä. Hän ei kuitenkaan halua hyväksyä sitä. Hän haluaa olla yhtä, eikä montaa yhtä aikaa.

Tracey L. Walters korostaa, että *White Teeth* eroaa muista nykybrittiläisistä monikulttuurisista teoksista siinä, että se ei ainoastaan keskity tutkimaan henkilöiden kokemuksia vieraasta ja omasta kulttuurista, vaan jatkaa tutkiskelua myös eri ryhmien välisistä adaptaatioista. Smith ei myöskään korosta rasismia olemassaolona, vaikka toki sitä kokevat useat hänen henkilöhahmoistaan. Ennemmin hän haluaa keskittyä siihen, kuinka rauhanomaista monikulttuurinen ympäristö voi myös olla. Hän huomauttaa, että Britannia on siirtynyt monikulttuuriseen yhteiseloön esimerkiksi tarkasteltaessa koulujen juhlia (Walters 2005: 314–315). Lomien ja juhlien paikkoja pitivät alkuun ainoastaan valkoisten joulu ja pääsiäinen. Nyt juhlia on runsaasti muitakin: ramadan, kiinalainen uusi vuosi, Diwali, jom kippur, hanukka, Haile Selassien syntymäpäivä ja Martin Luther Kingin kuolinpäivä (Smith 2000: 108–109). Muslimien, hindujen, juutalaisten ja muiden uskonnollisten ja etnisten ryhmien juhlia on nyky maailmassa mahdollista juhlia myös kouluissa, sillä niistä on tullut osa valtakulttuuria. Ylipäätään erot valtaväestön ja etnisten vähemmistöjen välillä ovat liudentuneet ja sulautuneet, mutta näin on käynyt ennen kaikkea väkiluvultaan muutoinkin suurissa kaupungeissa. Keskustoissa monikulttuurisuus on muuttunut luontevaksi osaksi yhteiskuntaa, mutta periferiat ovat vielä tämän kehityksen ulkopuolella. Ehkä tähän on syynä muun muassa suurkaupungeille ominainen anonymiteetti, koska erilaisuus ei korostu, kun ympärillä on muitakin marginaaliryhmien edustajia.

Anonymiteetti voi tosin aiheuttaa myös eristäytymistä. Länsimaalainen anonyymi elämäntyyli tarttuu lopulta myös *Brick Lanen* Nazneeniin. Nazneen ennättää katsella

ikkunasta näkyvää tatuoitua naista lähes kolmen vuoden ajan, eikä ole siltikään rohkaistunut menemään tervehtimään tätä. Kun Nazneen saa kuulla ystävältään Razialta, että tuo tatuoitu nainen on viety mielenterveysongelmiensa vuoksi laitokseen, Nazneen tyrmistyy. Razia ihmettelee, kuinka kukaan ei ole nähnyt tätä naista tai hänen tilaansa, vaikka todellisuudessa Nazneen on tuijottanut olutta juovaa ja hievahtamatta istuvaa naista omasta ikkunastaan jo vuosikaudet (Ali 2000: 129–130). Sama anonyymi elämäntyyli korostuu Nazneenin kaupunkireissuilla. Hän ei enää katso ohikulkijoita päin, vaan tyytyy katselemaan maahan väistääkseen roskia ja koirien jätöksiä, sillä niinhän kaikki muutkin tekevät. Nazneenin tuttava vanha rouva Islam moittii valkoihoisia ihmisiä siitä, ettei heitä kiinnosta toisten asiat. Nyt Nazneen on kuitenkin syyllistynyt samaan käyttäytymismalliin. Samastuminen valtakulttuuriin on selviytymiskeino identiteetin konstruoinnissa. Identiteetti rakentuu usein juuri samastumisen mutta myös erojen kautta. Nazneen on ennen ajatellut valkoisten olevan ”niitä toisia”, joitain sellaisia yksilöitä joihin hän haluaa tehdä eron. Nyt hän on kuitenkin muuntautunut osittain länsimaalaiseksi naiseksi. Identifikaation jälkeen erot eivät ole kadonneet, joten Nazneenille herää tästä havainnosta syyllisyys. Hän huomaa vieraantuneensa ja erottautuvansa kotikulttuurinsa traditioista. Hän tajuaa samalla jättäneensä rukoilun ja uskonnolliselle elämälle ominaisen askeettisuuden vähemmälle.

The Buddha of Suburbiassa Karim kohtaa rasismia useaan eri kertaan. Hän osaa kuitenkin ottaa nimittelyt joskus huumorilla, kuten silloin kun hän joutuu Helenin isän solvattavaksi. Helen on kovin ihastunut Karimiin, mutta tytön isä ei suvaitse tyttärelleen poikaseuraa, eikä varsinkaan juuriltaan sellaista, jonka juuret ovat muualla kuin Ison-Britannian maaperällä.

-You can't see my daughter again. She doesn't go out with boys. Or with wogs, got it?
We don't want you blackies coming to the house. -Have there been many? -Many what,
you little coon? -Blackies. -Where? -Coming to the house? (Kureishi 1990: 40).

Karim on sanavalmis nuorukainen, mutta yleensä konfliktitilanteissa hän vain pyrkii poistumaan paikalta. Rasismin kohtaaminen vaikuttaa painostavana voimana hänen identiteettiinsä (Kureishi 1990: 53). Hän haluaisi mieluiten samastua britannialaisiin nuoriin, ja ennen kaikkea aina tyylikkääseen Evan poikaan Charlieen. Karim tekee kaikkensa saavuttaakseen Charlien ihailun. Koulussa Karimin päälle syljetään ja hänen omaisuuttaan vahingoitetaan, joten koulupäivät tuntuvat nuorukaisesta liialliselta kärsimykseltä (Kureishi 1990: 63). Sen vuoksi hän haluaa paeta omiin oloihinsa aina kun

kouluajaltaan voi. Karim irrottautuu musiikin, aikakauslehtien ja television maailmaan paetakseen kiusaajiaan, sekä vaikeaa ja tulehtunutta perhetilannettaan. Karimin vanhemmat riitelevät jatkuvasti, tai sitten pitävät viikkoja kestäviä mykkäkouluja. Kumpikin heidän pojistaan vetäytyy konflikteista. Allie, Karimin pikkuveli, pakenee balettitanssi-harrastuksensa pariin, ja Karim yksinäisyyteensä tai ystävänsä Jamilan seuraan.

Teokset kuvaavat identiteetin rakennusta muutosprosessina. Siitä identiteetin syntymisessä onkin kyse muun muassa Stuart Hallin mukaan (1999). Kulttuurien rajatilassa eläminen ei ainakaan helpota oman position etsintää. Vanhemmilta siirtyvät traditiot asettuvat usein nuorten kohdalla kyseenalaiseksi, koska kulttuuristen erojen lisäksi sukupolvien välinen kuilu vaikuttaa nuorten identiteetin rakentamiseen. Teokset esittävät ongelmakohdaksi juuri tämän vakautumattoman muutoksen. Identiteetin häilyvyys riippuu ympäröivästä maailmasta. Rasismi, vanhempien kotikulttuurin traditiot sekä valtakulttuurin viehättävät piirteet jättävät nuoret ailahtelevaisten muutosten keskelle. Aineistoni esittää kuitenkin, että tästä kulttuurien välisestä ristitulesta on mahdollista selvittää pitävämmälle maaperälle. Rasismia ei voi kuitenkaan paeta, koska sitä esiintyy lähes aina kulttuurien kohdatessa. Tämä teosten esittämä huomio näyttää, kuinka kolonisaation ajalta periytyvät valtasuhteet ovat edelleen nykypäivää.

4.2. Muuttuvat positiot: nuorten identiteetit

Henkilöhahmojen elämässä on vahvana pyrkimyksenä halu kuulua johonkin. Tämä metaforinen kotiinpaluu tarkoittaa henkilöille erilaisia keinoja saavuttaa pysyvä tila yhteisössä. Molly Thompsonin mukaan *White Teeth* huomauttaa, että tällainen yhteisöllisyys tai ylipäättänsä johonkin kuuluvaisuus ei ole helppoa. Sen syntymistä vaikeuttavat kulttuurierojen lisäksi erot sukupolvien välillä. Kun kuuluu liian moneen eri kategoriaan, on mahdotonta löytää näiden paikkojen väliltä kotiin (Thompson 2002: 123). Toisen ja kolmannen sukupolven maahanmuuttajille ei ole olemassa mitään alkukotia, mutta täysin kotonaan he eivät ole myöskään synnyinmaassaan. Sukujuurien voimakas vaikutus pakottaa nämä henkilöt mukaan historian jatkuvaan pyörteeseen. Nuoret kytkeytyvät heille tuntemattomaan ”kotimaahan”, vaikka he kuinka yrittäisivät häivyttää sukulaissuhteiden taakkaa. Stuart Hallin esiintuoma kulttuurin ja vallan leikki muokkaa heidän identiteettejään, koska he joutuvat hakemaan jatkuvasti uutta positiota

vanhemmilleen vieraassa, mutta toisaalta heille itselleen hyvin tutussa ympäristössä. Heidän identiteettinsä on täynnä murtumia, koska mitään suoraviivaista historiaa ei ole heidän kohdallaan olemassa. Nuo murtumat syntyvät historiattomuudesta, koska historia on korvaantunut myyteillä, fantasioilla ja kertomuksilla (Hall 1999: 229). Näitä vanhoja kertomuksia kuullaan vanhemmilta. Vanhempien kertomat tarinat eivät enää usein ole totuudenmukaisia, koska historian käänteet ovat värittäneet tai haalistaneet yksilön muistoja. Lisäksi kollektiivinen muisti saattaa osaltaan värittää menneitä tapahtumia. Silti noihin muistoihin palataan yhä uudelleen, koska niiden avulla nuorille yritetään luoda kestävä ja elävä kuva vanhempien entisestä kotikulttuurista.

Archien ja Claran tytär Irie on omalta osaltaan lenkki tässä loputtomassa historiassa. Hän ei kuitenkaan haluaisi elää niin monimutkaista elämää kuin vanhempansa, tai menneisyyteen jatkuvasti turvaava Samad. Samadin hahmossa maahanmuuttajataustasta tehdään ironisen menneisyyteen nojaava. Samadin omat saavutukset elämässä eivät riitä jälkipolvien sankaritarinoiksi, joten hän opettaa lapsilleen vanhaa intialaista ja jo värittyä tarinaa vapaustaistelijasta ja isoukistaan Mangal Pandesta. Myös Irie saa kuulla usein tästä intialaisesta mystiikasta ja Panden huimista seikkailuista, jolloin tyttö huomaa, kuinka myös hänen oma perheensä tukeutuu Samadin tavoin menneisyyteen. Kyllästyneenä vanhoihin tarinoihin, Irie alkaa kritisoida niitä oman perheensä ja Iqbalien perheen yhteisellä bussimatalla Lontoon lähiliikenteessä. Perheet ovat matkalla tiedetapahtumaan, jossa Samadin ja Alsan Magid-poika on julkaisemassa hiiritutkimuksensa tuloksia. Irie ei jaksaisi enää kuunnella menneisyyden haamuja, eikä varsinkaan Samadin kertomuksia Pandesta, vaan keskittyä nykyhetkeen ja tulevaisuuteen. Hän pyytää hiljaisuutta, ja alkaa sitten verrata maahanmuuttajataustaisia läheisiään brittiläisiin tavallisiin ihmisiin:

What a peaceful existence. What joy their lives must be. They open a door and all they've got behind it is a bathroom or a lounge. Just neutral spaces. And not this endless maze of present rooms and past rooms and the things said in them years ago and everybody's old historical shit all over the place. – – And every single fucking day is not this huge battle between who they are and who they should be, what they were and what they will be. – – No attics. No shit in attics. No skeletons on cupboards. No great-grandfathers. I will put twenty quid down now that Samad is the only person here who knows the inside bloody leg measurement of his great-grandfather. And you know why they don't know? Because it doesn't fucking matter. As far as they're concerned, it's the past. This is what it's like in other families (Smith 2000: 440).

Irie kadehtii näitä toisia perheitä, hän ei halua enää nähdä sukulaistensa tekevän elämästään monimutkaisempaa kuin se on. Hän haluaisi, että kaikki osaisivat vain elää, ilman menneisyyden kaipuuta tai menneisyyden vaikutusta nykyhetkeen.

Kulttuurierojen lisäksi sukupolvien välinen kuilu kasvaa välillä ylittämättömän suureksi. Toisen sukupolven maahanmuuttajanuoret eivät osaa täyttää vanhempiensa odotuksia heidän kotikulttuurinsa vaalimisesta, koska vanhempien kotikulttuuri on jäänyt nuorille usein vieraaksi. Samadin ja Alsan poika Magid tulee pois Bangladeshista länsimaalaisempana kuin koskaan, ja Haroonin poika Karim tempautuu popkulttuurin ja urbaanien suurkaupunkien sykkeeseen näyttelijän ammattinsa siivittämänä. Kumpikaan näistä nuorista miehistä ei täytä isiensä odotuksia. Eihän heidän tarvitsekaan. He eivät voi puhua mistään kaukaisesta kotikulttuurista, tai muistella aikaa jossain kaukana silloin kun kaikki oli toisin.

Aiemmat brittiläiset kirjailijat kirjoittivat kolonisaation purkautumisen jälkeen kodin etsimisestä, toiseudesta, ja jonkinlaisen brittiläisyyden löytämisestä. Tällaisia pyrkimyksiä tai illuusioita nuorilla (kirjailija)sukupolvilla ei ole, sillä he kertovat ja kirjoittavat uudesta brittiläisyydestä heidän omasta monikulttuurisesta näkökulmastaan (Sesay 2004: 107). Tähän hyväksymisen pisteeseen teosten nuorilla on kuitenkin matkaa, koska muun muassa muuttuva ympäristö aiheuttaa nuorille hämmennystä.

The Buddha of Suburbian Karim elää konkreettisesti keskellä jatkuvaa muutosta. Isänsä lähdön jälkeen Karim joutuu elämään pahimmillaan kolmessa eri kodissa: isänsä ja Evan luona, äitinsä ja veljensä luona, tai Jamilan perheen kanssa heidän kodissaan. Muuttopäätös Lontoon keskustaan ei sekään suju ilman suuria muutoksia. Konkreettisella tasolla jotain rakennetaan koko ajan, Eva haluaa remontoida kotinsa esikaupunkialueella, mutta päättääkin lopulta myydä sen uusille asukkaille. Lontoon keskustan kodissa remonttia on taas luvassa. Remontointi jatkuu kuukausikaupalla. Talojen rakennus vertautuu identiteetin rakennusprosessiin. Vanha korvataan usein uudella, mutta myös entisestä muistuttavia asioita jätetään näkyville.

Karim on kaikkien muutosten keskellä pyörällä päästään. Nopea syöksy seurapiireihin on paikoin uuvuttavaa, vaikkakin mielenkiintoista. Karim kulkee periferiasta, Lontoon lähiöstä, kohti keskustaa. Hän toimii päinvastoin kuin useimmat britannialaiset ihmiset, koska yleensä muuttovirta kääntyy elämän vakiinnuttua kohti keskuksen reuna-alueita. Lähiöihin tullaan pysyvän elämän ja kodin ideaalin perässä, kun taas Karimin tapauksessa hän kaipa pois unettavasta lähiöstä kokonaan uuteen ja vauhdikkaampaan elämään. *White*

Teethin perheet ovat asettuneet myös Lontoon reuna-alueille asumaan, mutta heidän tapauksessaan muuttoliike ei ole huomattavaa. Samadin ja Alsan poika Magid lähetetään Bangladeshiin, koska häntä halutaan suojella länsimaiselta turmelukselta. Magid palaa kuitenkin takaisin hänelle ainoaan ja oikeaan kotiinsa, eli Lontooseen. Pysyvämpi lähtijä on Arcien ja Claran tytär Irie. Irie muuttaa pois kotiseudultaan Jamaikalle. Maahanmuuttajavanhemmat siis lopulta jäävät, jolloin he rakentavat kotinsa välitilaan kahden kulttuurin vaikutuspiiriin. Heidän lapsistaan osa taas viehättyy juuristaan. Irie kulkee alkukotiinsa kodin ideaalin perässä, vaikka se on hänelle oikeasti vieras maa. Kodin kaipaus jää vanhemmille henkiseksi tilaksi, sillä heidän lapsensa ovat Chanua lukuun ottamatta lopulta ainoita muuttajia.

Nuorten henkilöiden koti on siis melko selkeästi Lontoossa, mutta suhde maahan ja kaupunkiin vaihtelee. Nuoret kokevat olevansa vaikeassa välikädessä sukunsa ja ystäviensä suhteen. Heistä osa haluaisi identifioitua osaksi valtakulttuuria. Irie kokeilee valtavirtaan sulautumista ulkoisen muutoksen keinoin. Muutokset ovat lähellä nuorten elämää. Nämä muutokset aiheuttavat nuorissa pyrkimyksiä vakauttaa oma positionsa niin paikoilleen, kuin se vain on mahdollista. Osalle nuorista valtaväestöön sulautuminen ei ole vaihtoehto. Millat päätyy lopulta identifioitumaan ulos valtakulttuurista, koska hän sulautuu muslimiyhteisöön. Toisaalta Millat sekoittelee uskossaan myös länsimaisia piirteitä, joten hän ei pääse kokonaan eroon britannialaisesta elämänmenosta. Oikeammin hän siis rakentaa oman paikkansa kulttuurien rajatilaan. Hänen toimintansa synnyttää jo mainitun uuden sosiaalisen kategorian, koska hän on britannialainen muslimi (Kalra 2005: 33). Millat on nimenomaan britannialainen, vaikka hänen sukujuurensa ovat Bangladeshissa. Millat joutuu kuitenkin alttiiksi kysymyksille alkuperästään, koska hänen ulkoinen habituksensa ei vastaa kulttuurisesti stereotypista kuvaa englantilaisesta ihmisestä. Kun Millatilta kysytään mistä hän on oikein kotoisin, ei tuolloin nuori poika ymmärrä kysymyksenasettelua. Hän vastaa hämmästyneenä olevansa Kilburnista. Myöhemmin, vartuttuaan aikuiseksi, Millat ymmärtää paremmin. Hän haluaa sulkea itsensä pois rasismia sallivan yhteiskunnan ulkopuolelle. Hengellinen herätys tarjoaa hänelle suojaa ja ymmärrystä, vaikkei hän tosiasiassa usko erityisesti Allahiin. Hän vain kokee yhteenkuuluvaisuuden tunteen olevan tärkeää elettäessä valtakulttuurin marginaalialueella.

Mikä Millat sitten on? Jos hänet on pakko kategorisoida johonkin muottiin, on hän nimenomaan brittiläinen muslimi. Hän ei halua korostaa erityisesti bangladeshilaisuuttaan, koska ei ole sieltä kotoisin. Hän ei ole koskaan vierailut vanhempiansa kotimaassa. Hän

on urbaani uskonsoturi, joka politisoi tarkoituksella muslimiuskonsa. Hän sekoittaa uskoonsa nykyaikaisia piirteitä, eikä nojaa perinteisiin. Jo nuoruudessaan Millatin jengi on erilainen, koska ajankohtaisuus on heille tärkeässä asemassa. Nuorisojengi sekoittelee omaan identiteettiinsä urbaanin brittiläisen pop-kulttuurin tuotteita, mutta vastustaa siitä huolimatta länsimaalaisten tapaa pilkata Allahia. Heidän jenginsä on kulttuurien välitilaan syntynyt joukko, joiden hybridit identiteetit artikuloidaan esiin ympäröivien kulttuuristen rakennusaineiden avulla.

Nuoret kaipaavat helpotusta tilanteeseensa, mutta he etsivät vastauksia mieluummin jostain muualta kuin menneisyydestä. Silti menneisyys on mukana heidänkin kokemuksissaan ja kohtaloissaan. Irie päätyy lopulta Jamaikalle, haaveilemaansa alkukotiinsa, vaikka todellisuus on tuskin hänen kuvitelmiensa veroinen. Tässä muutossa toiseen maahan on Irien esiäideillä sormensa pelissä, huolimatta Irien historiavastaisuudesta. Hän ei pääse irti menneisyyden sokkelosta, vaan on tuomittu elämäänsä diasporisen identiteettinsä kanssa. Historia kulkee mukana hänen elämässään. Irien isomummo Ambrosia joutui kokemaan Jamaikalla koloniaalisen trauman. Hänen elämänsä valloitettiin, kun Ambrosia tutustui valkoiseen mieheen. Irien suvussa kolonisaatiolla onkin tämän valkoisen isoukin kasvot. Ambrosia oli vasta 14-vuotias, kun hän kohtasi Charlie Durhamin. Durham halusi sivistää jamaikalaista kouluttamatonta piikatyttöä, joten hän tarjosi tälle yksityisopetusta. Samalla hän saattoi Ambrosian raskaaksi. Ambrosia oppi matematiikkaa ja länsimaisen ajattelun värittämää historiaa, jolloin hänestä tuli Durhamin valloituksen kohde.

As the months flicked by, Ambrosia learnt a lot of wonderful things from the handsome captain. He taught her how to read the trials of Job and study the warnings of Revelation, to swing a cricket bat, to sing 'Jerusalem'. How to add up a column of numbers. How to decline a Latin noun (Smith 2000: 308).

Kun mies oli mielestään tehnyt tarpeeksi töitä tytön suhteen, hän jätti tämän oman onnensa nojaan huolimatta Ambrosian raskaudesta. Samalla tavalla kuin Jamaika kokonaisuudessaan jätettiin oman onnensa nojaan vuoden 1907 maanjäristyksen jälkeen. Ketään ei enää kiinnostanut korjata kaaoksen jälkiä. Ambrosia synnytti Hortensen keskelle maanjäristystä. Lopulta Ambrosiasta huolehti irlantilaissyntyinen vanha nainen, joka tutustutti Ambrosian ja samalla Hortensen Jehovan oppeihin (Smith 2000: 309–310). Etenkin Hortenselle Jehovan opit tarjoavat kodin, ja hän keskittää elämänsä maailmanlopun odottamiseen. Hän toivoo lunastavan paikkansa taivaassa niiden 144000

muun pelastuneen joukossa. Hortenselle kotiinpaluu on uskonasia, mutta muille teosten henkilöille kotiinpaluun mahdollisuus ja sen synnyttämä kaipuu ei helpotu uskomalla. Hortensen metaforinen koti sijaitsee nimenomaan uskonnollisessa yhteisössä.

White Teethin Irie kokee ensimmäistä kertaa suurta kaipausta alkujuurilleen, kun hän muuttaa isoäitinsä Hortense Bowdenin luo asumaan. Irie muuttaa siksi, että hän on kyllästynyt omaan pitkäväteiseen elämäänsä vanhempiensa luona. Muutossa on kyse myös kapinasta vanhempia kohtaan, sillä Irien tutkimusmatka ulkomaille jää vanhempien vastustuksen vuoksi toteutumatta. Hortensen kotoa Irie löytää muistoja menneiltä ajoilta, kun hän törmää yllättäen vanhoihin valokuviin ja esineisiin. Näitä löytöjä tutkimalla palaset suvun alkulähteistä alkavat loksahdella paikoilleen. Irielle Jamaika näyttäytyy alkukotina, turvallisena elämän alkulähteenä, jonne hän haluaa ”palata”. Irie on toki lukenut Jamaikasta ja tietoinen maan osittain erittäin köyhistä oloista, mutta Irien mielessä kurjat olot ja niissä elävät ihmiset ovat ”jokin toinen Jamaika”. Hänen mielensä luoma Jamaika – kodin ideaali – on sadunhohtoinen turvasatama (Smith 2000: 343). Samalla kun Irien kaipuu Jamaikalle yltyy, hän havaitsee, kuinka hänen sukunsa naiset ovat linkittyneet yhteen kuin venäläiset puunuket. Irie Ambrosia on pienin puunukke hänen äitinsä Claran sisällä. Claraa kantaa Hortense, ja Hortensea Jamaikan rantoja pitkin Irien isomummo Ambrosia. Sukupolvien päähän Irie kuulee Jamaikan ja isomummonsä kutsun. Hänen juurensa ovat tuossa vehreässä maassa, eivät Englannin kylmyyden ja sateisuuden keskellä. Kaikki sukupolven naiset ovat kytköksissä toisiinsa, vaikka heistä etenkin Clara on halunnut paeta Hortensea ja tämän Jehovan todistaja -uskontoa omiin oloihinsa. Historia saavuttaa kaikki diasporassa elävät, pitivät he siitä tai eivät.

Huolimatta toisiinsa kytkeytyneestä historiasta, sukupolvien välinen kuilu on suuri vanhempien ja heidän jälkeläistensä välillä. Nazneen ja Chanu saavat ensimmäisen lapsensa kuoleman jälkeen vielä kaksi tytärtä. Tytöistä vanhempi, Shahana, alkaa kapinoida jo varsin nuorena vanhempiensa kotimaan opetuksia vastaan. Hän kiukustuu, kun kuuleekin sanan Bangladesh, eikä halua opiskella vanhempiensa kotimaan historiaa. Chanu taas loukkaantuu Shananan piittaamattomuudesta juuriaan kohtaan. Shahana haluaisi pitää kameezejensa sijasta farkkuja ja syödä linssimuhennoksen sijasta purkkipapuja. Isänsä historianopetuksiin tuskastuneena Shahana huudahtaa: ”I didn’t ask to be born here!” (Ali 2003: 181). Kulttuurierot korostuvat vanhempien ja nuorten välillä. Lapset kokevat vanhempiensa kotikulttuurin vanhanaikaiseksi, mutta tämä johtuu osittain myös sukupolvien välisestä kuilusta. Nuoret tuntuvat aina kapinoivan vanhempiaan

vastaan, oli kyseessä mikä asia hyvänsä. Shahanankaan kapinoinnin kohteena eivät aina ole suoraan kulttuurisidonnaiset asiat, koska välillä hän tuntuu kapinoivan kapinoimisen ilosta. Shahanan identiteetti on muutoksessa, koska hän joutuu tasapainoilemaan vanhempiensa kotikulttuurin ja britannialaisen elämänmenon välimaastossa. Hänen kohdallaan identifioituminen lopulta valtakulttuurin piiriin on todennäköistä, koska myös Nazneen alkaa löytää omaa paikkaansa britannialaisena yksilönä. Muutokset identiteetissä johtuvat siis sukupolvien ja kulttuurierojen välisestä vuorovaikutuksesta, koska tuossa tilanteessa erilaiset voimat pääsevät muokkaamaan yksilöä.

4.3. Hybridi-identiteetin hyväksyminen

Rasismista ja muista valtakulttuurin voimista huolimatta britannialaisuudessa on nuorten mielestä vanhempiensa kotikulttuuria miellyttävämpiä piirteitä. Jamilan perhetilanne on tulenarka. Syynä tähän ovat tytön vanhempien valtaväestöstä poikkeavat kasvatuskäsitykset. Muutoin niin rennonoloinen Anwar haluaa tyttärensä kiihkeästi pakkoavioliittoon Jamilaa yli kymmenen vuotta vanhemman intialaismiehen kanssa. Anwar on asiassaan niin järkähtämätön, että aloittaa syömälakon. Jamila ei tietenkään halua isänsä kuolevan nälkään, muttei myöskään halua vasten tahtoaan naimisiin tuntemattoman ihmisen kanssa. Karim ja Jamila yrittävät puhua Jamilan isälle järkeä. Nuoret tähdentävät Anwarille pakkoavioliiton vanhanaikaisuutta, sekä sen vierautta länsimaiselle kulttuurille, mutta Anwar on järkähtämätön. Jamilan ei auta muu kuin taipua isänsä tahtoon, mutta tyytymättömyytensä päätökseen hän näyttää joka käänteessä (Kureishi 1990: 82). Nuoret huomaavat tässä tilanteessa, kuinka kaukana heidän vanhempiensa käsitykset elämästä ovat heidän omistaan.

Anwarin kääntyminen kohti kotikulttuuriaan johtuu hänen halustaan vaalia muistojaan menneestä. Hänen kohdallaan kyse on halusta kuulua sittenkin oman kansansa pariin. Stuart Hallin mukaan ihminen ei synny suoranaisesti jollain tietyllä kansallisella identiteetillä varustettuna, vaan nämä identiteetit muodostuvat representaation kautta. Hän kirjoittaa:

Tiedämme mitä on olla englantilainen vain sen perusteella, miten englantilaisuus on tullut representoiduksi tietyinä merkitysten joukkona englantilaisessa kulttuurissa. Tästä seuraa,

että kansakunta ei ole vain poliittinen yksikkö, vaan myös jotain sellaista, mikä tuottaa merkityksiä – kulttuurinen representaatiojärjestelmä. (Hall 1999: 46)

Kansallinen identiteetti ei ole mikään yksiselitteinen asia. Hall huomauttaa, että kansallisessa identiteetissä on nykyisin kyse lähinnä kuvitteellisesta yhteisöstä. Kyseessä on oma diskurssinsa, jonka sisällä merkityksiä annetaan tietyille tarinoille, muistoille ja kuville. Näihin merkityksenantoihin voimme identifioitua, eli kiinnittyä niiden avulla osaksi kansakuntaa (Hall 1999: 47). Tämä ryhmään identifioitumisen halu on mukana diasporaidentiteettiä kantavissa ihmisissä. He tarvitsevat kollektiivisen kokemuksen ”omasta” kulttuuristaan, joten he representoivat niitä kulttuurisia piirteitä itse. Tästä seuraa joskus ailahtelevainenkin prosessi, jossa henkilö toisaalta turvautuu omaan taustaansa, mutta toisaalta ei aina toimi taustansa edellyttämällä tavalla. Anwarin ambivalentti suhtautuminen kotikulttuuriinsa ja kahden vaihtoehdon välillä seilaava identiteetti saa Jamilan pakenemaan omia juuriaan. Jamila identifioituu pois isänsä kulttuurista, koska hän joutuu kokemaan sen omasta mielestään ikävimmät piirteet liian rankalla tavalla. Jamilan kulttuurinen identiteetti vahvistuu tapahtumasarjan seurauksena britannialaiseksi, eikä nainen edes yritä sulauttaa juuriaan osaksi itseään.

Maahanmuuttajataustaiset ihmiset hakevat näissä teoksissa herkästi muiden hyväksyntää ja yhteenkuuluvaisuuden tunnetta. Taustalla on pyrkimys päästä kotiin, eli siihen metaforiseen yhteisöön, jota diasporassa elävät kaipaavat. Etenkin toisen polven nuoret maahanmuuttajat kaipaavat britannialaisten nuorten sekaan naamioitumista. He haluavat häivyttää identiteettinsä historiaan kytkeytyä minäänsä, joka on seurausta vanhempien ja isovanhempien kotimaan kulttuurista. Nuorille tilanne on vaikea, sillä heidän täytyy luoda oma asemansa alusta alkaen, koska kumpikaan ”heidän kulttuureistaan” ei voi olla valmis positio. Nuoret elävät kolmannessa tilassa, jossa eläminen synnyttää hybridin identiteetin.

Kulttuuristen merkitysten muodostaminen näkyy toisinaan myös ulospäin. Kaikki ulkoiset piirteet aina vaatetuksesta populaarikulttuurin kulutukseen kielivät jotain olennaista omasta itsestämme. *The Buddha of Suburbiassa* Jamilan tiedostama ja ulkoisesti näkyväksi rakennettu identiteetti koostuu feministisen kirjallisuuden lukemisesta, sekä jazzin ja bluesmusiikin kuuntelusta (Kureishi 1990: 53). Lähes hänen vastakohtanaan esiintyy toinen yhtä lailla Englannissa syntynyt toisen polven maahanmuuttaja Millat. Hän päätyy teinivuosiensa loppupuolella näkyvästi muslimiajatukseen syytäväksi radikaaliksi. Pitkä parta ja uskonnollinen vaatetus ovat toista kuin Jamilan länsimaiset vaatteet. Jamilan

tavoin myös hänen ystävänsä Karim rakentaa ulkoisesti näkyvää identiteettiään länsimaisin merkein. Popkulttuuri ja 1970-luvun britannialainen muoti ovat Karimin tunnusmerkkejä, eikä häntä saa pukeutumaan isänsä tahdon mukaisesti perinteisiin intialaisiin asuihin. Karim innostuu niin kovin populaarikulttuurin ilmiöistä, että haluaa kokea niitä lähietäisyydeltä. Hänen onnekseen Evan poika Charlie saa musiikkitoimintansa käynnistymään, jolloin Karimkin pääsee lähelle bänditoimintaa ja rock-kulttuuria Charlien ystävyyspiiristä. Osittain myös tämän kiinnostuksensa seurauksena Karim muuttaa esikaupunkialueelta Lontoon sykkeeseen.

Teosten henkilöhahmoista etenkin Irie etsii toden teolla omaa identiteettiään. Alkuun Irie häpeää olemustaan ja taustaansa, sillä alkukodin kaipuu iskee hänelle vasta vanhemmalla iällä. Nuori Irie häpeää jamaikalaispiirteitään, eli leveitä lanteitaan ja tummia afrokiharaisia hiuksiaan. Diasporiassa syntyneen Irien mieltä kalvaa levottomuus ja joukkoon kuulumattomuus, mutta hän haluaa nimenomaan kuulua valkoiseen valtaväestöön. Hän yrittää löytää paikkansa muiden britannialaisten nuorten keskuudessa muokkaamalla ulkonäköään. Irie menee kampaajalle, koska hän haluaa vaaleat suorat hiukset oman näyttävän kiharapilvensä tilalle. Irie kuvittelee, että valkaistut hiukset ja muut valkoiset tunnusmerkit auttavat häntä sopeutumaan britannialaisen nuorison joukkoon. Monet muutkin alkuperältään etniset ihmiset päätyvät kokeilemaan kahden tummaihoisen naisen pyörittämän kampaamon palveluita juuri sama lopputulos mielikuvissaan. Irie kuitenkin pettyy hiuksilleen tehtyyn operaatioon, sillä kampaamokokeilu epäonnistuu täysin. Hänen hiuksensa lähtevät valkaisun seurauksena tupoitain päästä. Menettämiensä hiuksien tilalle Irielle tehdään hiuslisäkkeet aidoista intialaisista hiuksista, mutta tämäkään lopputulos ei ole miellyttävä. Irien päätä koristavat ensin länsimaiset ja sitten intialaisnaisen hiukset, joten hän ikään kuin sovittaa itselleen päälle liimattuja identiteettejä. Tällainen keinotekoisuus ei tuota mielihyvää, eikä se saa häntä tuntemaan itseään joukkoon kuuluvaiseksi. Lopulta Irie tajuaakin, ettei hän voi muokata sitä mitä hän oikeasti on pelkästään ulkoisen muuntautumisen avulla (Ali 2000: 237, 244, 259). Erilaisuus on hänessä jossain paljon syvemmällä ja monitasoisempaa. Irien positio vaihtaa lopulta paikkansa alkuperäistä tilannetta päinvastaiseksi. Valtaväestöön soluttautumisen sijasta Irie löytää itsensä ja paikkansa Jamaikalta, isoäitinsä syntymämaasta. Joshua Chalfen lähtee Irien mukaan, hänelle lähtö ei tunnu olevan vaikeaa. Huolimatta englantilaisesta taustastaan juutalaisperheen Joshua on juuriltaan diasporassa

elävä yksilö. Joshuan kansallinen brittiläinen identiteetti ei ole staattinen, hän löytää paikkansa uudessa maassa ongelmitta.

The Buddha of Suburbia Karim on hybridin identiteettinsä suhteen tarkkanäköinen. Hän etsii olemukselleen selityksiä, ja löytääkin itselleen omasta mielestään pitävän syyn sille kuka hän on:

”My name is Karim Amir, and I am an Englishman born and bred, almost. I am often considered to be a funny kind of Englishman, a new breed as it were, having emerged from two old histories. – Perhaps it is the odd mixture of continents and blood, of here and there, of belonging and not, that makes me restless and easily bored.” (Kureishi 1990: 3).

Hän kuuluu johonkin, mutta toisaalta taas hän ei kuulu mihinkään. Kolmannessa tilassa hänen hybridi identiteettinsä ei ole vielä muotoutunut täysin näkyvään muotoon. Toisaalta Karim on sitä mieltä, että aivan yhtä suurella todennäköisyydellä hänen persoonansa on muovautunut unettavan esikaupunkielämän seurauksena sellaiseksi kuin se on, eikä hänen intialaisella taustallaan ole niinkään suurta roolia tässä muovautumisprosessissa. Siinä hän on oikeassa, että sosiaalinen ympäristö muokkaa kiistatta yksilöä. Myös valtakulttuurin paineet muuttavat identiteettiä. Karim saa osakseen ”paki”-huutoja kulkiessaan kadulla, ja joutuu lisäksi nyrkkitappeluun. 1970-luvun Britanniassa maahanmuuttajat ovat jo toki tuttu näky, mutta ennakkoluulot heitä kohtaan ovat tiukassa. Karim on tietenkin hämmentynyt tilanteesta, koska hänhän on mielestään englantilainen itsekkin. Rasismin kohtaaminen jatkuu kun Karim liittyy teatteriin. Hän saa roolikseen intialaispojan roolin, tietenkin. Toisaalta sillä kertaa hän on jo vanhempi, joten hän on jo enemmän selvillä omasta itsestään ja paikastaan maailmassa. Tämän vuoksi loukkausten arvet eivät jää pysyviksi ja hän esittää roolinsa Mowglina ylpeästi. Se, miksi juuri Karimin identiteetin rakentaminen nousee erityisesti esiin aineistostani, liittyy juuri tähän henkilön vanhenemiseen. *The Buddha of Suburbia* on aineistoni selkein kasvutarina, josta on helpoimmin erotettavissa hybridin identiteetin rakentaminen. Huolimatta siitä, että *White Teethin* nuoret kasvavat vastasyntyneistä nuoriksi aikuisiksi teoksen edetessä, ei heidän kokemuksiaan kuvata yhtä tarkasti kuin Kureishin teoksessa.

Karim on perinyt omat arvonsa isältään. Haroonin tavoin Karim ei arvosta länsimaista riistokulttuuria, joten hän hakeutuu pohdiskelemaan omaa alkuperäänsä tuon tuosta. Lopulta Karim hyväksyy oman hybridin identiteettinsä. Karim ymmärtää, ettei voi juurilleen mitään, sekä sen, että oikeastaan hänen isänsä kotikulttuurissa on paljon miellyttäviä piirteitä. Karimin nuorempi veli Allie taas hyväksyy oman identiteettinsä jo

paljon varhaisemmassa vaiheessa. Oikeastaan hän ei pohdi koko asiaa. Allie on kulttuuriselta identiteetiltään brittiläinen urbaanissa ympäristössä elävä nuori, jolle valtaväestöstä poikkeava ihonväri on ainoastaan positiivinen erottautumiskeino. Hän ei koe olevansa koditon, vaan on vahvasti kiinni omassa paikassaan (Kureishi 1990: 268).

Karimin isä pitää siitä, että Karim tapailee britannialaista Helen-tyttöä. Haroonin mielestä intialaisten kanssa seurustelu tietäisi vain ikävyyyksiä, kuten myötäjäisiä naimisiin mentäessä. Ironinen suhtautuminen kotimaan perinteisiin hämmentää välillä Karimia. Haroonin ristiriitainen käsitys omasta kotimaastaan on maahanmuuton seurausta. Vanhemmiten Haroon huomaa pitävänsä Englannista yhä vähemmän, mutta Intiassakaan asiat eivät ole hyvin. Haroon on kuin uudestaan pudonnut kahden paikan välitilaan, jolloin hänen on löydettävä tästä kolmannesta ulottuvuudesta itsensä toisen kerran. Ystävänsä Anwarin tavoin hän tukeutuu osittain kotikulttuuriinsa, mutta hän ei ole yhtä traditionaalinen esimerkiksi järjestetyn avioliiton suhteen. Haroonille tarjoutuu mahdollisuus rakentaa identiteettiään, kun hän esiintyy esikaupunkien Buddhana. Hänen tilansa on ikään kuin kompromissi muutoin vaikeaselkoisessa asetelmassa. Ulkopuolella ihmiset eivät näe diasporassa elämisen vaikeutta. Muun muassa Helenin mielestä on vain hyvä, että Isoon-Britanniaan on saapunut ihmisiä muualta maailmasta, sillä hänen mielestään perinteet tuovat väriä ja rikkautta elämään. Helen suhtautuu monikulttuurisuuteen pintapuolisesti, koska hänellä ei ole omakohtaista kokemusta tuosta tilasta. Jamila taas on ymmärrettävästi eri mieltä tästä, koska hänen isänsä on järjestämässä tyttärelleen sulhasta Intiasta.

Karim ystäväystyy yllättäen Jamilalle naitetun miehen, Changezin, kanssa. Changez on kiltti ja helposti ohjailtavissa, joten hän on mainiota seuraa kun Karim pinnaa koulusta. Karim ei sopeudu kouluun, sillä hän haluaa mieluummin kokea elämää koulun ulkopuolella. Karim vie Changezia Etelä-Lontoossa eri paikkoihin. Klubeilla, pubeissa ja jalkapallo-otteluissa Karim toimii sulavana oppaana. Ainoa ongelma Karimille on kuitenkin Changezin alkuperä ja tämän ulkonäkö. Karim on itsekkin eksoottisen näköinen, mutta peittää sitä länsimaisilla vaatteillaan ja joukkoon sulautuvalla käytöksellään. Karim pelkää valtaväestön rasismia jatkuvasti, eikä halua itse leimautua ”pakiksi”, joten hän peittää Changezin kasvot kommandopipoon heidän vieraillessaan jalkapallo-otteluissa. Tämän toiminnan hän arvelee auttavan siihen, ettei kukaan vain luule häntäkin muualta muuttaneeksi (Kureishi 1990: 97–98). Karimin käytös on hämmästyttävää, mutta toisaalta hän on itse niin varma omasta brittiläisyydestään, ettei ihmettele ollenkaan toimintaansa.

Vasta myöhemmin Karimille valkenee se, miksi hän on tuntenut olonsa vajavaiseksi ja joukkoon kuulumattomaksi. Vasta silloin hän hyväksyy hybridin identiteettinsä omaksi positiokseen. Myös Changez itse kritisoi joitakin maahanmuuttajia. Hän kokee olevansa älyllinen ja sivistynyt ihminen, eikä mikään maaseudulta kotoisin oleva ainoastaan raskaasta työnteosta kiinnostunut yksilö. Muun muassa siksi hän ei siedä appeaan, joka haluaisi Changezin työskentelevän hänen kaupassaan Jamilan toimeentulon eteen. Changez on kuitenkin niin taipuvainen laiskotteluun, että hän osoittaa tahallaan olevansa kelvoton työntekijä, jotta saisi vain maata sängyssään lukemassa kirjoja päivät pitkät (Kureishi 1990: 107).

The Buddha of Suburbian henkilöillä on jotain salattavaa sosiaalisen ympäristönsä suhteen. Monet heistä salaavat ja häpeävät todellista taustaansa alkutilanteessa, vaikka joissain tapauksissa nämä kulissit romahtavat alas. Piilottelukeinona he käyttävät erilaisia rooleja: Eva esittää juhlivaa seurapiirirouvaa hyötyäkseen taidemaailman suhteista ja arvostuksesta, Haroon muuntautuu itämaiseksi mystikoksi ihmisten ihailua saavuttaakseen, Karim esittää britannialaista ilman mitään kosketusta Intian niemimaalle, Charlie esittää mitä milloinkin keksii ja lähtee uusimpiin muotivillityksiin mukaan, ja Karimin uusi tyttöystävä Eleanor piilottelee taustaansa erittäin varakkaan perheen tyttärenä.

Taustan piilottelu syntyy pelosta kohdata stereotyyppisen ajattelun voima. Siinä on toki mukana myös pala puhdasta itsekeskeisyyttä, sillä kaikki haluavat olla jollain tavoin suosittuja ja ihailtuja. Salailu vieroittaa yksilöitä heidän omasta todellisesta identiteetistään, joten se on kuluttavaa pidemmän ajan kuluessa. Toisaalta joillekin henkilöhahmoille päälle liimattu identiteetti tarjoaa lopulta pysyvämmän tilan. Tämä toisille vain hetkellinen ”identiteettikokeilu” avaa kuitenkin jokaisen henkilöhahmon silmiä. Karim huomaa roolisuorituksen uuvuttavuuden, joten hän haluaa lopulta olla rohkeasti juuri sellainen kuin on. Roolit jäävät hänen kohdallaan näyttämölle.

Teatteritoimintaan Karim pääsee liittymään Evan avustuksella. Karimin teatteriryhmä saa tehtäväkseen etsiä lähipiiristään jonkin hahmon, jota esittää muulle ryhmälle. Karim päätyy pakkoavioliiton puolustukseksi nälkälakkoilleeseen Anwariin. Esitys sujuu ongelmitta, mutta kun tulee aika keskustella roolihahmosta, nuori afrikanenglantilainen Tracey löytää Karimin esityksestä paljon huomautettavaa. Tracey kritisoi Karimin tapaa liioitella intialaisen kulttuurin piirteitä, se leimaa hänen mukaansa kaikki ”mustat” yhtä naurettaviksi ja fanaattisiksi valkoisen totuuden edessä. Karim ei ole tullut ajatelleeksikaan, että hän pilkkaisi tarkoituksella omaa alkuperäänsä, mutta niin kuitenkin

käy. Tracey on huolestunut Karimin tavasta esiintyä ja saattaa kaikkien vähemmistöjen kulttuurit naurunalaisiksi (Kureishi 1990: 179–181). Traceyn huomiosta häkeltyneenä Karim alkaa pohtia tarkemmin omaa identiteettiään. Hän ei koe loukkaavansa omia juuriaan. Luultavasti Karimin intialaisuus on siis kuitenkin ollut aina osa häntä, eikä hänen vuoksi huomaa käyttäytyvänsä sopimattomasti. Pohjimmiltaan kyseessä on siis itseironia, jonka ei tarkoiteta loukkaavan muita ihmisiä.

Luokkaerot ovat kulttuuristen erojen lisäksi identiteettiin vaikuttavia voimia. Karim on itse lähtöisin alemman keskiluokkaisesta perheestä. Liikkuessaan Lontoon eri alueilla Karim havainnoi ympäristöään, ja huomaa kuinka luokkaerot ovat vallitsevia 1970-luvun Englannissa. Nuorisokulttuurin uudet tuulet tekevät luokkaerot näkyviksi: skinheadit, punkkarit ja muut nuorisokulttuurin alalajit ovat kukin poliittisesti valvutuneita. Eletään muutoksen aikakautta. Thatcherin ja konservatiivien talousuudistukset ajavat alemmaa keskiluokkaa alas ja köyhdyttävät jo valmiiksi köyhiä. Karim saa kokea eliitin elämää tyttöystävänsä Eleanorin kautta, tämä kun on huomattavan varakkaan perheen tytär. Myös Karimin ja Eleanorin teatteriryhmän johtaja Matthew Pyke asuu hienostoalueella valtavassa rakennuksessa. Karim on viehätynyt yllällisen elämän tarjoamista mahdollisuuksista, mutta Jamila on sitä kaikkea vastaan. Jamilakaan ei sulata kaikkea valtaväestöön kuuluvaa, vaikka haluaakin isänsä kotikulttuurin tavoista eroon.

Aineistoni ei tarkastele tasaveroisesti nuorten hybridejä identiteettejä. *Brick Lanessa* nuoret ovat muutenkin vähemmistössä, koska ainoastaan Karimin voi lukea tähän Isossa-Britanniassa syntyneiden, mutta maahanmuuttajataustaisten ihmisten joukkoon. Chanun ja Nazneenin lapset Shahana ja Bibi ovat niin nuoria, etteivät heidän identiteettinsä ennätä vielä kasvuun teoksessa. *White Teethissa* nuoret ovat suuressa osassa, mutta heidän kokemuksiaan nimenomaan identiteetin etsinnästä ei esitetä samalla tarkkuudella kuin *The Buddha of Suburbiassa*. *White Teeth* liikkuu yleisemmällä tasolla, joten nuorten kokemukset jäävät suuremman mittakaavan vuoksi kaukaisemmiksi. Kaikista teoksista on kuitenkin löydettävissä nämä kolmannen tilan mahdollistamat hybridit identiteetit.

Hyväksyvätkö nuoret sitten hybridit identiteettinsä? Kaikille tilanne ei ole yksiselitteinen. *White Teethissa* Millat yrittää hylätä oman hybridi-identiteettinsä, mutta hän ei tietenkään onnistu tässä yrityksessään. Silti hän pyrkii pois valtakulttuurin piiristä, aivan kuten *Brick Lanen* Karim. Karim muuttaa pois maasta, eikä hänen myöhemmistä vaiheistaan ole mitään tietoa. Hänen identiteettinsä jää kuitenkin teoksessa vahvaksi, sillä hän identifioituu kiinni isovanhempiensa kotikulttuuriin. Hänen päämääränään ja

lopputilanaan on lähteä sotimaan uskonsotaa hänen mielessään siintävälle kotialueelleen. Millatin tapauksessa kyseessä on kuitenkin monimutkaisempi prosessi. Ashley Dawson näkee Millatin pyrkivän tarkoituksellisesti osoittamaan, kuinka erilainen hän valtaväestöön verrattuna on, sillä tuon eron kautta hän kykenee saamaan autenttisemman kokemuksen yhteisöön kuulumisesta (Dawson 2007: 167). Tästä pyrkimyksestä johtuen Millatin fundamentalistisia piirteitä saava usko on oikeastaan hänen oman identiteettinsä peitto. Se on koostettu siksi, että Millat kokisi yhteenkuuluvaisuutta oman yhteisönsä jäsenten kanssa, eikä keinoilla ole tässä pyrkimyksessä merkitystä. Dawson on oikeassa siinä, että Millat on halunnut jo nuorena erottautua mahdollisimman paljon valtaväestöstä. Millatin identiteetti ole itse asiassa kovin vahva, koska sen ulottuvuudet ovat kytköksissä vahvasti muihin ihmisiin kaiken aikaa. Kaikkien henkilöiden identiteetit eivät saa mitään helpottavaa lopputilaa. Osan kohdalla koko rakennusprosessi jää kesken, mutta identiteettiä ei olekaan mahdollista vakauttaa pysyvästi paikoilleen. Ne ovat jatkuvassa liikkeessä.

Lopulta nuorista suurin osa hyväksyy hybridi-identiteettinsä. Karim saa televisioroolin saippuaopperassa, joten hän pääsee pieniltä teatterilavoilta suuren massayleisön eteen (Kureishi 1990: 280). Sarjassa hän esittää intialaista taksinkuljettajaa, joka yrittää selviytyä brittiläisessä yhteiskunnassa. Samalla tavalla roolin ulkopuolella Karim itse yrittää selviytyä jokapäiväisestä elämästä. Karim ei ole enää se epävarma teinipoika, joka ajalehti päämäärättä paikasta toiseen, vaan hän on nyt mies, joka on löytänyt näkyvän identiteetin ammattinsa kautta. Hän on kokenut kasvun esikaupungin reunalta julkiseen keskustaan. Hän on saanut siinä sivussa ammattinsa vuoksi näkyvän ja kuuluvan identiteetin. Muiden nuorten tilanne jää enemmän avoimeksi. Irie muuttaa Joshuan kanssa Jamaikalle ja synnyttää siellä tyttärensä. Sukupolvien ketju siirtyy Isosta-Britanniasta takaisin Jamaikalle, jossa uusi elämä pääsee alkamaan kaikille kolmelle henkilölle. Historia jatkaa kulkuaan ja vielä tulee aika, kun Irien tytär alkaa kysellä omasta alkuperästään. Se, mitä lapselle lopulta käy, ei teoksesta selviä. Magid jää Lontooseen, hänen identiteettinsä on kaiken aikaa ollut varsin vahva, eikä Magid sanottavasti kärsi hybridin identiteettinsä konstruomisesta. Samoin on Allien laita, sillä hän on ylpeästi oma itsensä, eikä koe tilannettaan ristiriitaiseksi. Jamila jää Karimin tavoin myös Lontooseen. Nuori nainen löytää paikkansa toisen naisen viereltä, sillä hänen identiteettinsä ei sisällä piirteitä vanhempiensa kotikulttuurin traditioista.

Lopulta kaikki nuoret saavuttavat jonkinlaisen vakauden. Ongelmat, joita nuoret kohtaavat tämän hybridin identiteettinsä rakennusprosessin aikana, ovat muun muassa rasismi, sekä toisaalta sukupolvien välinen kuilu, jossa kulttuurierot korostuvat helposti.

Avtar Brah huomauttaa haastattelussaan, että toisen polven maahanmuuttajat määrittelevät itseään usein tarkasti maantieteellisen sijaintinsa suhteen etenkin suurkaupungeissa. Tämä tarkoittaa sitä, että esimerkiksi aasialaista sukua olevat nuoret kertovat olevansa ”Londoner” tai Brommie”, eli lontoolainen tai birminghamilainen. Kyseessä on tällöin pikemminkin luokkajakoon perustuva määritelmä, koska tietyillä alueilla asuvat ihmiset edustavat erilaisia sosiaalisia luokkia. Näin ollen heille on tärkeämpää tarkka paikka, kuin pelkästään itse englantilaisuus. Tässä määritelmässään he lähestyvät britannialaisia nuoria, koska nämä nuoret puhuvat omasta paikastaan samalla tavalla. Tämä huomio on Brah’n mukaan seurausta diasporan aiheuttamasta uudenlaisesta tilanteesta, jossa koti-ikävä on saanut etenkin nuoret kiinnittymään tiukasti paikoilleen (Hakala 2000: 82–83). Samanlaista paikkaan kiinnittymistä on löydettävissä myös aineistostani. Nuorista suurin osa jää Lontooseen ja rakentaa sinne oman kotinsa. Heille on myös merkitystä oman lähiönsä tarkalla sijainnilla. Karim kokee olevansa ennen muuta Etelä-Lontoosta, Magid taas Pohjois-Lontoosta. Paikalla on suuri merkitys oman tilan löytämisessä. Magid ei koskaan sopeutunut Bangladeshiin, koska hän ei sopeutunut vanhempiensa traditioihinkaan. Hän oli jo lähtötilanteessa luonut itselleen hybridin identiteetin, joka oli suhteellisen vakaa. Tuo identiteetti vain vahvistuu ajan myötä, etenkin kun Magid pääsee takaisin omaan kotiinsa. Samalla tavoin *The Buddha of Suburbanissa* Karim ei ole kotonaan isänsä kotikulttuurin parissa, ainakaan hänen äitinsä mukaan:

”...But you’re not an Indian. You’ve never been to India. You’d get diarrhoea the minute you stepped off that plane, I know you would.” ”Why don’t you say it a bit louder. – – Aren’t I part Indian?” ”What about me? – – Who gave birth to you? You’re an Englishman, I’m glad to say.” (Kureishi 1990: 232)

Karim itse löytää kuitenkin vanhempiensa kotikulttuurien vaikutukset itsestään. Hän rakentaa oman identiteettinsä kolmannelle tilalle, jossa hän huomioi molemmilta vanhemmiltaan periytyvät traditiot ja merkitykset.

Teokset kuvaavat nuoret muuttuvassa ympäristössä, jossa identiteettiä on hankalaa vakauttaa hetkeksi paikoilleen. Stuart Hallin mainitsema postmoderni identiteetti on pirstaleinen, joten siitä ei voikaan tarttua tiukasti kiinni. (Hall 1999: 22). Romaanien mukaan rasismi on kokemuksena voimakas, mutta siitä on mahdollista selviytyä. Teokset

esittävät ratkaisuksi joko valtakulttuurin piiristä poistumista, tai sitä, että henkilö on rohkeasti oma itsensä. Ambivalentti suhtautuminen valtakulttuuriin näkyy teoksissa selkeästi. Mitään lopullista ratkaisua identiteetin rakennukseen ei ole löydettävissä, koska merkitysten ja yhteiskunnan muuttuessa tilanne on kaikille subjekteille monimutkainen. Nuorten identiteetit syntyvät muutoksen tilassa, sekä myös jäävät muutoksen tilaan. Tämä tilanne avaa kuitenkin mahdollisuuden artikuloida oma hybridi identiteetti näkyväksi. Tämä identiteetti on uudenlainen, kuten esimerkiksi Allien tapauksessa. Hänen hybridi identiteettinsä edustaa uutta britannialaisuutta, jossa etniset juuret ovat ainoastaan rikkaus. Uudet sosiaaliset kategoriat auttavat subjektia vakauttamaan positionsa. Nuorten identiteetit jäävät edelleen häilyviksi, mutta ennen kaikkea rohkeus olla erilainen on teosten mukaan ratkaisu oman tilan löytämiseen. Suuria ristiriitoja tässä näkökannassa ei aineistoni kesken esiinny. Nuorten hybridit identiteetit onnistuvat lopulta luomaan uuden britannialaisuuden, koska ne ovat sekoitus vanhempien mystifioidusta kotikulttuurista, sekä valtaväestön kulttuurisista piirteistä. Näin ollen staattiset kansalliset identiteetit murtuvat uuden kategorian tieltä.

5. KULTTUURIEN KOHTAAMINEN

5.1. Kulttuurierot murroksessa

Tutkimissani teoksissa nostetaan varsin näkyvästi esiin kahtiajako itään ja länteen. Tämän aineistoni tekee tarkoituksella, koska se haluaa osoittaa binaaristen oppositioparien olemassaolon. Tässä vastinparien esittämisessä on kyse kirjailijan ironisesta otteesta ja pyrkimyksestä päästä eroon kahtiajakautuneesta ajattelutavasta. *Brick Lanessa* Nazneen adaptoituu vähitellen osaksi länsimaista kulttuuria, toisin kuin hänen Bangladeshissa asuva sisarensa. Hasina on länsimaisen elämänmenon ulkopuolella. Tämä erojen esiintuonti ei tarkoita sitä, että Nazneenilla on lännessä jotenkin paremmin ja kaikkien tulisi pyrkiä elämään hänen tapansa. Tuo huomio tarkoittaa nimenomaan sitä, kuinka stereotypisesti tällaiset jaot ovat edelleen olemassa. Epäkohtien näyttäminen saa lukijan pohtimaan kulttuurien välisiä eroja ja yhtäläisyyksiä. Ali ironisoi vastakkainasettelua. Bangladesh on lännelle kolmannen maailman valtio, mutta silti siellä voi mennä rakkaudesta naimisiin, kuten Hasina alun perin meni. Nazneen taas on pakkoavioliitossa Lontoossa, länsimaisen ajattelun eräässä keskuksessa. Vaikka Hasinan mies paljastui myöhemmin väkivaltaiseksi, tämä ei johtunut miehen bangladeshilaisuudesta. Nazneenin vauvan kuolema tapahtuu länsimaisen lääketieteen piirissä, vaikka lapsikuolleisuus länsimaissa on tunnetusti pientä. Samat asiat toistuvat maailman eri kolkissa paralleelisti. Parisuhdeväkivaltaa on paikasta riippumatta, myös lapset voivat kuolla paikasta riippumatta. Erot näyttäytyvät pienempinä Alin hahmoissa. Etenkin Chanu on tiedostava ja identiteettikysymyksistä kiinnostunut henkilö, vaikka kulttuuriset stereotyypit kolmannen maailman ihmisestä kertovat toisenlaisen totuuden.

Nazneen kunnioittaa perinteitä, mutta samalla myös rikkoo itseään vastaan länsimaisilla mentaliteettinsa piirteillä. Hänen tempoilunsa on sarja jatkuvia kysymyksiä siitä, kuka hän oikeastaan on. Hän on äiti, vaimo ja sisko, mutta samalla hän on myös nuoren miehen rakastaja. Oppositioparit hänen hahmossaan saavat syvemmän merkityksen kulttuurisella tasolla. Alkuperäisessä kotimaassaan hän ei voisi olla nuoren miehen rakastaja, tai voisi, mutta asian paljastuminen saattaisi hänet voimakkaisiin rangaistustoimenpiteisiin. Nyt häntä rankaisee vain hänen oma syyllisyytensä, yhteiskunta ei ole tässä asiassa vastavoimana hänen ratkaisulleen. Nazneen muuttuu yhä enemmän länsimaiseksi naiseksi,

kun taas hänen siskonsa Hasina pysyy itämaisena ja kaukaisena. Alin kuvaukset Bangladeshista itänä ja kerran kolonisoituna alueena korostuvat Hasinan kielenkäytön kautta. Hän kirjoittaa heikosti englantia kirjeissään. Miksi hän kirjoittaa juuri englantia, eikä kotikieltään jota Nazneenkin varmasti ymmärtäisi? Kyseessä on tarkoituksella esille nostettu ristiriita. Nazneenista tulee Hasinalle ihailun kohde, koska Nazneen elää rikkaassa ympäristössä ja oppii uuden kielen. Ali nostaa länsimaisen ajattelun kehittämän kahtiajaon huomattavaksi teoksessaan siksi, että kolonisaation diskurssit voisivat purkautua. Toisaalta hän samanaikaisesti liudentaa eroja länteen ja itään, eli huomauttaa näin keinotekoisen kahtiajaon olevan yhä arkipäivää, mutta voitettavissa.

Kahtiajako on tuttua myös *White Teeth*stä. Oppositiopari itä ja länsi ilmenevät esimerkiksi Samadin ja Alsan taisteluissa. Alsana on miestänsä suopeampi länsimaille ja hän on iloinen siitä, että hänen lapsensa saavat elää Isossa-Britanniassa, koska tällä maaperällä ei ole sotia. Samad taas ei hyväksy tätä asetelmaa kovin helposti. Hän pilkkaa usein Alsanaa tämän ajatusten vuoksi. Samadin mukaan lasten paikka olisi Bangladeshissa, johon hän lopulta lähettääkin toisen pojistaan. Alsana taas pelkää levottomuuksia, joita alueella todella oli 1980-luvun alussa. Tuolloin sikhikapinalliset, muslimit ja hindut taistelivat keskenään Bangladeshissa. Pariskunta ottaa yhteen perimmäisistä kysymyksistä nyrkkitappeluin. Alsana useimmiten voittaa nämä taistelut. Tämä ironinen tapa kuvaa länsimielisen Alsan ja itään päin kääntyneen Samadin keskinäistä taistelua. Riitojen jälkeen osapuolet halaavat toisiaan, mutta lopulliseen yhteisymmärrykseen ei päädytä. Magid todella lähetetään itään Samadin päätöksen mukaan (Ali 2000: 171–174). Lapset ovat taisteluiden sivustaseuraaajia. He lyövät välillä vetoa siitä, kumpi vanhemmista peittoaa toisen. Kun Magid lähetetään Bangladeshiin, Millat jää yksin ilman vastinpariaan. Identtiset kaksoset ovat pohjimmiltaan kuin yö ja päivä, sillä heillä on täysin erilaiset kiinnostuksenkohteet. Samat erot kaksosten välillä elävät vielä silloin, kun Magid palaa. Magidin paluun jälkeen tilanne kärjistyy lopulta nuorukaisten välien tulehtumiseen. Millat on yhtä aikaa itä ja länsi, ja sitä samaa on myös Magid. He ovat toistensa vastakohdat, mutta silti he ovat samaa lihaa ja verta. Oppositioparien olemassaolo on näkyvästi esillä kaksosten hahmoissa. Näiden hahmojen kautta Smith ironisoi vastakkainasettelua. Hän pyrkii osoittamaan, kuinka kulttuurit voivat sisältää samantapaisia piirteitä, vaikka niissä esiintyykin merkityseroja (Merkityseroista esim. Ramazani 2001: 180).

Brick Lanen ja *White Teethin* kahtiajako toteutuu *The Buddha of Suburbia*ssa suuremmissa mittakaavassa. Henkilöhahmojen kokemusten läpi on nähtävissä selkeä

yhteys ympäröivään monikulttuuriseen maailmaan. Teosten syntykonteksti on lähes sama, joten niistä on löydettävissä yhteneväisyyksiä. Vuosina 2000 ja 2003 monikulttuurisuus on ymmärretty nykypäivälle ominaisella tavalla. Kulttuurien kohtaaminen koskettaa nykyisin yhä suurempaa joukkoa, eikä siitä kertova kaunokirjallisuus ole enää marginaalissa. Tämä seikka mahdollistaa kulttuurien välisen vuorovaikutuksen tarkastelun tuttua ja yleisenä ilmiönä, jolloin sitä voi tarkastella myös etäämmältä. Kirjailijoiden omat kokemukset eivät esiinny tämän vuoksi niin selkeästi näiden romaanien kerronnassa.

The Buddha of Suburbiassa kahtiajako esitetään pienemmässä mittakaavassa henkilöiden kokemana. Tähän on voinut vaikuttaa Kureishin omat kokemukset 1990-luvun monikulttuurisesta maailmasta. Vaikka eroa kahteen muuhun aineistoni romaaniin on vain kymmenen vuotta, on tilanne vuonna 1990 ollut erilainen. Diasporakirjallisuus on ollut vasta tekemässä läpimurtoaan yleiseen tietouteen. Lisäksi 1980-luvun ilmapiiri on vielä lähellä teoksen syntyajankohtaa. 1980-luvulla maahanmuuttajia syrjittiin poliittisella tasolla. Englannin parlamentti yritti saada läpi uutta etnisiä vähemmistöjä syrjivää lakiehdotusta vuonna 1981. Tämä ehdotus vaati, että Englannin kansalaisuus tulisi myöntää vain sellaisille henkilöille, joiden vanhemmat ovat laillisesti maassa. Tämä tarkoitti sitä, että tähän ryhmään kuulumattomat ihmiset voitaisiin pidättää mielivaltaisesti. Tämä ehdotus suututti etenkin taiteilijoita. He alkoivat kapinaan taiteen keinoin, etujoukoissaan Salman Rushdie ja Stuart Hall. He halusivat tulla kuulluksi ja saada samat oikeuden valtaväestön kanssa ihonväriin katsomatta (Arana: 2005: 230–232). Tilanne oli tähän verrattuna parempi vuonna 1990, mutta varmasti Kureishilla oli selkeät muistot poliittisella tasolla tapahtuneesta syrjinnästä.

Poliittiselta taholta koettu syrjintä toimi kuitenkin päinvastoin kuin ajateltiin. Maahanmuuttajat ja heidän jälkeläisensä saivat tästä syrjivästä tilanteesta vain vahvemman identiteetin, joka näkyi uudessa kirjallisuudessa. 1990-luvulla alkoi todellinen ”mustien” kirjailijoiden esiinmarssi, kun he kirjoittivat tekstejä uudenlaisesta urbaanista ympäristöstä. Tästä kirjallisuudenlajista tuli vihdoin osa valtaväestön kirjallisuutta (Kelleher 2005: 241).

Identiteetin vahvistuminen ei tapahdu suoraviivaisesti. Karim joutuu kohtaamaan kahtiajakautuneen maailman taidepiireissä. Hänen näyttelijänuransa käynnistyy hitaasti, mutta hänen unelmansa saa vihdoin tuulta alleen, kun Eva tutustuttaa juhliissaan Karimin ystäväänsä Shadwelliin. Shadwell omistaa pienen harrastelijateatterin Pohjois-Lontoossa ja teatteri on aikeissa aloittaa Kiplingin *Viidakkokirjan* harjoitukset. Shadwell kaavailee Karimille Mowglin osaa, sillä onhan Karim ”tummaihoisen, pieni, herttainen ja jäntevä”,

sanalla sanoen orientti. Shadwell on varma että Karim osaa myös urdua tai punjabia, mutta tämän yllätykseksi näin ei olekaan. Karim taas on itse yllättynyt että Shadwell edes kuvittelee hänen osaavan Intian niemimaan kieliä. Teatteripiirien suvaitsevaisen luonteen takaa paljastuu jähmeä mustavalkoinen ajattelu. Ulkoisesti Karim on ehkä intialaisen näköinen, mutta ei hän ole kosketuksissa maan kulttuuriin, sillä eihän hän ole koskaan edes vierailut isänsä kotimaassa (Kureishi 1990: 140–143). Karim kokee voimakkaana länsimaiden salliman jaon itään ja länteen, eikä hän haluaisi olla itä. Ennakko-oletukset esittävät kahtiajakautunutta maailmaa. Myös Kureishi on tarkkanäköinen vallalla olevan jaon suhteen, joten hän pyrkii näyttämään sen myös lukijoilleen.

Ennakko-oletusten vastaisesti Chanu on kiinnostunut etnisten vähemmistöjen identiteettikysymyksistä. Hän opiskelee näitä asioita Englannissa. Hänen henkilöhahmonsa näpyyttää länsimaisia tutkijoita, jotka ovat kiinnostuneita ulkopuolisen silmin juuri Chanun kaltaisten ihmisten identiteeteistä. Asian keskellä elävä yksilö havaitsee identiteettinsä muodostumisen yksityiskohtaisemmin kuin kukaan ulkopuolinen. Chanu osaa olla puheenvuoroissaan varsin objektiivinen. Hän sivuaa muun muassa rasismia, joka hänen mukaansa johtuu siitä, että etniset vähemmistöt sivistävät itseään ja ylenevät työelämässä. Tästä seurauksena valkoisen alempiluokkaisen ihmisen on vaikea hyväksyä sitä seikkaa, että hän itse tipahtaa yhteiskunnan alimmaksi ainekseksi. Tämä valkoisen alaluokan ihminen ei halua että maahan muualta muuttaneet saavuttavat yhteiskunnassa korkeamman aseman kuin hän (Ali 2000: 38–39). Diasporassa elettäessä huomiot kulttuurien kohtaamisesta ovat usein tarkkanäköisiä ja pohdittuja. Nämä asiat ovat niin usein pinnalla, että niistä on diasporassa eläville syntynyt väistämättä erilaisia käsityksiä. Chanun pohdinta paljastaa taas kahtiajaon, koska kulttuuristen stereotyyppien mukaan tällaisia pohtiva henkilö olisi korkeasti koulutettu länsimainen ihminen. Ali onnistuu huomauttamaan, kuinka tästä ajattelutavasta tulisi päästä eroon.

Jako itään ja länteen on nykymaailmassa kaventunut, kun yhteiskuntarakenteet ovat muuttuneet muun muassa globalisaation seurauksena ja Englannista on tullut itsessään monikulttuurisuuden kehto. Tämä on vahvistanut monikulttuurisen kirjallisuuden asemaa ja auttanut samalla todellisen elämän etnisyyksiä sulautumaan valtaväestön sekaan. Kirjailijat osoittavat teoksissaan maailman kahtiajaon keinotekoisuuden, koska tarpeeksi toistettuna se saa koomisia piirteitä. Tarkoituksellinen ironia vastakkainasettelua kohtaan on onnistunutta ja näkyvää. Kulttuurien kohtaamisessa ei ole kuitenkaan kyse pelkästään idän ja lännen jaosta ja näiden osapuolien kamppailusta. Yhtä lailla me vastaan he -

ajattelua ilmenee pienemmässä mittakaavassa Lontoon ja sen esikaupunkien välillä. Oikeammin kyse ei ole keskusta—periferia -jaosta, vaan siitä jaosta, jonka ihmiset itse käytöksellään aiheuttavat. Monitasoiset sosiaaliset kategoriat kamppailevat keskenään, eli kyseessä on jälleen kulttuurien kamppailu. Tällä kertaa vain maita ja valtioita pienemmässä mittakaavassa. Yhtä lailla tämä pienemmän mittakaavan kamppailu aiheuttaa yhteisöissä ongelmia. Alistaminen ei aina liity pelkästään kansallisuuteen tai ihonväriin, vaan se voi olla muitakin. Toisaalta tämä erilaisten voimien mittelo jättää jälkeensä yllättäviä selviytymiskeinoja, kuten itseironian.

5.2. Kulttuurien yhteentörmäys

Tutkimieni teosten henkilöt elävät jokapäiväisessä elämässään kulttuurien vuorovaikutuksessa. Monimuotoinen paine kulttuurien välissä voi synnyttää myös vastustusta. Vastustuksen, vastakulttuurin, syntyminen mahdollistuu kun yksilö tai ryhmä kokee liiaksi negatiivisia piirteitä valtakulttuurin piirissä.

Edward Said näyttää esimerkissään Israelin ja Palestiinan välisen tilanteen lohduttomana (Said 2003: 71–72). Vastaavanlaista epätoivoa kulttuurien yhteentörmäys ei aineistossani aiheuta. Tästä huolimatta kyseessä on edelleen sama ilmiö myös aineistoni sisällä, muun muassa *Brick Lanessa*. Kun World Trade Centerin kaksoistornit sortuvat, nousee törmäyksen aiheuttama tomupilvi aina Itä-Lontoon kulmille saakka. Etniset väestöryhmät eivät ole enää turvassa. Ensimmäisenä siitä kärsivät hijabeihin verhoutuneet tytöt, sekä Ison-Britannian lippua paidan etumuksessaan kantava Nazneenin ystävä Razia. Heidän päälleen syljetään ja huudellaan hävyttömyyksiä. Chanu toteaa vastaiskun kohdistuvan kollektiivisesti kaikkiin etnisiin vähemmistöihin. Hänen kotiinpaluun halunsa kiihtyy kun hän muistaa äkkiä britannialaisten sortotoimet Bangladeshissa 1940-luvulla. Tuolloin maassa vallitsi laaja nälänhätä, mutta siitä huolimatta brittiläiset niittivät viljat pelloilta omiin tarpeisiinsa sekä vientiin pois maasta. Hän ei halua elää sorron keskellä nykyisessä kotimaassaan (Ali 2003: 368–370). Vaikka Chanu on puhunut kotiinpaluusta usean vuoden ajan siirtymättä itse tekoihin, on hän kerrankin päätöksensä takana. Hän tajuaa kuinka historia toistaa itseään kulttuurien risteyskohdissa, eikä halua enää jäädä katsomaan törmäyksen jäljelle jättämää hävitystä. Hänen ostamansa musta matkalaukku täyttyy pikkuhiljaa välttämättömistä tavaroista, mutta Nazneen on levoton (Ali 2003: 386).

Hän ei halua lähteä Chanun mukaan. Nazneen ikävöi siskoaan kovasti, muttei kuitenkaan osaa enää ajatella elämäänsä Bangladeshin maaperällä, eihän mentaalinen koti voi muuttua konkreettiseksi vaikka kuinka käyttäisi mielikuvitustaan.

Pettymys valtakulttuurin pyrkimyksiin heijastuu myös Nazneenin rakastajan Karimin käytöksessä. Karimin uskonnollisuus saa ajan kuluessa yhä voimakkaampia piirteitä, joihin Nazneenin on vaikea suhtautua. Hän itse haluaisi olla kaikkien sorrettujen puolella uskonnosta riippumatta, mutta Karim kokee maailman konflikteissa vain muslimiuhrit suurimpina vääryyksinä. Nazneenin mielestä Karim alkaa liukua yhä syvemmälle liian laajojen kokonaisuuksien sisään, eikä enää kykene näkemään mitä hänellä on nenänsä edessä. Lokaalista Bengalintiikereiden ryhmittymästä on tulossa globaali uskonryhmä, joka janoaa kosta vääryyttä tehneille. Nazneen huomaa, kuinka Karimin ajatukset alkavat liikkua yhä enemmän mustavalkealla alueella, eikä hän pidä tästä muutoksesta. Karim haluaisi aloittaa väkivaltaiset iskut länsimaita vastaan, koska länsimainen ajattelu on leimannut hänet jo valmiiksi terroristiksi. Hän kyllästyy kuuntelemaan rasistisia huutoja kaduilla ja luovuttaa henkisen taistelunsa paikastaan britannialaisena ihmisenä. Karim päättää perustaa Bengalintiikerit-nimisen muslimiyhteisön ajamaan muslimien etuja. Aluksi toiminnan on tarkoitus kohdistua kaikkiin niihin, jotka vastustavat heidän ryhmäänsä. Perimmäisenä ajatuksena on kuitenkin puolustaa muslimiyhteisöjen suurempiakin kansannousuja (Ali 2003: 237–242). Kysymyksessä on siis jälleen me vastaan he -ajattelu, eikä tällainen toiminta voi olla kauan olemassa ilman vastustusta. Karim joukkoineen levittelee lentolehtisiä Tower Hamletsin asukkaille. Bengalintiikerit joutuvat lentolehtisotaan Leijonamielten, englantilaisten kiihkokansallismielisten, kanssa. Brick Lanen ja Tower Hamletsin seuduilla tietoisuutta ottavat kantaa milloin naisten huntujen käyttöön ja milloin koulujen uskonnonopetukseen. Kulttuurien yhteentörmäys ei suju tässä tapauksessa rauhanomaisesti. Voimat ovat kuitenkin lentolehtisen suhteen tasapainossa, eikä kiista tunnu millään ratkeavan. Erimielisyydet kiihtyvät halventaviin solvauksiin puolin ja toisin, mutta sitten molempien ryhmien ylle leviää hiljaisuus. Kumpikaan osapuoli ei tee juuri mitään aatteidensa levityksen puolesta. Ilman toista ei ole toista, eikä silloin ole syytä kapinoida ketään vastaan. Lopulta turhautuneisuus pysähtyneestä tilanteesta purkautuu väkivaltaiseen mielenosoitukseen, jonka jäljelle jättämä loppuhävitys ei tarjoa mitään uutta ratkaisua. Molemmat osapuolet luovuttavat, ainakin hetkeksi (Ali 2003: 467–475).

Karimin lapsuudessa asiat olivat Isossa-Britanniassa toisin. Karim kertoo, kuinka hän joutui joka päivä rasististen huuteluiden ja väkivallan kohteeksi. Tämä johti liittoutumiseen hänen ystäviensä kanssa. Yhdessä he olivat lopulta voimakkaampia kuin heille huutelevat englantilaiset lapset. Rasismin kohteeksi joutuminen on muokannut Karimin identiteetistä vahvasti länsimaita vastustavan, mutta myös muilta osin voimakkaan. Voimaan ja väkivaltaan hän kokee voivansa vastata samoilla keinoilla takaisin, hänellä ei mielestään ole vaihtoehtoja. Karim on huolissaan nykylapsista ja -nuorista, jotka eivät hänen mukaansa ole tarpeeksi kiinnostuneita ympäröivästä maailmasta ja sen epäkohdista. Nazneen ymmärtää yhtäkkiä miksi Karim on niin kiihkeä ajamaan hänelle oikeita asioita, Karimhan ei kuulu mihinkään. Hän ei ole koskaan edes käynyt Bangladeshissa (Ali 2000: 347). Ehkä juuri sen vuoksi hän yrittää rakentaa kestävästä minuuttaan ja puolustaa hänelle tärkeitä asioita viimeiseen asti. Karim on rakentanut identiteettinsä bangladeshilaiseksi, mutta kuitenkin samanaikaisesti hän on kaikkea muuta kuin sitä. Ihminen rakentaa omaa identiteettiään, mutta samanaikaisesti hän rakentaa toisia ihmisiä mielessään tietynlaisiksi. Nazneen huomaa rakentaneensa Karimin sellaiseksi kuin hän on tahtonut nähdä, eikä sellaiseksi joka tämä oikeasti on. Toisen ihmisen rakennusyritykset ovat kuitenkin tuhoon tuomittuja (Ali 2003: 483). Vastakulttuuri kulminoituu Karimin hahmossa selkeästi, kun hän käy taistelemaan sorrettujen muslimien puolesta. *Brick Lane* osoittaa Karimin hahmossa kulttuurien kohtaamisen väkivaltaisen puolen. Se ei ole kuitenkaan aineistoni antama kokonaiskuva kulttuurien välisistä suhteista. Kulttuurien yhteentörmäys ei aina ole niin voimakasta, kuin mitä Karimin hahmosta voisi päätellä.

Tutkimani romaanit eroavat toisistaan käsitellessään kulttuurien yhteentörmäystä. *Brick Lanen* kuva törmäyksestä on kaaokseen päättyvä mielenosoitus, kun taas *White Teeth*issa törmäykset tuntuvat usein, mutta lievempinä. *The Buddha of Suburbia*n kuva kulttuurien yhteentörmäyksestä esitetään muun muassa Jamilan pakkoavioliitossa ja Karimin rasistisissa kokemuksissa. Kumpikin näistä tilanteista jättää kuitenkin nuorille avoimia selviytymismahdollisuuksia. Karim saavuttaa lopulta jonkinasteisen tyytyväisyyden elämäänsä, vaikka hän onkin edelleen jollain tapaa hukassa paikkansa suhteen. Hän havaitsee, että hän nauttii ylellisestä elämästä ja rahan vallasta, mutta ennen kaikkea siitä että hänestä tulee televisionäyttelijä. Lisäksi hän on luottavainen tulevaisuuden suhteen. Hän on varma, ettei elämä tule aina olemaan yhtä monimutkaista kuin siihen saakka on ollut (Kureishi 1990: 284).

Teoksista löytyy myös erikoinen selviytymiskeino kulttuurien kohtaamiseen. Tämä keino astuu esiin, kun henkilöhahmot turvautuvat taas kerran itseironiaan. Tällä kertaa he korostavat erilaisuuttaan tarkoituksella. *White Teethin* Samad on englantilaisille toinen, vieraalta maalta saapunut muukalainen. Yllättäen Samad ei loukkaannukaan tästä ajatuksesta, vaan lähtee päinvastoin leikkimään vielä enemmän orienttia, kuin mitä hän todellisuudessa on. Syynä tähän on nuoren englannittaren kiinnostus Samadia kohtaan, eikä tämä kiinnostus ole yksipuolista (Smith 2000: 118). Samadin ihailija on Millatin ja Magidin nuori musiikinopettaja, Poppy Burt-Jones. Hän kiinnostuu kovin Samadin juurista. Samad taas on niin kiinnostunut tästä naisesta, että alkaa sepittää tarinoita omasta kulttuuristaan.

Homi Bhabha pohtii ”mimicry”-käsitettä teoksessaan *The Location of Culture*. Tämä jäljittely on hänen mukaansa seurausta siitä tilanteesta, kun yksilö yrittää vakauttaa identiteettiään historian ja kulttuurin voimien väliin. Silloin hän alkaa tehdä itseään ironisen näkyväksi. Hänestä tulee subjekti, joka on melkein erilainen, mutta ei ihan. Jäljittely nousee tilanteesta, jossa halutaan kiistää omat näkyvät piirteet, mutta kiistämisen sijasta ne esitetään ironiseen sävyyn kaikille näkyväksi (Bhabha 1994: 86). Näin käy Samadin hahmoissa. Samad periaatteessa kärsii toiseudestaan, mutta koska ei voi tälle asiantilalle mitään, hän alkaa jäljitellä liioiteltuja piirteitä erilaisuudessaan. Hän on näkyvästi erilainen toinen. Kun toinen hänen pojistaan viettää mykkäprotestia koulun perinteisen sadonkorjuujuhlan säilyttämisen puolesta, huijaa Samad tuon protestin olevan osa islaminuskontoa, eikä suinkaan lapsen tuohtumusta hauskan juhlan mahdollisesta kieltämisestä. Poppyn mielenkiinto Samadia ja tämän kulttuuria kohtaan on lähes pakonomaista (Smith 2000: 156–157). Samalla tarmolla kuin 1700–1800-lukujen tutkimusmatkailijat tirkistelivät Afrikan maiden alkuperäiskansoja, Poppy haluaa päästä jyvälle Samadin olemuksesta. Samad ei ole kuitenkaan tästä Poppyn kiinnostuksesta lainkaan pahoillaan, vaan kietoutuu päinvastoin salaperäiseksi bengaliksi, jolla tarinoita menneistä ajoista ja itämaisestä mystiikasta riittää.

Samankaltaista on Samadin poikaa Millatia koskeva kiinnostus pojan kaveripiirissä. Toisaalta jokin on isän ja pojan kiinnostavuudessa muuttunut sukupolven vaihtuessa. Millatista ollaan kiinnostuneita hänen persoonansa takia, eikä siihen kytketä suoraan bangladeshilaisia sukujuuria. Hänhän on brittiläinen, yhtä lailla ei-intialainen tai ei-bangladeshilainen kuin kukaan toinenkaan Englannissa syntynyt nuorukainen. Silti Millatissa on jotain mystistä alkuvoimaa, joka vetoaa etenkin tyttöihin ja nuoriin naisiin

(Smith 2000: 232–233). Hänen toiseutensa on kokoelma nuorisojengiä ja eksoottista ulkonäköä, josta brittiläinen teinityttö haluaisi saada osansa. Tämä Millatin jengille ominainen erottautuminen liittyy myös jäljittelyyn. Millat rakentaa identiteettinsä näkyviin sekoittellessaan eri kulttuurien piirteitä (Smith 2000: 200–202).

Irien ja Jamilan hahmoista on löydettävissä yhteneväisyyksiä. He molemmat ovat kaksinkertaisesti ”toisia”. Irie ei ehkä tiedosta tilannettaan niin selkeästi keskellä valtaväestöön sulautumisen pyrkimyksiään, mutta Jamila tekee itsestään ylpeästi toisen. Hän lukee feminististä kirjallisuutta ja on kiinnostunut esittämään itseään moneen erilaiseen vähemmistöön kuuluvana yksilönä. Myös hän käyttää Bhabhan mainitsemaa jäljittelyn keinoa selviytymisstrategianaan.

Etnisten ryhmien sisällä elävät ihmiset ovat lopulta erittäin tarkkanäköisiä siitä paikasta, jonka länsimaisen yhteiskunta heille yrittää osoittaa. Osa heistä, kuten esimerkiksi Samad ja Jamila, pyrkivät korostetusti olemaan jotain poikkeavaa. Jamilan identiteetti koostuu toiseuden eri elementeistä: hän on nainen, toisen sukupolven maahanmuuttaja Intiasta, sekä seksuaalivähemmistön edustaja. Pakkoavioliittoon taivuttuaan Jamila tekee selväksi miehelleen, ettei aio elää tämän kanssa intiimisti, vaan valitsee kumppanikseen toisen naisen (Kureishi 1990: 274). Jamila on tyytyväinen elämäänsä, vaikka ulkopuolisen silmissä hänen tilanteensa saattaa näyttää varsin monimutkaiselta ja sellaiselta tilanteelta, jossa hän joutuu useasti todistamaan muille erilaista tapaansa elää. Jamila on kuitenkin niin itsetietoinen, ettei häntä kiinnosta muiden ihmisten mahdollisesti kummastelevat mielipiteet. Hänen elämänsä valinta on olla näkyvästi ja rohkeasti toinen. Tämä näkyvyys antaa hänelle itselleen helpomman tilan olla olemassa.

Karim kohtaa kulttuurien törmäystilanteita teatteripiireissä. Karim tuskastuu teatteriohjaaja Shadwelliin sekä hänelle osoitettuun intialaispojan rooliinsa. Shadwell kertoo Karimille, että hänet on valittu rooliin ainoastaan autenttisuutensa takia, eikä hänen taidoillaan ole valinnan kanssa mitään tekemistä. Ironisesti Karim ei ole kuitenkaan ihonväriltään tarpeeksi tumma, joten hänet täytyy maalata ruskeammaksi. Shadwell vaatii Karimilta intialaista korostusta puheeseensa. Vastahakoisen Karimin on vain suostuttava tähän vaatimukseen, vaikkei hän osaa muita korostuksia kuin oman esikaupunkilaisen englannin kielensä. Aluksi Karim lannistuu, kun häntä alistetaan toimimaan tietyillä tavoilla, mutta sitten hän saa voimaa nousta vastarintaan. Pohjimmiltaan hän nauttii saamastaan huomiosta näyttämöllä, joten hän alkaa käyttäytyä kuin kuuluisampikin näyttelijä. Hän vaatii Shadwellilta kyytiä kotiovelleen, tiettyä teetä juotavakseen, tai

näyttelijöiden uudelleensijoittelua lavalla. Kun hän huomaa, että hänen vaatimuksiinsa vastataan, hänen itseluottamuksensa kasvaa (Kureishi 1990: 146–147, 150). Karim onnistuu valtakulttuurin vastustuksessa omassa pienessä mittakaavassaan. Samalla hänelle rakentuu vahvempi identiteetti, sillä onhan hän siirtynyt periferiasta keskusta, eli esikaupungista Lontoon sykkeeseen. Tämän lisäksi hän on kerrankin kaikille näkyvä ja kuuluva hahmo näyttämöllä. Julkinen identiteetti on Karimille mieleinen, koska hänellä on tarve olla vihdoinkin esillä. Karim saa uransa nousukiitoon. Mowglina esiintymisensä jälkeen hänelle tarjotaan uutta roolia uuden ohjaajan alaisuudessa.

Kulttuurierot näkyvät diasporassa syntyneelle selkeämmin. Karim näkee päälle liimatut symbolit koko Britannian väestössä. Hän naureskelee yhdessä Haroonin kanssa länsimaiselle kulutushysterialle (Kureishi 1990: 264). Karim arvostelee englantilaisten intohimoa kotiensä laittamista kohtaan. Taustalla on naapurien kilpavarustelu siitä, että kenellä on kaunein piha ja komein talo. Karimin mielestä näiden ihmisten olisi järkevämpää keskittyä itsensä kehittämiseen, kulttuuriin, tai vaikka henkisyys. Valtaväestöä ohjaa kuitenkin materian tavoittelu, sekä sen myötä syntyvät statuksenkasvatuspyrkimykset (Kureishi 1990: 74–75). Karim naureskelee länsimaiselle kulutushysterialle etenkin ennen joulua, kun ostajat odottavat kauppojen ovilla niiden aukeamista. Kun ovet sitten aukeavat, ulosvirtaava tavaramäärä on hämmästyttävää. Karim kokee ihmis- ja tavarapaljouden yhtä värikkäänä ja rönsyilevänä kuin Brasilian sambakulkueet sillä erotuksella, että kulutusjuhlasta puuttuu syvempi merkitys. Samaan länsimaisen ajattelun tyhjyyteen paneutuu Haroon Buddhismin istunnoissaan. Hän haluaa osoittaa kuulijoilleen, kuinka materialismi tyhjentää mielen syvemmiltä ajatuksilta. Tarkkanäköiset huomiot valtaväestön parissa kasvavista epäkohdista auttavat etenkin Haroonia kestämään oman tilanteensa diasporassa elävänä maahanmuuttajana. Haroon on kokenut imperiumiajan henkilökohtaisesti, joten hän on tyytyväinen havaitessaan, kuinka entinen valloittaja tuottaa sisällöltään köyhää kulttuuria. Useat teosten maahanmuuttajat kantavat edelleen koloniaalista kokemusta taakkanaan. Kulttuurien yhteentörmäys ei siis poistu ainakaan mentaalisella tasolla ihmisten kokemuksista.

5.3. Kulttuurien rinnakkaiselo

Kulttuurien rinnakkaiselo ja törmäystilanteita käsitellään romaaneissa usein rinnakkain, sekä joskus jopa yhtä aikaa. Chanu ja Nazneen menevät vierailulle tuttavansa tohtori Azadin kotiin. Illallispöydässä syntyy keskustelua kulttuurien yhteentörmäyksestä. Vaikka Chanu tuli alun perin Englantiin uusi ja parempi elämä tähtäimessään, hän on ajan myötä kääntynyt länsimaista elämänmenoa vastaan. Hän kokee työpaikallaan rasismia ja huomaa, kuinka maahanmuuttajien lapset ovat samanlaisia pubissa istuvia nuoria kuin brittiläisetkin. Chanu kokee tämän vuoksi nyt länsimaisen kulttuurin turmelevana ilmiönä. Tohtori Azadin vaimo on eri mieltä:

Why do you make it so complicated? – – Let me tell you a few simple facts. Fact: we live in Western society. Fact: our children will act more and more like Westerners. Fact: that's no bad thing. My daughter is free to come and go. Do I wish I had enjoyed myself like her when I was young? Yes! (Ali 2003: 113)

Hänen mielestään on vain hyvä, että heidän tyttärensä saa tulla ja mennä vapaasti ja viettää aikaansa muiden nuorten tavoin pubeissa. Rouva Azad sanoo, että hän olisi halunnut samanlaisen nuoruuden, mutta siihen ei ollut Bangladeshissa mahdollisuutta. Rouva Azad on sitä mieltä, etteivät maahanmuuttajat voi vaatia länsimaista yhteiskuntaa muuttumaan heidän mielikseen. Muutoksen kohti länsimaista kulttuuria on päinvastoin lähdettävä muualta maahan tulleista ihmisistä. Rouva Azadin mielestä on vain surullista, jos muualta Britanniaan saapunut ihminen jää kotinsa vangiksi elämään pienessä piirissä vailla valtaväestön kielitaitoa (Ali 2003: 112–114). Kulttuurien yhteentörmäystä voi siis teoksen mukaan lieventää olemalla avoin uudelle tilanteelle. Marttyyriksi heittäytyminen ei auta selviytymään jokapäiväisessä elämässä. Tohtori Azadin vaimo jatkaa:

Listen, when I'm in Bangladesh I put on a sari and cover my head and all that. But here I go out to work. I work with white girls and I'm just one of them. If I want to come home and eat curry, that's my business. Some women spend ten, twenty years here and they sit in the kitchen grinding spices all day and learn only two words of English (Ali 2003: 114).

Kulttuurien rinnakkaiselo vaatii siis teoksen mukaan ymmärrystä puolin ja toisin. Lopulta on kyse siitä, millaiseksi itse oman asemansa tekee. Samoilla linjoilla on *The Buddha of Suburbiassa* Allien hahmo. Isoveljestään poikkeavalla tavalla Allie ei koe oloaan alistetuksi valtaväestön keskellä. Allie ei kyseenalaista brittiläisyyttään, vaikka ei ulkoisesti näytäkään valtaväestöön kuulavalta. Hän on päinvastoin vain ylpeä siitä, ettei

ole iholtaan valkoinen ja vaaleanpunainen. Hän on rohkeasti erilainen, mutta silti vahvasti identifioitunut englantilaiseen kulttuuriin. Hän ei koe olevansa lainkaan intialainen, eikä ole edes liiemmin huolissaan sorrosta ja rasismista. Allien mielestä heidän kaltaistensa toisen polven maahanmuuttajien ei ole terveellistä samaistua ”mustiksi”, koska he eivät ole itse kokeneet orjuutta tai alistamista, vaan ovat päinvastoin etuoikeutettuja tekemään mitä hyvänsä. Siksi Allie ei ymmärrä etenkään vasemmistopolitiikkaa, jossa ajetaan juuri toisen polven maahanmuuttajien oikeuksia. Se on hänen mielestään vain itsesääliä ja kurjuuden esittämistä: ”Let me say that we come from privilege. We can’t pretend we’re some kind of shitted-on oppressed people. Let’s just make the best of ourselves” (Kureishi 1990: 268). Allien mukaan pärjääminen on itsestä kiinni, eikä taustan vaikutus voi olla määräävä. Katkeruuden valtaväestöä kohtaan hän ymmärtää niissä tilanteissa, joissa ihminen on oikeasti kokenut orjuuden ja muut julmat teot. Koulukiusaaminen tai rasistinen huutelu ei hänen mielestään ole riittävä syy nousta barrikadeille, koska omassa elämässä pärjääminen on ainoastaan itsestä kiinni.

Nazneen haluaa vihdoinkin pärjätä, sekä päästä oman elämänsä hallitsijaksi. *Brick Lanen* loppukohtauksessa Nazneenin lapset Shahana ja Bibi vievät äitinsä vihdoinkin oikeaan jäähalliin, jossa hän pääsee kokeilemaan ihailemaansa luistelua Razia-ystävä seuranaan. Kun Nazneen huolehtii, voiko hän luistella sari päällänsä, toteaa Razia siihen, että tietenkin: ”This is England. You can do whatever you like” (Ali 2003: 492). Razian kommentissa kulminoituu monikulttuurisen paikan mahdollisuudet. Englannissa on lopulta rajattomasti mahdollisuuksia, jos niille vain antaa sijaa. Sopeutuminen voi viedä aikaa, eikä sitä välttämättä tapahdu lainkaan. Identiteetit rakentuvat, sortuvat, ja uudelleenrakentuvat, koska ne eivät voi pysyä paikoillaan muuttuvassa ympäristössä. Chanun alkuun niin järkähtämätön ja sopeutuvainen identiteetti ei olekaan kestävää laatua, vaan hän haluaa sittenkin palata kodiksi nimittämäänsä ympäristöön. Nazneenin alkuun häilyväinen ja kotia kaipaava identiteetti alkaakin vähitellen muuttaa muotoaan ja rakentua pysyvämmälle pohjalle. Hän näkee useat mahdollisuutensa ja tiedostaa viimein omat voimavaransa. Hän huomaa viimein olevansa onnellinen ja vapaa. Luistelleessaan jäällä hänen jalkansa eivät ihan vielä tottele tuota vierasta elementtiä niiden alla, mutta pikkuhiljaa hän sopeutuu ja pääsee liitelemään luistimillaan kolmannen ja uuden tilan tarjoamien mahdollisuuksien pariin.

White Teethin lopetuksessa Millat ja Magid viettävät kumpainenkin yhden yön ystävänsä Irien kanssa. Irie on aina rakastanut salaa Millatia, mutta ei ole saanut pojalta

koskaan vastakaikua. Nyt hän saa tämän hetken verran itselleen, mutta tapahtuman jälkeinen riita ajaa Irien kostoretkelle Magidin syleilyyn. Tapauksesta saa alkunsa uusi elämä. Irie ei saa koskaan selville, kumpi kaksosista on todellisuudessa hänen lapsensa isä. Lopulta sillä ei taida olla merkitystä, sillä Irie päätyy yhteen Joshua Chalfenin kanssa. Pari muuttaa Hortense mukanaan Irien alkukotiin Jamaikalle. Irien pikkutyttö on tietyllä tavalla vapaa isättömänä, sillä hänen kohdallaan historia alkaa aivan alusta Jamaikalla. Sukupolvien välisten konfliktien aika on vasta edessä, koska niitä on varmasti vielä tulossa.

Siltäkään tosiasialta ei voi välttyä, että *White Teeth* jättää henkilönsä edelleen pirstaleiseen tilaan, eikä kenenkään identiteetti saa mitään lopullista täyttymystään. Rakennemuutokset yhteiskunnassa jatkuvat. Samalla tavalla ne jatkuvat myös pienempien yhteisöjen sisällä. O'Connell's-baari sallii vihdoinkin naisasiakkaat uuden milleniumin kynnyksellä vuonna 1999. Yhteiskunta ja tavat muuttuvat, mutta identiteettien kokoaminen on edelleen voimia vievää. Yhtä aikaa brittiläinen ja ”musta” identiteetti ei kuitenkaan itsessään aiheuta tilanteen vaikeutta ja uuvuttavuutta, vaan sen tekevät ympäröivien kulttuurien instituutiot ja tuotteet. Hallin mainitsema vallan ja kulttuurien leikki kietoutuu tässä tilassa elävien ihmisten elämään. Instituutioiden sallima rasismi, syrjivä politiikka ja toisaalta tukeutuminen pelkästään lähtökulttuuriin, aiheuttavat vaikeaselkoisen tilanteen ihmisen elämässä (Gilroy 2000: 439). Ei siis ole ihme, että henkilöhahmot jäävät pyristelemään tähän ympäröivien voimien vyyhteen vailla lopullista ratkaisua.

Teoksissa kulttuurien rinnakkaiselo on esillä myös siinä, kuinka lähes kaikki tapahtumat kertaantuvat kahdella. Kaksitasoinen paikka ja aika näyttäytyvät Brick Lanella, kun Nazneen katselee ikkunasta loistavaa kuutamoa. Hän ajattelee Hasinan katsovan samaa kuuta ja elävän saman taivaan alla, mutta kuitenkin eri paikassa ja myös ajassa. Bangladeshiin on metaforisella tasolla mittaamaton matka. Hasinan kuunvalossa mangopuiden latvat hipovat taivasta, kun taas tiiliverhoillussa Tower Hamletsissa taivaalle kurkottavat kerrostalojen katot. Kaikki romaanien sisarussuhteet pyrkivät osoittamaan oppositioparien olemassaolon. Kaikki tapahtuu kahdesti, keskustassa ja marginaalissa, sillä historialla on kaksi tasoa. Vastakohtat ja samuudet toistuvat hahmoissa, tapahtumat kertaantuvat kahdella. Nämä oppositioparien esiin nostamiset purkavat kolonisaation diskursseja, sekä yrittävät halkaista mustavalkoisen ajattelun kehää. Toisaalta kertaantuvat tapahtumat osoittavat, kuinka kulttuurit todella elävät rinnakkain. Ne ovat joskus hyvin erillään tosistaan, kuten Hasinan ja Nazneenin tapauksessa, mutta joskus ne ovat aivan

lähellä. Irien lapsi on bangladeshilainen, britannialainen ja jamaikalainen yhtä aikaa, joten hän jos kuka on kulttuurinen hybridi.

Kulttuurien yhteentörmäystä koskevat kuvaukset teoksissa näyttävät, kuinka maailmassa esiintyy edelleen kahtiajakoa. Tämä huomio esiintyy tulkintani mukaan esimerkiksi siinä, kuinka alistavasti Karimia kohdellaan teatteripiireissä, tai kuinka Claraa kielletään osallistumasta miehensä työpaikan juhliin. Syrjintä ja ennakkoluulot eivät ole kuolleet ja teokset osoittavat tämän epäkohdan olemassaolon. Toisaalta teokset kuvaavat, että tämä ongelma on ratkaistavissa. Ennakkoluuloista huolimatta elämässään voi pärjätä syntyperään tai juuriin katsomatta. Kulttuurien törmätessä molemminpuolinen ymmärrys auttaa selvittämään tilanteesta syntyviä ongelmia. Eri kulttuureista tulleet saattavat oppia jotain toisiltaan. Eva viehättyy Haroonin itämaisista opeista ja haluaisi itsekin eksoottiset juuret. Samoin Samadia ihaileva neiti Burt-Jones haluaa tietää kaiken Samadin kotimaasta. Toisaalta taas Nazneen on omalla tavallaan viehättynyt naapurinsa länsimaisesta elämäntyylistä. Tällainen uteliaisuus on ymmärrettävää uuden edessä. Se voi olla myös vahingollista tarkastelun kohteelle, mutta teoksissa näin ei näytä olevan. Esimerkiksi Samad on itse innoissaan omasta erilaisuudestaan ja haluaa olla tutkivan katseen kohteena. Toiseus näyttäytyy ironisena asetelmana etenkin *White Teeth*issa, koska vierauden tilaa ei oteta vakavasti.

Miten kulttuurit sitten jäävät elämään rinnakkain teoksissa? Brick Lanella selviytymiskamppailu on helpompi voittaa valtaväestön identiteetin omaksumisella. *The Buddha of Suburbiassa* tilanne on lähes päinvastainen. Karimin on hyväksyttävä omat juurensa, että hän voi elää hybridin identiteettinsä kanssa rauhassa. *White Teeth*in lopputulos tarjoaa näkyvimmin uuden kolmannen ulottuvuuden ja sen mahdollistaman hybridin identiteetin voiman. Teoksen nuoret ovat ylpeästi jotain uutta ja omaa, eivätkä he voi kuulua mihinkään valmiiksi veistettyyn muottiin. Kuvaukset kulttuurien yhteentörmäyksestä kertovat, että rinnakkaiselo kulttuurien sekamelskassa onnistuu, mutta se ei ole edelleenkään ongelmatonta.

5.4. Teosten antama kuva kulttuurien kohtaamisesta

Teokset osoittavat analysoimieni esimerkkien perusteella, että kulttuurien törmäystilanteet eivät aiheuta mitään kollektiivista kokemusta. Henkilöhahmojen kokemukset ja identiteetit

kehittyvät keskenään erilaisiksi. Teokset osoittavat, että eri etnisyydet eivät muodosta mitään homogeenista ryhmää. Yhtäläinen kokemus vieraudesta ja toiseudesta ei pidä paikkansa. Tämän osoittaa muun muassa Samadin jäljittely, eli omien juurien ironinen korostaminen, tai Jamilan tiedostettu toiseus, sekä Millatin pako valtakulttuurin piiristä. Kaikki henkilöhahmot kokevat positionsa eri tavoin, eikä juurilla ole kokemuksen kanssa välttämättä mitään tekemistä.

Homi Bhabhan mukaan kulttuurit elävät jatkuvassa liikkeessä. Tämä johtaa siihen, että yhteiskuntarakenteet ja merkitykset muuttuvat ympärillämme (Bhabha 1994: 37). Tämä liikkuvuus aiheuttaa myös instituutioiden muutokset, jotka osaltaan heijastuvat elämäämme. Tästä seuraa se, että jokainen meistä etsii paikkaansa muutoksien keskellä. Muutos ei siis kosketa ainoastaan eri etnisiä ryhmiä. Tämä tutkimustulos nousee esille aineistostani. Yhtä lailla ikänsä Britanniassa asuneet ja taustoiltaan englantilaiset ihmiset joutuvat neuvottelemaan uutta positiotaan ympäristönsä kanssa. Tämän huomaa esimerkiksi Evan identiteetinrakennusyrityksistä. *Brick Lanesta* tätä tutkimustulosta ei voi kuitenkaan osoittaa yhtä selkeästi. Selkeys onkin yksi niistä mahdottomuuksista, kun yritetään etsiä lopullista paikoilleen pysähtynyttä identiteettiä. Toisaalta henkilön etninen tausta aiheuttaa suurempaa kamppailua omasta tilasta verrattuna länsimaiseen yksilöön. Valtaväestöön kuuluva ei kohtaa samalla tavoin esimerkiksi rasismia, tai paineita oman sukunsa traditioista.

Jotkut aineistoni henkilöistä onnistuvat kuitenkin löytämään oman paikkansa edes hetkellisesti eri yhteisöistä. Tämä tilanne saattaa tosin muodostaa myös ennakkoluuloja. Nazneenin ystäväpiiri koostuu bengalinalaisista, jotka eivät itse asiassa ole kovin läheisiä toisilleen. He pitävät yhteyttä toisiinsa enemmänkin siksi, koska niin täytyy tehdä. Ainoastaan Razia on Nazneenille todellinen ystävätär. Pelkästään valkoisten rasismi ei synnytä ennakkoluuloja, vaan samalla tavoin etnisissä ryhmissä on olemassa toisia kansalaisuuksia väheksyviä piirteitä. Alin teoksessa Chanu väheksyy kouluttamattomia ihmisiä heidän taustoistaan huolimatta, mutta kritiikkinsä hän kohdistaa usein afrikanenglantilaisiin. Jako länsimaiden valkoisiin ja muun maailman ”toisiin” on länsimaiselle ajattelulle ominainen yksinkertaistava ja syrjivä keino rakentaa identiteettiä erojen kautta. Samaa syrjimistä tapahtuu myös muiden ryhmien välillä, yksilön vertailu muihin rakentaa omaa minuutta, jolloin keino muuttuu ymmärrettäväksi, mutta se ei tee siitä hyväksyttävää. Arvottamisen poisjättäminen identiteetin rakennusprosessissa olisi ihanteellista, mutta se on erittäin hankalasti toteutuva ilmiö. Kielelliset kokemukset

värittyvät usein arvolausekkeilla, koska havainnoimme ympäristöämme kielen avulla. Näin ollen henkilöhahmot kertovat usein kokemuksiaan muiden kulttuurien edustajista, eivätkä ne suinkaan aina ole mairittelevia.

Postkolonialistiset tekstit, joihin myös tutkimani aineisto lukeutuu, eivät ehdota yhtä ainoaa ja oikeaa tulkintaa. Ne tarjoavat mahdollisia tulkintoja ja osoittavat muuttuvien merkitysten mahdollisuudet (Ashcroft, Griffiths, Tiffin 2002: 184). Tuo piirre on mukana kaikissa imperiumiajan jälkitilassa syntyneissä teksteissä. Tämän vuoksi aineistoni tarjoaa hyvin samankaltaisia ratkaisuja tässä tutkielmassa esitettyihin ongelmiin. Ne kaikki paljastavat muuttuvat kulttuuriset merkitykset. Ristiriitoja ei juuri esiinny. Kaikissa teoksissa tutkimiani teemoja ei kuitenkaan käsitellä samassa mittakaavassa. Esimerkiksi *Brick Lanesta* puuttuvat lähes täysin englantilaisten ihmisten identiteettien kuvaukset. Teos keskittyy pääosin maahanmuuttajien elämään, mutta se ei tarkastele brittiläisiä ihmisiä yksilöinä. Valtakulttuuri on teoksessa enemmänkin kasvoton voima, jota vastaan muun muassa Karim ryhtyy taistelemaan. Tuo sama voima uuvuttaa myös Chanun, jolloin Chanu lähtee etsimään paikkaansa Bangladeshista. *The Buddha of Suburbiassa* britannialaiset ihmiset saavat äänen muun muassa Evan ja Charlien hahmoissa. Äiti ja poika ovat diasporassa elävien tavoin yhtä ymmällään muuttuvassa yhteiskunnassa, hekin etsivät kiihkeästi omaa paikkaansa maailmassa. *White Teeth* esittelee Joshuan hahmon yhtä lailla kompleksisena. Huolimatta englantilaisuudestaan, hänkin on omalla tavallaan historiaton. Rasismi on toinen teoksissa eri tasoilla näkyvistä teemoista. *White Teethissa* rasismia ei käsitellä samassa laajuudessa kuin aineistoni kahdessa muussa romaanissa. Sitä kuitenkin esiintyy pienemmässä mittakaavassa, esimerkiksi siinä, kun Millatilta kysytään mistä tämä on kotoisin. Ennakkoluulot työntyvät esiin joskus tahattomissa tilanteissa, mutta toki ne satuttavat silloinkin.

Teokset päätyvät kuvaamaan kulttuurien yhteentörmäyksen olevan ongelmia aiheuttava tila, josta on kuitenkin mahdollisuus päästä jatkamaan elämäänsä. Ratkaisuna ovat etenkin teosten vanhemmille muistot menneestä, yhteisöllisyys, sekä avoin suhtautuminen valtakulttuuriin. Nuorille selviytymiskeinot ovat monimutkaisemmat, mutta rohkeus olla oma itsensä kantaa eniten hedelmää. Liiallinen kuuluminen eri kategorioihin, ja toisaalta kuulumattomuus mihinkään, on ristiriitainen ja repivä tila. Tämän tilanteen jotkut teosten henkilöhahmoista osaavat ottaa haltuunsa, mutta osa jää auttamatta kamppailemaan loputtomasti hybridin identiteettinsä kanssa. Mitään helpottavaa lopetusta tilanteelle ei ole olemassa, mutta hyväksymällä oman hybridin tilansa saattaa saavuttaa rauhan itsensä

kanssa. Kulttuurien kohtaaminen aiheuttaa kamppailutilanteen, johon on kuitenkin mahdollista sopeutua. Tuo tilanne mahdollistaa uudenlaisen kulttuurisen identiteetin synnyn, koska monikulttuurisuudesta tulee yhä yleisempi ilmiö. Kulttuurien yhteentörmäystä ei tapahdu ainoastaan kansakuntien välillä, vaan törmäystilanteet siirtyvät yhä pienempien yhteisöjen välille. Mitään helpottavaa lopetusta teokset eivät näille kohtaamisille anna, koska sellaista ei nykymaailmassa voikaan antaa. Muutos on avainasemassa kaikkien ryhmien keskuudessa, mutta siihen voi yrittää sopeutua erilaisten selviytymiskeinojen avulla. Etnisyys ei yllättäen ole ainoastaan alistettu tila, koska se voi olla myös positiivinen mahdollisuus puhuttaessa uudesta britannialaisuudesta. Tutkimuspäätelmänä voidaan siis todeta, että teosten toisen polven maahanmuuttajanuoret Karim, Allie, Jamila, Irie, Millat ja Magid ovat uusi sukupolvi, joka raivaa itselleen oman tilansa kulttuurien törmätessä. He ovat sekoitus vanhaa ja uutta, itämaista ja länsimaista, sekä samalla oman tilansa pioneereja. Uuden ryhmän syntymä on murros, joka tarjoaa kolonisaation ajalta periytyville valtasuhteille helpottavan kolmannen tilan mahdollisuuden.

6. LOPUKSI

Olen käsitellyt tässä pro gradu -tutkielmassani postkolonialistisen kirjallisuudentutkimuksen valossa aineistoni antamaa kuvaa kulttuurien yhteentörmäyksestä. Olen keskittynyt kuvaamaan teosten esittämiä ongelmia, sekä niiden ehdottamia ratkaisuja näihin kulttuurien kohtaamisesta johtuviin ongelmiin. Lisäksi olen tarkastellut etnisten vähemmistöjen kokemuksia tästä törmäyksestä, eli henkilöiden identiteettejä kulttuurien rajapinnalla. Tutkin kolmea monikulttuurista brittiläistä romaania, jotka olivat Monica Alin *Brick Lane*, Hanif Kureishin *The Buddha of Suburbia*, sekä Zadie Smithin *White Teeth*. Nämä teokset ovat imperiumiajan päättymisen seurauksena syntynyttä kaunokirjallisuutta.

Teoksissa esitettyjen kokemusten kautta henkilöhahmot ovat yrittäneet sopeutua elämäänsä diasporisen, sekä hybridisen identiteettinsä kanssa valta- ja lähtökulttuurin kompleksisessa kentässä. Heidän pyrkimyksensä marginaalista kohti keskustaa ovat joissain tapauksissa onnistuneet kivuttomammin, mutta joissain tapauksissa taas lopputulos on johtanut identifioitumiseen ulos valtakulttuurin piiristä. Osassa tapauksista minkäänlaista lopullista pistettä tapahtumille ei voida asettaa, tosin identiteettien luonne on aina sellainen, etteivät ne joka tapauksessa pysy paikallaan. Ympärillä vellovat voimat rasismista oman kulttuuripiirin kaipuuseen ovat muokanneet henkilöhahmoista yksilöllisiä subjekteja. Tutkimustuloksena esitän, että henkilöhahmojen identiteetit eivät ole homogeenisiä. Samankaltaisista lähtökohdista huolimatta jokaisen hahmon kehitys kulkee omaa reittiään. Kulttuurien välitilaan syntyy kolmas ulottuvuus, jossa henkilöhahmoille muodostuu hybridi-identiteetti.

Homi K. Bhabhan määrittelemä kolmas tila on mukana osassa tutkimieni teosten henkilöhahmojen elämässä. Se näkyy etenkin toisen sukupolven maahanmuuttajien elämässä siten, että kahden kulttuurin vaikutuspiirissä elävät henkilöt muodostavat tälle alkuun hataralle perustalle uusia merkityksiä. Heidän on artikuloitava oma positionsa uudelleen, koska oppositioparien vastinparit eivät enää riitä määrittelemään syntynyttä tilannetta. Nämä purkautuneet oppositioparit purkavat samalla kolonisaation diskurssia. Henkilöhahmot kokoavat siis heitä ympäröivistä kulttuurisista rakennelmista oman identiteettinsä. Se on edelleen häilyvä ja muuttuva, mutta kuitenkin sen verran kestävä rakennelma, että jollain tavalla oman paikan löytäminen maailmassa on mahdollista.

Nuorten ihmisten vanhemmat elävät diasporassa. Heidän tilanteensa eroaa nuorten elämästä, koska vanhemmilla on mukanaan kosketus omaan kotikulttuuriinsa. He eivät voi kuitenkaan palata kotiinsa, koska koti ei ole enää sama. Selviytymiskeinoiksi tässä monimutkaisessa tilanteessa teokset esittävät muun muassa yhteisöllisyyttä, muistoja kotikulttuurista, sekä toisaalta lähentymistä valtakulttuurin kanssa. Tilanne kahden kulttuurin välissä on ironinen. Ironia voi sijaita kerronnan tasolla kaunokirjallisuudessa, mutta se voi olla myös syvempää. Ironista on se, kun odotukset eivät täyty. Vanhempien tapauksessa ironia piilee siinä, ettei kotiin voi palata, vaikka sinne konkreettisesti lähtisikin takaisin. Historia on muokannut tuota muistojen kotia toisenlaiseksi ja odotusten vastaiseksi. Nuorilla tilanne on vielä enemmän ironinen. Heille tällaista kotia ei ole lainkaan olemassa. Se on muodostettava itse, eli artikuloitava näkyviin.

Olen esittänyt tässä tutkimuksessani myös kysymyksen siitä, millä tavoin kulttuurien yhteentörmäystä kuvataan tutkimissani kolmessa romaanissa. Aineistossani kulttuurien kohtaaminen aiheuttaa ristiriitoja. Valta- ja vastakulttuurin voimat kamppailevat keskenään. Rasismi aiheuttaa alistumista, mutta myös vastahyökkäyksiä. Kulttuurien kohtaaminen ei koske pelkästään britannialaisen valtaväestön ja maahanmuuttajien kohtaamisia. Kulttuurit kohtaavat myös eri etnisyyksien välillä. Suhtautuminen muihin vähemmistöihin ei ole teoksissa mutkatonta, sillä ennakkoluuloja esiintyy puolin ja toisin. Kahtiajako valkoiseen ja mustaan ei ole ainoa jako, koska sillä ei ole aina mitään merkitystä henkilöiden kokemuksissa. Britannialainen monikulttuurinen kaunokirjallisuus osoittaa tutkimieni romaanien myötä jaon olevan myös keltainen ja punainen. Tässä se pyrkii purkamaan binaarisia oppositioita, koska se haluaa osoittaa näiden vastinparien keinotekoisuuden. Aineistoni ei osoita tässä suuria ristiriitoja keskenään. Tutkimustani olisi mahdollista lähteä jatkamaan perehtymällä laajemminkin kulttuurien vastavuoroiseen liikkeeseen brittiläisessä monikulttuurisessa nykykirjallisuudessa. Postkolonialistisen kirjallisuudentutkimuksen viitekehyksestä johdettuja teemoja on todennäköisesti löydettävissä monista muistakin nykyteoksista. Näitä teemoja tarkastelemalla on mahdollista selvittää monikulttuurisuuden erityispiirteitä kirjallisuudessa ja sitä myötä yhteiskunnassa.

Teosten antama kuva kulttuurien kohtaamisesta on lopulta sellainen, että itse törmäystilanteen pölyn laannuttua jäljelle jää vajavainen, mutta myös onnistunut kulttuurien rinnakkaiselo. Teosten käsittelemät ongelmat ovat sen luonteisia, että niistä on mahdollista selviytyä. Lopputulos voi olla omalla tavallaan järjestäytymätön, mutta ainakin

se on värikäs ja rikas. Molemmipuolinen ymmärrys on mahdollista. Kamppailua seuraava tila on uusi mahdollisuus, sillä jako kahteen on muuttunut kolmeksi tai enemmäksikin. Aineistoni onnistuu pyrkimyksessään purkaa binaarisia oppositiopareja. Se antaa syvällistä pohdittavaa kulttuurien kohtaamisesta.

Muutoksien keskellä eläminen koskettaa kulttuurisesta identiteetistä riippumatta kaikkia. Yhteiskunnallisia muutoksia tapahtuu ympärillämme nykymaailmassa nopealla tahdilla. Identiteettien luonteesta johtuen niitä ei ole mahdollista vakauttaa pysyvästi paikoilleen. Se ei onnistu etenäkään merkitysten jatkuvasti uusiutuessa. Henkilöhahmot onnistuvat kuitenkin löytämään paikkansa tässä muuttuvassa maailmassa parhaaksi katsomallaan tavalla. Identiteettien muutos koskettaa kaikkia kulttuuriin tai kansallisuuteen katsomatta.

LÄHTEET

Tutkimusaineisto

- ALI, MONICA 2003: *Brick Lane*. London: Doubleday.
 KUREISHI, HANIF 1990: *The Buddha of Suburbia*. London: Faber and Faber.
 SMITH ZADIE 2000: *White Teeth*. London: Hamish Hamilton.

Tutkimuskirjallisuus

- AITTAPELTO, ANNA-LAURA 2008: "Children of the Past and Present" *The Identities of the Second-Generation Immigrants in Zadie Smith's White Teeth*. Joensuun yliopisto.
 ARANA, VICTORIA R 2005: *The 1980's: Retheorising and Refashioning British Identity*. Teoksessa: *Write Black, Write British. From Post Colonial to Black British Literature*. Edited: Kadija Sesay. London: Hansib.
 ASHCROFT, BILL 2001: *On Post-colonial Futures. Transformations of Colonial Culture*. Continuum: London and New York.
 ASHCROFT, BILL & GRIFFITHS, GARETH & TIFFIN, HELEN 2002: *The Empire Writes Back. Theory and Practice in Post-Colonial Literatures*. London and New York: Routledge.
 BHABHA, HOMI K. 1994: *The Location of Culture*. London and New York: Routledge.
 BARKER, CHRIS 2000: *Cultural Studies. Theory and Practice*. Second Edition. London, Thousand Oaks, New Delhi: Sage Publications.
 BLACK BRITISH WRITING 2004: Edited by R. Victoria Arana & Lauri Ramey. New York: Palgrave Macmillan.
 BRENNAN, TIMOTHY 1990: *The National Longing for Form*. Teoksessa *Nation and Narration*. Edited: Homi K. Bhabha. London, New York: Routledge.
 BROMLEY, ROGER 2000: *Narratives for a New Belonging. Diasporic Cultural Fictions*. Edinburgh: Edinburgh University Press Ltd.
 BROOK, SUSAN 2005: *Hedgemony? Suburban Space in The Buddha of Suburbia*. Teoksessa: *British fiction of the 1990s*. Edited by Nick Bentley. London and New York: Routledge.
 COLEBROOK, CLAIRE 2004: *Irony*. Routledge: London and New York.
 CORMACK, ALISTAIR 2006: *Migration and the Politics of Narrative Form: Realism and the Postcolonial Subject in Brick Lane*. *Julkaisussa Contemporary literature* Vol. 47, Numero 4, sivut 695–721.
 DAWSON, ASHLEY 2007: *Mongrel Nation. Diasporic Culture and the Making of Postcolonial Britain*. United States of America: Michigan University Press.
 GILROY, PAUL 2000: *The Black Atlantic as a Counterculture of Modernity*. Teoksessa *Black British Culture and Society. A Text Reader*. Edited by Kwesi Owusu. London and New York: Routledge.
 HAKALA, JOHANNA 2000: *Diasporaa kartoittamassa*. Avtar Brah'n haastattelu. *Kosmopolis* vol. 30. Numero 1, sivut 73–84.
 HAKKARAINEN, MARJA-LEENA 2003: *Kansalaisuus ja kulttuurinen hybridiys Fawzi Boubian romaanissa Heidelberg und Marrakesh, einfach*. Teoksessa *Vieraaseen kotiin*.

- Kulttuurinen identiteetti ja muuttoliike kirjallisuudessa*. Toim. Pirjo Ahokas ja Lotta Kähkönen. Turun yliopisto: Taiteiden tutkimuksen laitos. Sarja A, n:o 52.
- HALL, STUART 1999: *Identiteetti*. Suom. ja toim. Mikko Lehtonen ja Juha Herkman. Tampere: Vastapaino.
- HALL, STUART 1992: *Kulttuurin ja politiikan murroksia*. Toim. Koivisto, Lehtonen, Uusitupa, Grossberg. Tampere: Vastapaino.
- HALL, STUART 1997/2003: *Representation, Meaning and Language*. Teoksessa *Representation. Cultural Representations and Signifying Practices*. Edited by Stuart Hall. London: Sage Publications Ltd.
- HUNTINGTON, SAMUEL P. 1996/2003: *Kulttuurien kamppailu ja uusi maailmanjärjestys*. Suom. Kimmo Pietiläinen. Helsinki: Terra Cognita Oy.
- HUTCHEON, LINDA 1994: *Irony's Edge. The theory and politics of irony*. Routledge: London and New York.
- INNES, C. L. 1995: *Wintering: Making a Home in Britain*. Teoksessa: *Other Britain, Other British. Contemporary Multicultural Fiction*. 1995: Edited: Lee, Robert A. Pluto Press: London.
- KELLEHER, FATIMAH 2005: *Concrete Vistas and Dreamtime Peoplescapes: The Rise of the Black Urban Novel in 1990s Britain*. Teoksessa: *Write Black, Write British. From Post Colonial to Black British Literature*. Edited: Kadija Sesay. London: Hansib.
- KALRA, VIRINDER S. & KAUR, RAMINDER & HUTNYK JOHN 2005: *Diaspora & Hybridity*. London: Sage Publications Ltd.
- KRÁL, FRANÇOISE 2009: *Critical Identities in Contemporary Anglophone Diasporic Literature*. UK: Palgrave Macmillan.
- LEE, Regina 2004: *Theorizing Diasporas: Three Types of Consciousness*. Teoksessa: *Asian Diasporas. Cultures, Identities, Representations*. Edited: Goh, Robbie B.H & Wong, Shawn. Hong Kong: Hong Kong University Press.
- LEE, ROBERT 1995: *Other Britain, Other British. Contemporary Multicultural Fiction*. London: Pluto Press.
- MC LEOD, JOHN 2000: *Beginning Postcolonialism*. Manchester and New York: Manchester University Press.
- MUECKE, D.C 1970: *The Critical Idiom. Irony and the Ironic*. London and New York: Methuen.
- NASTA, SUSHEILA 2000: *Introduction: Stepping Out. Reading the 'New' Literatures in a Postcolonial Era*. Teoksessa *Reading the 'New' Literatures in a Postcolonial Era*. Edited Susheila Nasta for the English Association. Cambridge: D. S. Brewer.
- NATION AND NARRATION. Edited by Homi K. Bhabha. London and New York: Routledge, 1990.
- NAYAR, PRAMOD K. 2008: *English Writing and India, 1600–1920. Colonizing Aesthetics*. London and New York: Routledge.
- NELSON, EMMANUEL S. 1992: *Reworlding. The Literature of the Indian Diaspora*. New York, Connecticut, London: Greenwood Press.
- NYMAN, JOPI 2003: *Mustasta Britanniaasta Karibialle: Siirtolaisen kotiinpaluu Caryl Phillipsin romaanissa A State of Independence*. Teoksessa *Vieraaseen kotiin. Kulttuurinen identiteetti ja muuttoliike kirjallisuudessa*. Toim. Pirjo Ahokas ja Lotta Kähkönen. Turun yliopisto: Taiteiden tutkimuksen laitos. Sarja A, n:o 52.
- RAMAZANI, JAHAN 2001: *The Hybrid Muse. Postcolonial Poetry in English*. Chicago and London: The University of Chicago Press.
- RESISTANCE THROUGH RITUALS 1993: *Youth Subcultures in Post-war Britain*. Edited by Stuart Hall and Tony Jefferson. London: Hutchinson.

- SAID, EDWARD W. 1993: *Culture and Imperialism*. Great Britain: Vintage.
- SAID, EDWARD W. 1978/1995: *Orientalism*. London: Penguin.
- SAID, EDWARD W. 1990: *Yeats and Decolonization*. Teoksessa *Nationalism, Colonialism and Literature*. Terry Eagleton, Fredric Jameson, Edward Said. Minneapolis: University of Minnesota Press.
- SAID, EDWARD W. & BARSAMIAN, DAVID 2003: *Culture and Resistance. Conversations with Edward W. Said*. London: Pluto Press.
- SESAY, KADIJA GEORGE 2004: *Transformations Within the Black British Novel*. Teoksessa *Black British Writing*. Edited by Victoria Arana & Lauri Ramey. New York: Palgrave Macmillan.
- SIEKKINEN, JATTA 2007: *Aspects of the City in Monica Ali's Brick Lane*. Joensuu yliopisto.
- SPIVAK, GAYATRI CHAKRAVORTY 1993: *Outside in the Teaching Machine*. New York and London: Routledge.
- THE LEGACY OF COLONIALISM: *Gender and Cultural Identity in Postcolonial Societies*. Edited by Máire ní Fhlathúin. Galway: Galway University Press, 1998.
- THOMPSON, MOLLY 2005: "Happy Multicultural Land"? *The Implications of an "excess of Belonging" in Zadie Smith's White Teeth*. Teoksessa *Write Black, Write British. From Post Colonial to Black British Literature*. Edited by Kadija Sesay. United Kingdom: Hansib Publications Limited.
- TIKKANEN, SARI 2001: *Kulttuuriset identiteetit Hanif Kureishin romaanissa The Buddha of Suburbia*. Jyväskylän yliopisto.
- WALTERS, TRACEY L. 2005: *We're All English Now Mate Like It or Lump It': The Black/Britishness of Zadie Smith's White Teeth*. Teoksessa *Write Black, Write British. From Post Colonial to Black British Literature*. Edited by Kadija Sesay. United Kingdom: Hansib Publications Limited.
- WEEDON, CHRIS 2004: *Identity and Belonging in Contemporary Black British Writing*. Teoksessa *Black British Writing*. Edited by Victoria Arana & Lauri Ramey. New York: Palgrave Macmillan.
- VITKUS, DANIEL J. 2001: *English Captivity Narratives*. Teoksessa *Colonial and Postcolonial Incarceration*. Edited by Graeme Harper. London and New York: Continuum.